

NURAY ÖZGÜLNAR

GÖÇ YOLUNDA
BİR DURAK:
ESENLER

GÖÇ YOLUNDA
BİR DURAK: ESENLER

Göç Yolunda Bir Durak: Esenler

ISBN 978-9944-5749-0-7

Ekim 2018, İstanbul

İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı

Yeniçarşı Cad. No:34 Beyoğlu 34425 İSTANBUL

Tel: (212) 293 16 05 Faks: (212) 2931009

WEB www.ikgv.org

E-POSTA ikgv@ikgv.org

FOTOĞRAFLAR Nuray Özgülnar

GÖRSEL TASARIM SG

WEB www.sg-va.com

BASIM Kaya Basım Matbaa Ambalaj Hizmetleri

MAS/SİT Matbaacılar Sitesi 1. Cad. No:174/B

Bağcılar 34204 İSTANBUL

Tel: (212) 520 8693 Faks: (212) 470 9198

Bu yayına Alman Hükümeti adına Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) tarafından katkı sağlanmıştır. Yayında yer alan bilgilerden İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı sorumludur.

© 2018 İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı

Bu yayının tüm hakları İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı'na aittir. Ticari kazanç amacıyla bir bölümü veya tamamı çoğaltılamaz ve satılamaz. Ticari amaçlar dışında kaynak gösterilmek koşuluyla alıntı yapılabilir. Bir bölümünü veya tamamının çoğaltılması için İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı'ndan izin alınması gereklidir.

Implemented by
giz Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

YAZAN

Nuray ÖZGÜLNAR

EDİTÖR

Müjde ALGANER

ESENLER MÜLTECİ DESTEK EKİBİ

Resmiye AKSOY

D. Yıldız AMCA

Ali Nazir ATALAY

Sandy BAĞBAN

Yeliz BAYRAKTAR

Alp BİRİCİK

Gülhan BOĞA

Doğan ÇİÇEK

Aliye DOĞRU

Ümit DOĞRU

Yasin ERKAYMAZ

Ayla İBRAHİM

Mahmut Can İSAL

Merve İŞ

Nurcan KARAVİRANLI

Mehmet KIRAN

Yunus KOYUNCU

Özlem LEGAT

Jamal MOUSTAFA

Mihrimah OSMAN

Hüseyin RAMADAN

Cenk SOYER

Gülay SÜLKÜ

Sertaç TAŞ

Sena VELİHASAN

Nilgün YILDIRIM

İçindekiler

5	Sunuş, Turgut Tokuş	48	Müzedede Bir Gün
7	Başlarken	50	Kadınlar
9	Göç ve Göçmen Olmak	52	Sena'nın Öyküsü
10	İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı ve Düzensiz Göç	57	Mizgin'in Öyküsü
11	İKGV Esenler Çok Amaçlı Destek Merkezi	61	Huda'nın Öyküsü
15	Kapıdan Giriş	65	Yaratıcı Kadınlar
16	İlk Soru	66	Erkekler
18	Mülteci Koruma	68	Arafta Olmak
18	Psiko-sosyal Destek Süreci Nasıl Başlıyor	69	Hukuksal Destek
24	Kimler Başvurmuş	70	Hukuk Seminerleri
26	Kimler Hassas-savunmasız	71	Atölyeler
31	Psikolojik Destek	75	Her Atölyenin Bir Hikayesi Var
34	Çocuklar, Gençler	76	Kadın Dayanışması-Tadamu Nisa
36	Kız Çocukları	84	Kapı Kolu Süsü
38	Kadın Olmayı Bilmek	88	Komşu Masallar
40	Çocuk İşçiler	91	Suriyeli Kadınlar Korosu
42	Akvaryum	100	Biterken
44	Ve Diğer Çocuklar...	102	Yararlanılan Kaynaklar
47	Şansızlık İçinde Şans...	103	Yazar Hakkında

Sunuş

İnsan ve insana dair olanı değerli ve anlamlı kılan çoğu zaman insanın bulunduğu mekânla kurduğu bağıdır. Göç ise insan ile mekân arasındaki bağı zedeleyen, anlatması da yaşaması da zor insanlık hallerinden biri. Göç, kültürel, ekonomik ve ruhsal hatta politik çatışmalar ile birlikte yaşar hale getirir göç edeni. Hele zorda kalarak, en güvende ve varım diye hissedildiğinde vatanından kopmak; bildik sokaklardan; bilinmeyen, tanış olmayan sokaklara sürüklenmek yorar insanı, kırar ve içten içe göçertir göçeni. Bazen tek başına, bazen ailesiyle sürüklenir ait olmadığı yerlere. Göç eden, duruşu, bakışı, gülümseyişiyle, bazen diliyle bile yabancıdır göçtüğü yere.

İnsanı ve insanın mutluluğuna, üretkenliğine katkıda bulunmayı, çalışmalarının merkezine alan Vakfımız, kuruluşundan bu yana göç alanında çalışmalar yürütmektedir. Göç alanındaki ilk çalışmamız İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı'nın kurulduğu yıllarda başladı, destek sunduğumuz nüfus Bulgaristan'dan gelen Türk soylu mültecilerdi. Göç alanındaki çalışmalarımız 2000'li yılların başından beri genişledi ve Türkiye'de üçüncü ülkeye yerleştirilmeyi beklerken bir yandan da yaşam savaşı veren sığınmacı ve mültecileri de kapsadı. Türkiye'nin çeşitli illerinde mültecilere psikolojik ve sosyal destek sağladığımız, mülteci hakları konusunda savunuculuk yaptığımız bu program ihtiyaç doğrultusunda genişlerken, Suriye savaşı ile başlayan yoğun göç dalgası daha çok sayıda kişiye daha çeşitli hizmetlerin sunulmasını zorunlu hale getirdi. Bu kapsamda 2014 yılında İstanbul Esenler'de

Suriyeli mültecilere psikolojik ve sosyal destek sunduğumuz, hakları konusunda bilgilendirdiğimiz ve Türk vatandaşları ile uyum içinde yaşamalarına katkı sağlayacak etkinlikler yaptığımız bir merkez kurduk.

Esenler Çok Amaçlı Destek Merkezi'nde yaptığımız çalışmalarımızı anlatabileceğimiz bir kitap hazırlamayı nicedir istiyorduk. Böyle bir kitabın Vakfımızın 30. Kuruluş yıldönümüne denk gelmesi için de uğraştık. Vakfımızın Yönetim Kurulu üyesi sevgili Prof. Dr. Nuray Özgülner bu noktada elinizde bulunan bu kitabı hazırlamaya gönüllü oldu. Mültecilerle, mültecilerle çalışan ekiple pek çok görüşme, gözlem yaparak kalemi, kamerası ve yüreği ile çalıştı ve Göç Yolunda Bir Durak: Esenler kitabını ortaya çıkardı. Bu değerli çalışması için Prof. Dr. Nuray Özgülner'a teşekkür ediyor ve bu eseri Vakfımızın 30. Kuruluş yıldönümünde siz okuyucuların beğenisine sunmaktan memnuniyet duyuyorum.

Bu kitabın yazılmasını sağlayan öykülerini bizimle paylaşan Suriyeli mültecilere, Esenler Çok Amaçlı Destek Merkezi'ni Suriyeli mültecilerin uğrak yeri yapan, sorunlarına canla başla çözüm arayan merkez ekibimize ve göç programının yürütülmesinde emeği geçen Vakıf çalışanlarına içten teşekkürlerimi sunuyorum. Son olarak vakfımızın çalışmalarını destekledikleri için Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ve Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit'a teşekkür ediyorum.

Turgut Tokuş

İKGV Yönetim Kurulu Başkanı

Başlarken

Göçle ilgili yazarken çeşitli yöntemler kullanmak mümkün. Bunlardan biri niceliksel araştırma yöntemlerini kullanarak sahada anketler düzenlemek, sonuçlarını sunmak ve tartışmak. Bazı araştırmacılar ise yerinde gözlem, derinlemesine görüşmeler gibi niteliksel yöntemleri kullanarak yazmayı seçebilir. Bu kitabın konusu olan İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı'nın, Suriyelilere psiko-sosyal ve hukuksal destek projesini; yapılan işleri, etkinlikleri çalışanlar ile hizmet alanlar gözünden anlatmakta seçilen yöntem ise ikincisi. Projenin geliştiren, umut veren etkinliklerini bu kitapta yazılı anlatmaya gönüllü oldum. Akademisyen olarak kullanmaya alışık olduğum klasik yazım kurallarını unutmak ilk uğraşımdı. Akademik dilden vazgeçebilmek oldukça zor, üstelik akademik dilinizi bilenler bir başka biçimde yazabileceğinize de zor inanıyorlar. Niteliksel araştırma yöntemleriyle ilgili deneyimimi bilgi toplarken, gözlem yaparken bir başka yaklaşıma aracılık edecek şekilde kullandım. Kitabı anlatılar ve gözlemlerin yanı sıra fotoğraflarla zenginleştirmek kullandığım diğer bir yöntemdi.

Yazma sürecim Mart 2018'de önce bir taslak plan oluşturma ve ardından İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı Esenler Çok Amaçlı Destek Merkezi'ne¹ çeşitli aralıkta ziyaretlerle başladı. İlk anlatılar Nilgün ve Merve'dendi, ilk görüşmeleri ses kayıt cihazı kullanarak, elbette onayları alınarak, yapılandırılmamış bir şekilde gerçekleştirdim. İlk gözlemlerim kadın dayanışma grubunun eğitici eğitimci atölyesinde başladı. Elimde kocaman bir fotoğraf makinesi, ışık, diyaframı ayarlayıp bir yandan güzel fotoğraflar çekmek peşindeydim. Yazdıklarım, atölye katılımları, gözlemler ve katıldığım tartışmalar sayesinde, zaman içinde gelişti. Suriyeli mültecilerle sadece atölyelere değil akvaryum gezisi, Sadberk Hanım Müzesi, Robert Plant konseri gibi sosyal etkinliklere katıldım. Mülteci kadın ve çocuklar için fotoğraf makinem başlangıç-

ta ürkütücüydü... Zamanla bana ve ona alıştılar. Hiçbir etkinlik, hatıra fotoğrafı çekirmeden tamamlanmadı. Fotoğraf çekimlerim, ses kayıtları ve grup etkinliklerine katılımım için hepsinden sözlü ve yazılı izin alındı. Yazılı izin vermeyenler bile hatıra fotoğraflarında yer almak istediler. Bu arada bazı mülteci kadınların kendilerinin değil ama çocuklarının fotoğrafının çekilmesine izin vermesi benim için ilginç bir ayrıntıydı. Bu kitapta izni alınmamış hiçbir görsel kullanmadım öte yandan.

Savaş nedeniyle yaşanan zorunlu göçü, mültecinin ve bu alanda çalışanın, gözünden-dilinden anlatmak hiç kolay değildi. Bunları yazıya dökerken, yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeleri, yerinde katılımlı gözlemleri ve bazen de fotoğrafları bir anlatı yöntemi olarak kullandım. Altı ay süren gözlem ve görüşmeler sırasında on dört derinlemesine görüşme yapıp üç sosyal etkinliğe, on iki atölyeye katıldım. Yaklaşık seksen saatlik ses kayıtları, iki bin kadar fotoğraf ve her birine ait gözlem notlarım yanı sıra proje boyunca hazırlanmış raporlara, ilgili sayısal verilere de başvurmayı ihmal etmedim.

Yaptığım çalışmanın verimliliği için ekibin bir parçası olmalıydım. Yaptığımız sabah kahvaltıları, kahve araları, öğle yemekleri sırasında mutfakta birlikte geçirdiğimiz sıcak ortam ve gelişen, kurulan samimi ilişkiler beni cesaretlendirdi, iyi hissettirdi ve ekibin parçası oldum.

Çalışanlarla yapılan, yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerde temel sorular şunlardı: Biraz kendini tanıtır mısın, yaptığın işi anlatır mısın, çalışma sürecinde ne tür olgularla karşılaşıyorsun, en sık karşılaştığın durumlar neler, en az karşılaştıkların neler, en eğlenceli, komik durumlar neler? Verilen yanıtlara göre yeri geldikçe soruları derinleştirdim. Hızla geçtikleri bir konuyu, derinleştirerek ayrıntılı anlatmalarını

1. Bu anlatı boyunca "İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı Esenler Çok Amaçlı Destek Merkezi" terimi kısaltılarak Esenler Merkez olarak kullanılmıştır.

istedim. *Şimdi ben ne anlatacağım, bütün hepsi on beş yirmi dakika sürer,* diye düşünülen her görüşme bir-bir buçuk saate kadar uzadı. Aslında ne çok hikaye, anlatılacak ne çok deneyim varmış. Birlikte çalışırken, üretirken ortaya ne kadar çok şey çıktığının onlar bile farkında değildi. Bu derinlemesine görüşmeleri başkalarına anlatırken “Sözlü Tarih Anlatısı” olarak adlandırdılar. Tüm çalışanlarla görüşemedim, elbette herkesin ayrı ayrı benzer ve farklı deneyimleri var. Kendi anlatıları olmasa da bu kitapta herkesten izler, herkesten deneyimler mevcut.

Mültecilerle atölyeler sırasında yapılan kısa görüşmelerin yanı sıra üç aileyi evinde ziyaret ederek yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirdim. Görüşmeler Türkçe bilenlerle Türkçe, bilmeyenlerle tercüman aracılığıyla Arapça, Kürtçe gerçekleşti. Gerek fotoğraf çekimi gerek ses kaydı için izinleri alındı. Onlarla yaptığımız görüşmelerde temel sorularım şunlardı: Suriye’den neden, ne zaman, hangi koşullarda geldiler, İstanbul’a nasıl vardılar, yolculuk öyküleri neydi, aile fertleri kimler, kaç kişiler, ne yapıyorlar, nasıl geçiniyorlar, Esenler Merkez’e nasıl ulaştılar, hangi birimlerden ne tür destekler aldılar, bu desteklerin ne tür etkileri oldu? Yeri geldikçe sorduğum yeni sorularla birlikte anlattıkları derinleşti, bütün duygular ortaya çıktı, unutulmuş olaylar böylece yazıya dökülebilir hale geldi. Görüşmelere, bütün misafirperverliklerini gösteren ailelerin sunduğu çay kahve ikramları eşlik etti.

Görüşmelerin ses kayıtları, fotoğraflar ve gözlemlerin yazılı hale getirilmesinde niteliksel araştırma değerlendirmesiyle ilgili temel ilkeleri adım adım izlemedim. Görüşmelere ait ses kayıtlarını defalarca dinledim. Çalışanların, mültecilerin anlatılarını o sırada çektiğim fotoğrafları, tuttuğum notları, gözlemleri birlikte kullanarak öyküleştirdim. Anlatıları anlatıldığı şekilde aktarmak yerine nerede gerekli ise o bölümde kullandım. Bana anlatılanları onların ağzından okura doğrudan duyurmaya çalıştım. Fotoğraflarda olan ya da anlatıcıların sesindeki duyguyu gözlem notlarımla zenginleştirdim. Çekilen bir fotoğraf bazen başka bir anlatıya ev sahipliği yaparken, bazen de seslerdeki çılgınlığı, hırçınlığı, heyecanı, umudu kullanmama olanak sağladı. Bu kitapta bulunmayan pek çok fotoğraf ise anlatılarda kendine yer buldu. Fotoğrafların çoğu kadınlar ve çocukların görüntüleri, bir fotoğraf başka bir anlatının ya da tam tersi, bir anlatı bambaşka bir fotoğrafın eşlikçisi oldu.

Deneyimlerini paylaşan İKGV Esenler Çok Amaçlı Destek Merkezi çalışanlarına, atölyelerde, sosyal etkinlik gezilerinde anlatan, evine konuk eden mültecilere müteşekkirim. Kitabın ilk taslaklarını okuyup yazmaya cesaretlendiren Huriye Arıkan, Buket Akçay Güven, Damla İmge Yolsal, Aziz Hatman’a ve titiz editörlüğü için Müjde Alganer’e, fotoğraf seçimi ve işleme sırasındaki desteği için Fatih Balkan’a, teknik desteği için Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ)’e teşekkürlerimi sunuyorum.

Göç ve Göçmen Olmak

İnsanların temel yaşam alanı olarak hissettikleri yerleri bırakıp gitmelerinin öyküsü neredeyse ilk insana dek uzanmakta. Başlangıçta beslenme, yabanıl hayat, doğa koşulları, yer değiştirmenin ilk belirleyicisiyken sürece yerleşik düzene geçmeyle güç ilişkilerine dayanan yerinden edilmeler eklenmiş. “Göç” diye isimlendirilen bu süreçte insanlar çoğu zaman göçmen kuşların göçünden farklı olarak zorunda kaldıkları için yer değiştirmişler.

Geçmişten bugüne göç kavramını tanımlamada bir sürü kavram kullanılmış, hele de hukuki metinler için içine girince terimler, tanımlar iyice çoğalmış. Düzenli, düzensiz göç, uluslararası göç, göçmen, mihacir, mülteci, sığınmacı, geçici koruma statüsünde yaşayanlar, insan ticareti vb. “Geçici koruma statüsü” ülkemizde Suriyelilere atfen geliştirilmiş bir tanım. Pek çok tanımın olması da çoğu zaman karışıklıklara yol açıyor.

Göç sürecindeki göçmenler öyle çok ki... Uluslararası Göç Örgütü yaklaşık her 30 kişiden birinin uluslararası göçmen olduğuna vurgu yapıyor. Dünya’da 2017 yılında savaş, çatışma, zulüm nedeniyle yaşam alanlarını terk etmeye zorlanan kişi sayısının bir yılda 2,9 milyon kişi artarak 68,5 milyona ulaştığı da tahmin edilmekte.

Göçün doğası gereği kişi, doğduğu büyüdüğü yerleri; eğitim, iş bulma gibi nedenlerle gönüllü olarak bırakabildiği gibi savaş, terör, kıtlıklar, salgınlar gibi zorunlu nedenlerle de bırakmak zorunda kalabilir. Mülteci, sığınmacı statüsünde bazen de tamamen kayıtsız, kaçak ya da insan ticareti mağduru olarak başka bir ülkede yaşamak zorunda kalabilir.

Savaşa tanıklık edenin savaştan kaçıp başka bir ülkeye göçü, tanıklık ettiği ölümlerden kaçıp güvenli bir yerde yaşamını sürdürme dürtüsüyle gerçekleşir. Ancak gittiği ülkedeki sosyal ve kültürel değerlerdeki farklılıklar, yabancı olması, yalnızlık, yakınlarının yokluğu, onları arında bırakmanın pişmanlığı, kişiyi derinden etkiler. Göç süreci de kolay geçmemiştir. Hastalık, şiddet, zor koşullarda barınma vb. zorluklar göç yolunda karşısına çıkmıştır. Yaşadığı travma nedeniyle psikolojik sorunlarının olması ise neredeyse kaçınılmazdır. Göç ettikleri yere vardıklarında ise psiko-sosyal açıdan yıpranmış ve fazlasıyla desteğe ihtiyaç duyan insanlar yada insan toplulukları haline gelmişlerdir. Göçün sadece göç edenler değil göç ettikleri ülkelerde yaşayanlar üzerinde de tıbbi, psikolojik ve sosyal etkileri olur.

Ülkemizde mültecilikle ilgili yasal duruma baktığımızda, 1951’deki Cenevre sözleşmesi ve 1967’deki protokol kapsamında bölgesel sınırlama olup sadece Avrupa ülkelerinden gelen kişilere mülteci/sığınmacı olma hakkı tanınmaktadır. Bu duruma 2013 yılında çıkan “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” ile düzenlenmeler getirilmiş ve aynı şartlara maruz kalmış kişilerden Avrupa’dan gelenler mülteci, Avrupa dışından gelenler ise şartlı mülteci olarak tanımlanmıştır.

Suriye’deki iç savaş ve Türkiye’nin konuyla ilgili izlediği açık kapı politikasıyla 28 Nisan 2011 tarihinden itibaren ülkemize gelen Suriyelilere “geçici koruma statüsünde yaşayan yabancılar” statüsü tanındı. Bu statüyle, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış kişilerin kitlesel olarak sığındıkları ülkede, kalıcı çözümler sağlanana dek gereksindikleri korumayı almaları hedeflendi. Böylece ülkemizde 2017 yılı sonunda yaklaşık

üç buçuk milyon Suriyeli yaşamaya başladı. Bazen kabullenilen bazen de her tür nefret söylemine maruz kalan Suriyeliler...

Mülteci ve sığınmacılar çoğu zaman göç ettikleri ülkeye, ülkenin mevzuatı, uymaları gereken kurallar, yasal hakları, alabilecekleri hizmetler vb. konularda eksik, yanlış bilgilerle hatta bilgisiz gelirler. Hükümetler, Birleşmiş Milletler ve konuyla ilgili resmi örgütlerden yeterli bilgi almakta, haklarını, uymaları gereken kuralları, alabilecekleri hizmetleri öğrenmekte zorluk çekerler.

Olağan koşullarda bir ülkede mülteci varsa bununla ilgili işlerde uluslararası bir kurum olarak Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü (Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği-UNHCR) de sorumluluk üstleniyor. Ancak Türkiye’de Suriyeliler geçici koruma statüsünde oldukları için durumları farklı. Türkiye, yasalar gereği sadece Avrupa ülkelerinden mülteci kabul ediyor, çeşitli nedenlerle ya da sığınma amacıyla ülkede olan yabancılar sığınmacı statüsünde UNHCR’a başvurup başka ülkeye yerleşme sürecini başlatabiliyorlar. Suriyeli mülteciler geçici koruma statüsünde oldukları için bu amaçla UNHCR’a doğrudan başvuramıyorlar, ancak UNHCR korumasında olmaları sürüyor.

Göç İdaresi Ağustos 2018 verilerine göre İstanbul’da 564.189 Suriyeli mülteci var. Bu rakam herhangi bir ülke için çok yüksek sayıda mülteci, sığınmacı anlamına geliyor. UNHCR’ın kentte yaşayan bu kadar çok Suriyeli arasından hassasiyeti olanlara özel destek vermesi ve yardım etme girişimi ancak sivil toplum kuruluşlarının işbirliğiyle mümkün.

Bu durumda konuda uzmanlaşmış sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapılması, çoğu zaman psikolojik, sosyal ve hukuki açıdan mültecilerin lehine kararlar alınmasını kolaylaştırıyor. Türkiye’de bu konuda çalışan ve UNHCR ile işbirliği yapan kurumlardan biri de İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı’dır.

İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı ve Düzensiz Göç

Düzensiz göçle ilgili çalışmalarını 1989 yılından beri sürdüren İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı (İKGV), düzensiz göçün, mülteciler, sığınmacılar ve insan ticaretine yönelik alanlarında çeşitli projeler tamamlamıştır.

Bu projeler, göçmenlere hukuksal, psikolojik ve sosyal destek sağlarken, açılan destek ofisleri, sığınma evi ile verilen hizmetler, gerek çeşitli ilklerin oluşmasına gerekse de deneyim birikimine olanak tanıdı. Vakfın mülteci korumayla ilgili faaliyetleri UNHCR desteğinde günümüzde yedi ilde sekiz ofisle sürüyor. Bu ofislerin yedisi Suriye dışından gelen sığınmacılara psiko-sosyal, hukuksal destek verirken, biri İKGV Esenler Çok Amaçlı Destek Merkezi adıyla İstanbul’un göç duraklarından olan Esenler’de Suriyelilere hizmet sunuyor. Bu ofisin açılması Suriyeliler dışındaki mültecilere koruma hizmeti sunulan İstanbul’daki merkeze 2014 yılında kapasitesinin çok üstünde Suriyelinin başvurusuyla gündeme gelmiş. Esenler’de yer bulunup, proje ekibi oluşturularak çalışmalara başlanmıştır.

İKGV Esenler Çok Amaçlı Destek Merkezi

İKGV Esenler Çok Amaçlı Destek Merkezi, geçici korunma altındaki Suriyelilere psiko-sosyal, yasal danışmanlık ve destek, savunuculuk, toplum merkezi çalışmaları gibi farklı alanlarda hizmet sunmak amacıyla 2014 yılında kuruldu ve hizmet sunumu devam etmekte.

Suriyelilere destek biriminin kuruluş aşamasında önce Esenler’de beş katlı bir bina bulundu. Bu bölgenin seçilmesinde ilçenin göç öyküsü belirleyiciydi. Esenlerin İstanbul’un en yoğun iç- dış göç alan ve otogar gibi ulaşımın merkez bölgelerinden biri olması temel etkendi. Birimde gerekli hazırlıklar tamamlandıktan sonra 24 Aralık 2014’te açılış yapılarak Ocak 2015 ortalarında başvurular alınmaya başlandı. İşler küçük bir ekiple mülteci koruma ağırlıklı olarak başladı. Mülteci danışmanları, onlara destek veren tercümanlar, üç psikolog, resepsiyonist, güvenlik görevlisi ve proje sorumlusu Alp Biricik ile program asistanı Cenk Soyer. Zaman içinde ekibin genişleyip otuz beş kişiye kadar çıktığı da oldu. Fonlara, bütçeye, yapılan işlere göre daha az ekip üyesi ile de çalışıldı. Günümüzde, yani 2018 Ağustos itibarıyla yirmi yedi kişiden oluşan bir ekiple hizmet sunulmakta. Bu hizmet sunumu ve olgu yönetimleri sırasında yasal mevzuata uygun şekilde, konu ile ilgili resmi kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılarak çalışılmakta. Başlangıçta adı İKGV Esenler Suriyeli Mültecilere Destek Birimi iken geçirdiği değişim nedeniyle günümüzde İKGV Esenler Çok Amaçlı Destek Merkezi adını kullanmakta.

Esenler Merkez açılıp ve başvurular arttıkça, 2015 Mart ayından itibaren merkeze yalnız kadınların, yalnız annelerin yaptığı başvurular da arttı. Her ay on yalnız kadının başvurusuyla birlikte ekip içinde bu

kadınlar için farklı düzeyde sosyal desteğin gerekliliği konuşulmaya, tartışılmaya başlandı. Kadınların birbirlerini tanımaları, desteklemeleleri için “kadın dayanışma grubu” kurularak toplum merkezi çalışmalarının ilk adımları atıldı. Bu atölyenin planlamasında Nilgün Yıldırım, öncülüğü ve sorumluluğu üstlendi.

İlk etkinlikler çok planlı, programlı olmadığı gibi bunlara ayrılan özel bir bütçe de yoktu. Ancak “mülteci koruma” faaliyetlerinin tek başına, mültecileri desteklemekte yetersiz kalması, toplum merkezi çalışmalarının planlanmasını, çeşitli atölye etkinliklerinin oluşturulmasını, geliştirilmesini zorunlu kıldı.

Ayrıca Esenler Merkez çalışanlarının ortak dil kullanması, benzer yaklaşım ve anlayışa sahip olması amacıyla çeşitli üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içinde hizmet içi eğitim programları yapıldı. Travma ve mültecilerle çalışma, Türkiye’de mülteciler ve sağlık sistemi, Suriyeli LGBTİ bireyler, sorunlar ve çözümleri gibi konularda bilgilendirme, tartışma oturumları düzenlendi.

Hükümet kuruluşları, yerel yönetimlerin yetkilileri, UNHCR, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları ile sorunları tartışmak, farkındalığı artırmak amacıyla çeşitli toplantılara katılım sağlandı, bazılarında ev sahipliği yapıldı. Bu süreçte ulusal ve uluslararası konuklar da Esenler Merkez’i ziyaret edip hizmetler hakkında bilgi aldılar.

Üstelik 2016-2017 yılları, Suriyelilere ilginin yoğun olduğu yıllardı. Bu yıllarda toplumsal cinsiyet, ayrımcılık odaklı çalışmalar toplumun

Birlikte...

çeşitli grupları tarafından da çok destek görmekteydi. Çeşitli kurumlarla konserden, sağlık seminerine dek uzanan ortak programlar yürütülmeye başlandı.

Mültecilerle çalışma savunuculuk yapmayı gerektiren alanlardan biri. Hizmet sağlayarak savunuculuk yapmak, savunuculuk faaliyetleri içinde tanımlanan rollerden biri. Esenler Merkez bu rolü üstlenerek çalışan sivil toplum kuruluşlarından biri.

Kaynaştırıcı, farkındalık artırıcı ve çözüme yönelik her türlü girişim mülteci koruma ile ilgili savunuculuğun bir parçası. Savunuculuk için çeşitli toplantılara katılmak, bu toplantılarda yürütülen etkinlikleri tanıtmak, konser, gösteri, festival, konferans düzenlemek, çeşitli eğitimler vermek gibi her türlü fırsatı kullanmak gerekmektedir. Mültecilerin sahada yaşadığı sorunları gözlemleyip anlayıp yetkililere taşıyıp çözüm bulmada arabuluculuk yapmak, kamu kurumları yerel yönetimlerle iletişimi güçlü bir şekilde sürdürmek hem mülteci koruma hem de savunuculuk adına devasa bir etkinlik alanı.

Rengarenk elbiseleri, kırmızı burunları, komik kocaman ayakkabıları, uzun tahta bacakları ile sınır tanımayan palyaçoların etraflarında gülen, çığlıklar atan, kaynaşmış Suriyeli, Türk çocuklar... Esenler Belediyesi ile birlikte düzenlenen 20 Haziran Dünya Mülteciler Günü çocuk festivalindeki anlardan biri. Bu örnek, savunuculuk için en çarpıcı örneklerden birini oluşturmakta. Başka bir örnek ise Mardin'de faaliyet gösteren Sirkhane Sosyal Sirk ve Sanat Okulu'ndan Suriyeli gençlerin bu festivale konuk olmaları. 15-16 yaşlarında Suriyeli sirk eğitimcileri, jonglörler, akrobasi, tahta bacakla yürümek gibi birçok eğlenceli işler öğrenmişler. Suriyeli ve diğer ülkelerden gelen mülteci çocukların, savaşın getirdiği olumsuzlukları atlatalmalarına ve hayal dünyalarının gelişmesine, kendileri de mülteci olan çocuklar destek oluyorlar. Sade-

ce eğlendirmiyorlar, öğretiyorlar da. Mültecilerin sorunlarını dile getirmeye, çözüm önerileri geliştirmeye olanak sağlayan etkinlikler bunlar.

Mültecilerin kağıt üzerinde pek çok hakları var, ancak gerçekle kağıdın uyuşmadığı paralel gitmediği durumlar yaşanabiliyor. Mülteci koruma sistemi kocaman bir mekanizma-dişlilerin bazısı kırık olabiliyor. Örneğin mültecinin sağlık hizmeti alma hakkı var, ancak sağlık kurumunda dilini bilen bulamayabilir, kendisi de dil bilmiyorsa, temel bir iletişim sorunu ve sağlık hizmeti alamama söz konusu oluyor. Tercüman hizmeti sağlayan bir sivil toplum kuruluşu, mültecinin sağlık desteğine ulaşmasını sağlayabiliyor. Bu örnek, alışık olduğumuz savunuculuğun dışında gibi görünebilir. Oysa çeşitli erişimlerin önündeki engellerin aşılmasına dair küçük girişimler bile önemli bir destek.

Mültecilere koruma hizmeti sunan sivil toplum kuruluşlarını, bu mekanizmanın kırık dişlilerine nefes aldırarak, kolaylaştıran birimler olarak tanımlamak yanlış olmaz. İKGV Esenler Çok Amaçlı Destek Merkezi sunduğu mülteci koruma hizmetinin yanı sıra sosyal etkinlik, toplum merkezi çalışmalarını Suriyeli mültecilere hayatta kalmaları için ortam sunuyor.

Bu merkezdeki eşit davranış, etkili iletişim, mültecilere kendilerini iyi hissettikleri güvenli bir alanda var olma fırsatı veriyor. Suriyeli mülteciler de her fırsatta bunu dile getiriyorlar. Bu olumlu ortamın oluşması kesinlikle rastlantısal değil. Destekleyici ortamın arkasında İKGV'nin her kademede çalışanını olumlu yönde etkileyen, eşitlikçi, yeniliklere, gelişime açık olma yaklaşımının önemli payı var. Bu yaklaşımın temelleri ise anlamak, diyalog ve çözüm üretmek üzerine kurulu. Alp'in deyimiyle, halay başı ile halayın her üyesi birbirleriyle uyumlu çalışınca, ekip çalışması gerçekleşiyor ve yapılanlar farklı bir değer buluyor.

Kapıdan Giriş...

Mülteciler buraya nasıl erişiyorlar? Bu birimde neler yapılıyor? Hadi binanın girişinden başlayalım... Binaya girişi iki demir kapı sağlıyor. Demir kapıları aştığımızda iki güvenlik görevlisi ve tercümanlardan biri sizi karşılıyor. Binanın etrafını, bekleme salonunu çeşitli açılardan izleyen kameralar var. Bu önlemler hem çalışanların hem de mültecilerin güvenliğini sağlamak için.

Esenler Merkez'de randevu sistemiyle çalışılıyor. Başvuran Suriyeli mültecilere danışmanlık hizmeti için bir randevu tarihi ve randevu kartı veriliyor. Çalışma temposu hep yoğun. Son zamanlarda en erken randevu ancak dört ay sonraya verilebiliyor. İKGV, UNHCR'in uygulayıcı ortağı olduğu için mülteciler çoğu zaman üçüncü ülkeye yerleşme beklentisi ile geliyor. Oysa öyle bir işlevi yok. Her danışana böyle bir işlevin olmadığı kesin bir dille söyleniyor.

Danışmanlık hizmeti almaları için verilen randevu kartlarını başka Suriyelilere "Birleşmiş Millet Randevu Kartı" diye satan mülteciler de var. Kendi vatandaşları bazen bu insanları dolandırıcılığın başka bir türüne maruz bırakıyor. Böylece, *Randevu ücretsiz ve kart için ödeme yapmayın*, uyarısının kartlara yazılması gerektiği fark ediliyor. Hatta basit randevu kartlarını kimlik gibi plastik kapla kaplatanlar bile var. Ve hatta bir çok mülteci randevu kartlarını üçüncü ülkeye gitme bileti olarak görüyor...

Doğru olmadığını bile bile üçüncü bir ülkeye yerleştirileceklerine inanmak, umutlarını kaybetmemek istiyorlar belki de.

İlk Soru...

Demir kapıdan giren mülteciye tercümanlarca sorulan ilk soru, *Niçin merkezden randevu almak istiyorsun?* oluyor. Kişi üçüncü ülkeye gitmeyi düşünüyorsa, böyle bir kayıt yapılmadığı özellikle belirtiliyor. Verilen hizmetler anlatılıp başka bir sorunu, sıkıntısı olup olmadığı öğreniliyor.

Çoğu zaman kişinin sorununun boyutu beden dilinden bile anlaşılıyor. Başvuranların bazen çok acil, dört ay sonraki randevuyu bekleyemeyecek sorunları olabiliyor. Kapıda güvenlikle beraber görev yapan tercümanın görevlerinden biri de bunu fark edip, başvuranın aynı gün bazen de ertesi gün randevu almadan mülteci danışmanı ile görüşmesini sağlamak.

Binanın kapısından girince bekleme salonuna geçilen merdivenler çıkıyor karşınıza. Merdivenlerin ardında büyük bir bekleme salonu, sandalyeler, numarator ve çocuklar için oyun alanı bulunmakta. Duvarlar çeşitli afişlerle dolu. Mülteci, başvuru masasında resepsiyon görevlisi Nurcan Karaviranlı ve tercümanlar tarafından karşılanıyor. Kendisine bir sıra numarası veriliyor ve sıranın gelmesini bekliyor.

Jamal, Suriye Halep doğumlu, Türkmen kökenli, Türkçesi de son derece iyi. Esenler Merkez'de kıdemli tercüman, güvenlikteki görevlerinin yanı sıra diğer tercümanların haftalık görev yerlerini belirlemeden de sorumlu. Jamal, çalışma izni olan bir mülteci. Suriye'deki savaştan önce yurtdışında çeşitli ülkelerde tercümanlık yapmış, şantiyelerde çalışmış. Ancak savaşla birlikte iş bulabildiği diğer ülkelere vize almakta zorlanmış. Türkiye'de kalmış ve İstanbul'da bu merkezden önce göçle ilgili başka bir sivil toplum kuruluşunda tercümanlık yapmış, güvenlik gibi işlerde çalışmış.

Esenler Merkez'in kapısında karşılaştığı durumları Jamal'dan Suriyeli gözüyle dinlemek ve konuşmak farklı bir deneyim oldu. Güvenlik biriminde mültecilerle aynı dili konuşmanın destekteki öneminden bahsedip, *Mülteci sorunu benim sorunum en fazla benim bilmem gerek, ne zaman bir yasa çıktı, değişiklik oldu hemen öğreniyorum*, diye anlatmaya başlıyor yaptığımız görüşmenin en başında. Sorunu olan kişiyi dinleyip derdini anlamak, ardından sakince yanıtlamak ve yönlendirmek Jamal ve arkadaşlarının öncelikli işleri. Başvuran kişinin ruh haline göre bazen, *Lanet olsun size de, verdiğiniz hizmete de*, dediğini duyduğunu bazen de, *Allah razı olsun teşekkür ederim*, diyerek ayrıldığını anlatıyor. Jamal başvuruların kendisine kızdığı durumları kişisel olarak algılamıyor. *Ne yapsın bir şekilde tepkisini gösterecek, bu tepki bana değil ki*, diye anlatmakta karşılaştığı zor durumları. Kapıda karşılaştığı eğlenceli durumlar da var. Kendisini daha önce çalıştığı göçmen merkezinde görmüş iki Suriyeli mültecinin kendi aralarında, *Bu diğer göç merkezindeki adam değil mi? Valla, beni içeri almıyadı, yine almaz herhalde*, şeklinde paniklemelerini gülümseyerek anlatmakta Jamal.

Çok üzücü durumlarla karşılaştığını da ekliyor ve onu en etkileyen olaylardan birini anlatıyor: *Suriye'den 2011'de ayrılmıştım, bombalamaları görmemişim, bir psikolog görüşmesi sırasında tercümanlık yapıyordum. Bir kadın savaşı anlatıyordu, benim mahalleimde oturuyormuş, diyemedim ben de aynı mahalledenim, "falanca sokakta yürürken bir bomba düştü, evim yerle bir oldu" diye anlatırken gözümün önünden bir film şeridi geçti, aynı yerden okula gidip geliyordum. 15-17 yıl o mahallede oturmuş-tum. Çocukluğumun geçtiği her gün yürüdüğüm yerler yoktu artık. Çocukluğum gitmişti. Tercüme yapamadım, devam edemedim o görüşmeye...*

Mülteci destekte tercümanlık yapmak, zorlu bir görevlerden biri. Kapıda duran tercümanlar, ilk bilgilerin alınmasında, psikolog görüşmelerinde, hukuk danışmanlıklarında ve atölyelerde çok farklı düzeylerde vaka ve durumlarla karşılaşıyorlar. İlgili resmi kurumlara giderken mültecilere eşlik ediyorlar. Hem çalışanların hem danışanların sesi oluyorlar. İnanılmaz yorucu bir iş aslında. Bunu aşmak için kendi içinde rotasyonu olan bir çalışma düzeni oluşturulmuş. Sabah resepsiyonda, öğleden sonra hukuk bölümünde çalışarak hem iş yoğunluğunu, hem de duygusal yoğunluğu dengeliyorlar.

Mülteci Koruma

Bu merkeze, çok çeşitli düzeyde sorunu bulunan Suriyeliler farklı destek talepleriyle başvuruyorlar. Vakaların her biri birbirinden farklı özelliklere ve dinamiklere sahip aslında. Başvuranların ihtiyaçlarına göre özel yol haritaları çizmek gerekiyor. Bazıları kimlik çıkarma, sağlık hizmeti alma gibi görece daha kolay destekler için başvururken bazılarının şiddet, taciz, çocuk işçiliği gibi sorunları var. Danışanların, psikolojik ve sosyal destek ihtiyaçlarıyla ilgili hizmet almaları da sağlanıyor. İşte mültecinin durumuna inanılmaz derecede geniş bir çerçeveden bakma ve destek olma faaliyeti, "Mülteci Koruma" olarak tanımlanıyor.

Psiko-sosyal Destek Süreci Nasıl Başlıyor?

Mülteci korumanın temeli olan psiko-sosyal destek sürecini, Esenler Merkez'deki iş akışıyla birlikte çalışanların gözünden anlatmak, durumun boyutlarını anlamak için faydalı olabilir.

Bir mülteci ilk kapıyı aşyp bir üst kata çıktıktan sonra olan biten şöyle:

Danışanların ülkesinden ayrılma nedeni, nasıl geldi, kaç çocuğu var, nasıl geçiniyor, ailesinde sağlık sorunu olan var mı gibi temel sorularla ilk bilgileri öğreniliyor.

Ardından danışan bir sıra numarası alarak mülteci danışmanı ile görüşmek için bekliyor. Mültecinin sırası geldiğinde mülteci danışmanı bir kat aşağı inip görüşmeye alıyor. Durumunu anlamak için başvuru nedenlerini ayrıntısıyla öğreniyor. Danışanın gereksinimlerini öğrenip bunlara mevcut olanaklar doğrultusunda destek verme rolünü üstleniyor. Sağlık sorunu var mı, Suriye'de şiddet, kaçırılma, işkence gibi durumlara maruz kalmış mı, gibi sorularla da hassasiyet durumu belirlenmeye çalışılıyor.

Mülteci danışmanının önemli bir görevi hassasiyeti bulunan kişileri çok ayrıntılı bilgi almadan belirlemeye çalışmak. Başvuru nedenlerine göre kişiler hukuki, psikolojik ya da sosyal destek için yönlendiriliyorlar. Örneğin başvuranın hukuki sorunu varsa hukuk danışmanına yönlendiriliyor. Psikolojik destek gerekiyorsa psikologla görüşebilmesi için randevu alıp tekrar gelmesi sağlanıyor. Acil bir durum varsa örneğin şiddet mağduru bir kadın gelmişse, mülteci koruma bölümü, hukuk danışmanı ile birlikte devreye girip gerektiğinde polise gidip

şikayette bulunmaya, sığınma evine yerleştirmeye dek uzanacak bir yol izliyor.

Türkiye'deki sağlık, okul ve sosyal hizmetlerle ilgili bilgilendirme yaparak danışanın kendi başına halledebileceği konular için yol göstermek, verilen danışmanlığın bir parçası. Sağlık sorunu varsa, randevu almakta zorlanmışsa hastaneden randevu almasına aracılık etmek, hastaneye eşlik etmek gerekebiliyor. Tıbbi yardım istenen sağlık sorunlarının başında kalp, yüksek tansiyon, bel ağrısı, tüberküloz, bedensel ve zihinsel engellilikler gelmekte.

Mültecilere yasal olarak pek çok hak verilmiş olsa da uygulamada çoğu zaman sıkıntılar yaşanmakta. Bazen hizmet sunan kurumda dil-iletişim zorluğu, randevu almada zorlanma, istenmeme, ayrımcılık gibi engeller çıkabiliyor karşısına. Bir tercümanla beraber mülteci danışmanının başvurana eşlik etmesi kolaylık sağlayabiliyor.

Görüşülen ailede çalışan çocuk varsa, ekonomik desteğe ihtiyaç çoksa, eğitim yardımı için Kızılay'a yönlendiriliyor. Bu yardımlar eğitimde kız çocuk için 50 TL, erkek çocuklar için 40 TL, Kızılay ise kişi başı aylık 120 TL yardım veriyor. Ancak her danışana değil. Bu yardımı alabilmek için ailenin 18 yaş altı üç çocuğunun olması, kaydının İstanbul'da olması gerekmekte. İstanbul'da resmi kaydı, kimliği olsun olmasın her danışan Esenler Merkez'den hizmet alabiliyor. Ancak ailenin kimliği yoksa, kaydı İstanbul'da değilse resmi sağlık, eğitim hizmetlerinden yararlanamıyorlar. Yapılabilecekler sınırlı, bazen hekim ve ilaç yardımı sağlamak mümkün olabiliyor. Kimliği yok, ancak durum da çok acilse hukuk bölümü devreye girebiliyor. Resmi kurumlarla işbirliği yapılarak çare bulunmaya çalışılıyor. Bu kişiler Göç İdaresi'ne gitmek yerine kimlik dolandırıcılarının eline düşebiliyor. Bazen de danışanlar dolandırıcılardan edindiği, kaydının olmadığı yerlerden ikinci bir kimliğe sahip olabiliyor. Bu mültecinin suçlu bulunabileceği ve sınır dışı edilme

Mülteci danışmanına anlatırken...

nedeni olabilecek durumlardan biri. Bilgilendirme yapmak, karşılaşılabileceği durumları anlatmak çok önemli.

Bazen danışanın konuşmasından hukuki danışmanlığa ihtiyacı olduğu saptanıp yönlendirilmek istendiğinde, *hayır ben istemiyorum*, cevabıyla da karşılaşılabiliyor. O zaman yapacak bir şey kalmıyor, gerekli desteği ancak karşılıklı işbirliğiyle sağlamak mümkün.

Mülteci danışmanı ile yapılan görüşmeler, sorunun boyutuna, danışanın ihtiyacına göre yirmi dakikayla bir saat arasında değişebiliyor. Mülteci danışmanı günde on-onbeş danışanla görüşülebiliyor. Mülteci danışmanını belki de karşısındaki danışanın hal ve tavırlarından nasıl bir hassasiyeti olduğunu anlayıp doğru yerlere yönlendirerek takibini yapabilen kişi olarak tanımlamak mümkün.

Danışanlar mülteci danışmanı ile görüştüğünden sonra hassasiyetlerine göre bir hafta, bir ay, üç ay sonra tekrar aranabiliyorlar. Danışan, otuzlu yaşlarda üç-dört çocuğu olan ve çocukları da küçük yalnız bir anneyse, haftada en az bir kez telefonla aranıp durumunun kontrol edilmesi gerekebiliyor. Kızılay'a gitti mi, sosyal hizmetlere gitti mi, yardım alabildi mi? Bunları sormak, hatta bazen ev ziyareti yaparak onlara destek olmak da mülteci danışmanının görevi.

Doğan Çiçek, Esenler Merkez'de görev yapan üç mülteci danışmanından biri. Merkezin ilk açıldığı günlerden beri görev yapmakta. İlk aylarda tercüman olarak çalışmış. Çok fazla öykü ve deneyim biriktirmiş. Doğan'ın anlatılanı, küçük küçük resimlerden oluşan büyük resmi gözümüzün önüne daha net getiriyor.

Suriye'de Kasım 2012'de evde otururken gözaltına alınan, beş-altı ay cezaevinde kalan, ailesinin para ödeyerek dışarı çıkarttığı, dayak işkenceye maruz kalan bir kadını hatırlıyor Doğan. *Aradan çok zaman*

geçmiş olsa da psikolog görüşmesi yapması kadın için çok önemliydi, diye aktarıyor ve kadının psikologla randevulaşmasını sağlıyor.

Bir başka örnek daha geliyor aklına Doğan'ın: elli yedi yaşında Suriyeli bir mültecinin sol ayağında kurşun yarası varmış. Bu yaradan iltihaplı bir akıntı geliyormuş. Birkaç hastaneye gitmiş. Dil problemi olmuş, derdini anlatamamış, muayene olamamış. Hastaneye mülteci danışmanı ve tercümanla gittiği zaman muayene olması, tetkiklerini yaptırması ve tedavi olması mümkün olmuş.

Sadece yalnız kadınlar değil yalnız babalar da izlenmek durumunda. Otuz yaşlarında yalnız bir babanın sekiz-on iki yaş arası üç çocuğu var. Çocuklar evde, okuldalar, baba işe gidiyor. Kızılay'dan maddi yardım alabiliyorlar. Babayı, haftada bir kez telefonla arayarak problemlerini nasıl çözdüklerini, yardıma gereksinim duyup duymadıklarını takip etmek gerekiyor.

Mültecilere yapılan ziyaretler, yaşam ve barınma koşullarını anlama, gözleme fırsatı veriyor. Baba beyin tümörü ve ameliyat olacak, dört çocuğuyla bir evde yaşıyor, kış koşulları mevcut. Ev ziyareti sırasında izlenen durum ise evle dışarı sıcaklığının neredeyse aynı olması, yapılabileceklerse ne yazık ki sınırlı...

Eşinin yüzde kırk engel raporu bulunan bir kadın ilk önce, *Kızılay yardımı kesildi ne yapayım*, diye arıyor. Arkasından aynı kadın, *Bebeklerimiz ikizlerimiz olacak!*, diye müjde verebiliyor. *Hoş geldin bebek*, diyebilmek için ne zor koşullar! Sevinsin mi üzülün mü bilememiş Doğan. Niye bu kadar çocuğun var sorusunu sormaya da cesareti yok. Bakıyorsun aile 2013'te gelmiş üç çocuğuyla, baba çalışmıyor. *Çocuklar okula gitmeli*, dediğinde, *Bize kim bakacak, iş bulamıyoruz*, yanıtıyla karşılaştığını anlatıyor Doğan.

Merak ettiğim konulardan biri kadın danışanların, mülteci danışmanının cinsiyeti nedeniyle sorunlarını anlatmakta zorlanıp zorlanmadığıydı. Doğan'a, *Sen erkeksin bir kadınla görüşmek istiyorum*, diyen hiç kimse olmamış... Ancak hastaneden eşi için kadın doktora muayene randevusu almasını isteyenler olmuş, elbette bu taleplere olumlu yanıt verilmemiş. Gerçi bu tür talepler de nadirmiş.

Suriyeli mültecilerin çok farklı talepleri olabiliyor. Kızının bir gün sonra evleneceğini ve gelinliğe ihtiyacı olduğunu söyleyen bir danışan başvurduğunda, Esenler Merkez ekibi bir süre bu talebin onların işi olup olmadığını düşünmüşler. Bulmuşlar sonra gelinliği... Nurcan eski terzi, danışanı gelinlikçi bir arkadaşına götürüyor, arkadaşı da kıza gelinliği hediye ediyor. Anne de, kız da mutlu bir şekilde düğün yapıyorlar.

Mülteciler yardım alabildiklerinde çok mutlu oluyorlar, mülteci danışmanlarına, tercümanlara minnet duygularını bir şekilde ifade etmek, onları el üstünde tutmak istiyorlar.

Bu arada danışanlara aynı binada yürütülen sosyal uyumu sağlayacak çeşitli atölyeler hakkında bilgi verilip katılımları cesaretlendiriliyor. Mülteci danışmanları Arapça biliyor, tercümansız çalışıyor. Psikolog ve hukuk danışmanı ile olan görüşmelere ise tercümanlar eşlik ediyor.

Esenler Merkez, çalışmaların başladığı ilk yıllarda Suriyelilerce Avrupa'ya gitmek için kayıt olunulan bir yer olarak algılanmış. Bu işlevi var mı? Yok. Başvuranlara ne kadar aksini söyleseniz, açıklasanız da İKGV Esenler Çok Amaçlı Destek Merkezi'ni, Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü sanıyorlar. Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin çoğunun hedefi Almanya, Kanada, İngiltere gibi bir üçüncü ülkeye yerleşmek. Böyle olunca çok fazla beklenti oluşuyor. Bir kadın telefondaki yakınına, *Şimdi kaydoldum, beni üç ay sonra tekrar çağıracağız, Kanada da olabilir belki başka ülkede olabilir*, diye anlatabiliyor. Oysa Esenler Merkez'de aldığı

hizmet ve danışmanlık sırasında kesinlikle böyle bir bilgi verilmiyor. Mülteciler, üçüncü ülkeye yerleşmeyi kendi deyimleriyle "sefere gitmek" olarak tanımlıyorlar. Engelli yakını olan çok yaşlı bir kadına raporu varsa, engelli kişiyi getirmesine gerek olmadığı, sadece raporu getirmesinin yettiği, ona inanılacağı söylene bile evraklarını vermek için sabahın erken saatlerinde engelli arabasını ite ite kapıya, bitmiş, tükenmiş halde gelebiliyor. Arkasından, *İnanmazsınız, gözünüzle görün diye getirdim, bunu görürseniz beni sefere gönderirsiniz*, diyor.

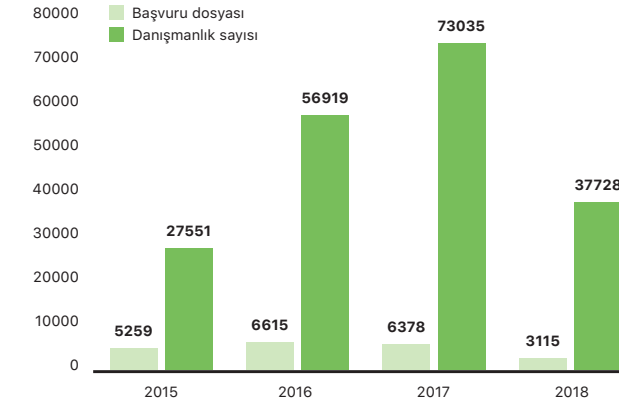
Merkezin ilk dönemlerinde başvuruların önemli bir bölümü Suriyelilerin üçüncü ülkeye yerleştirme istekleriyken son zamanlarda başvuru nedenlerinin başında tıbbi sorunlar gelmekte. Zihinsel, bedensel engelliler, kronik hastalığı olanlar, genetik hastalığı olanlar, kanserler, HIV pozitifliği vb. vakalar tıbbi sorunların başlıcaları. Başvuran birey, geçici koruma kimliğine sahipse daha kolay tedavi alabiliyor. Eğer kimliği yoksa bu kimlik çıkana dek -durumu da acilse- ilaç ve tıbbi yardımı, ofis aracılığıyla sağlanıyor. Mülteci danışmanı eğer bir hassasiyet belirlerse mülteci koruma bölümüne bildiriyor. Böyle kişileri hassasiyetleri-savunmasızlıkları açısından mülteci koruma bölümü takip etmeye başlıyor.

Kimler Başvurmuş?

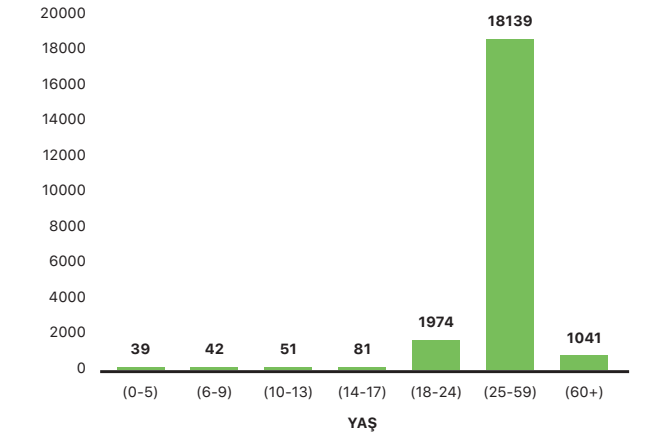
Kapıların ilk açılış tarihi olan Ocak 2015'ten, Haziran 2018'e dek İKGV Esenler Çok Amaçlı Destek Merkezi'ne başvurulara toplam 21.367 dosya açılmış. Her bir dosya yaklaşık beş-altı kişilik bir aileyi temsil etmekte. Bu dosya sayısı ile, en azından yüz bin- yüz yirmi bin arasında mülteciye bilgilendirme, danışmanlık, psikososyal desteğe olanak sağladığını söylemek mümkün. Çeşitli nedenlerle yapılan başvurulara 195.233 danışmanlık verilmiş. Bu danışmanlıklar yüz yüze, telefonla ve e-posta ile gerçekleşmiş. Başvuruları yaş, cinsiyet ve danışmanlık türleri açısından incelediğimizde karşımıza çıkan tablolar ve şekiller ise şunlar:

DANIŞMANLIK TÜRLERİ	SAYI
Dosya takibi	34782
Atölyeler bilgi/davet	33885
Sosyal danışmanlık	28456
Çeşitli destekler	24975
Esenler Merkez hakkında bilgi talebi	20201
Randevu talebi	18011
Sağlık danışmanlığı	17298
Psikolojik destek	4259
Hukuk danışmanlığı	3981
Sosyal etkinlik/sosyal uyum	3826
Eğitim danışmanlığı	2642
Değerlendirme çalışmaları	2076
Ziyaret/Resmi kuruma eşlik etme	841
Toplam	195233

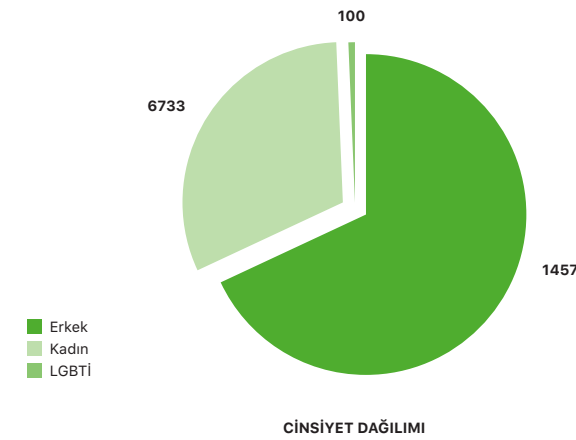
Tablo 1. İKGV Esenler Çok Amaçlı Destek Merkezi'ne Ocak 2015-Haziran 2018 tarihleri arasında yapılan başvurulara verilen danışmanlık türlerinin dağılımı

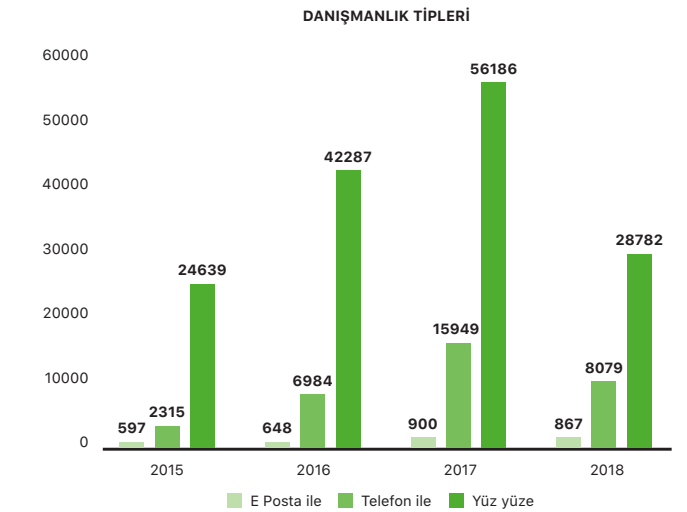
Şekil 1. İKGV Esenler Çok Amaçlı Destek Merkezi'ne Ocak 2015-Haziran 2018 tarihleri arasında yapılan başvuru sayıları ve verilen danışmanlıkların yıllara göre dağılımı.

Şekil 2. İKGV Esenler Çok Amaçlı Destek Merkezi'ne Ocak 2015-Haziran 2018 tarihleri arasında yapılan başvuruların yaşa göre dağılımı.

Şekil 3. İKGV Esenler Çok Amaçlı Destek Merkezi'ne Ocak 2015-Haziran 2018 tarihleri arasında yapılan başvuruların cinsiyete göre dağılımı.

Şekil 4. İKGV Esenler Çok Amaçlı Destek Merkezi'ne Ocak 2015-Haziran 2018 tarihleri arasında yapılan başvurulara verilen danışmanlık hizmetinin dağılımı.

Kimler Hassas-Savunmasız?

Mülteci koruma, Esenler Merkez'in en temel görevlerinden birisi. Bu birimden sorumlu Cenk Soyer, zaman zaman sayıları değişmekle birlikte dört kişiyle birlikte çalışıyor ve ekibe mentorluk yapıyor.

Mülteci koruma desteği için öncelikle hedeflenen kişiler, toplumsal cinsiyete dayalı şiddete, çocuk işçiliğine, erken yaş evliliklere, işkenceye maruz kalmış mağdurlar. Bu kişilerle ilk olarak mülteci danışmanı görüşüyor. Vakaların çoğunda bireylerin hem psikolojik ve sosyal danışmanlık almasını sağlamak hem de hastane vb. işlerinin takibinin yapılarak, ev ziyaretlerinde bulunulması gerekebiliyor. Vakalar doğrudan başvurduğu gibi, UNHCR aracılığıyla da gelebiliyor. Başvurulan konuyla ilgili resmi kurumlarla mültecilerin etkileşimlerinin artmasına aracılık yapmak, kolaylaştırıcılık sağlamak ya da birey bazında yönlendirmeler yaparak süreci hızlandırmak, sayılabilecek destek durumları.

Başvurulara savunmasızlık durumları açısından baktığımızda çocuk işçiler ve yalnız kadın-anneler ilk sıralarda yer almakta. Bu zaman dilimi içinde 7610 savunmasız birey belirlenmiş. Çocuk işçiliği, yalnız kadınlar, engelli bireyler, tıbbi sorunlar, işkence, gözetim, etnik ve dini durumlar belirlenen diğer hassas durumların bazıları.

Türkiye'ye yalnız gelen ya da daha sonra farklı nedenlerle yalnız kalan, Türkiye'de kimsesi olmayan ve yalnız yaşayan Suriyeli kadınlar "Yalnız Kadın" olarak kabul edilmekte ve tüm mülteciler arasında en hassas olan grupların başında gelmekte. Özellikle ekonomik açıdan da sıkıntı içinde olan yalnız kadınlar her türlü riske açıktır. Yaşadıkları evin sahibinin veya komşularının tacizine maruz kalabildikleri gibi, iş bulup çalışabilenler de işyerlerinde ya işveren ya da diğer çalışan erkekler tarafından taciz edilebilmekte. Kadının yalnız olduğunun bilinmesi her

türlü riske açık hale getirmekte. İstanbul'da kaç Suriyeli yalnız kadın olduğunu bilmiyoruz. Ancak Esenler Merkeze başvurmuş ve bu başvurularında hassasiyeti belirlenmiş 256 yalnız kadın var. Bu tür durumlar için konuyla ilgili resmi kurumlarla iletişime geçilip resmi destek almaları sağlanıyor.

HASSASİYET BELİRLENEN DURUMLAR	SAYI
Çocuk işçi	1985
Yalnız kadın, anne	1686
Engelli (Bedensel-zihinsel)	1573
Tıbbi sorunlar	1202
Risk altında bireyler	
60 yaş üstü	125
Kadın	32
Çocuk	11
LGBTİ	99
Genç erkek	25
Suriye'de gözetim/saldırı	255
İşkence	170
Etnik ve dini durumlar	144
Cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet mağduru	78
İş kazası	47
Mesleki/askeri durum	46
Çocuk refakatsiz/ayrı düşmüş	43
Siyasi görüş	40
Yalnız ve çocuklu baba	35
Aile anlaşmazlığı	10
Vatansız	4
Toplam	7610

Tablo 2. İKGV Esenler Çok Amaçlı Destek Merkezi'ne Ocak 2015-Haziran 2018 tarihleri arasında yapılan başvurularında hassasiyet belirlenen durumların dağılımı

Yalnız kadınların daha özel bir grubunu yalnız anneler oluşturmakta. Türkiye'ye eşleri olmadan çocuklarıyla gelen ya da eşleriyle gelip çeşitli nedenlerden dolayı çocuklarıyla yalnız kalan kadınlar “Yalnız Anne” olarak kabul edilmekte. İstanbul'da bu durumda olan kadın sayısını net olarak bilemiyoruz, sayının yüksek olabileceğini tahmin etmek zor değil. Esenler Merkez danışanları içinde bu durumda 1388 yalnız anne belirlenmiş. Ekonomik açıdan zor durumda olan yalnız anneler bir yandan tacize uğrama endişesi taşıyorlar, bir yandan da hayatlarını ekonomik anlamda devam ettirme konusunda zorlanıyorlar. İş bulamayanlar geçinebilmek için çocuklarını çalıştırmak zorunda kalıyor. Bu durum da aynı aileyi çocuk işçiliği ve yalnız annelik gibi iki ayrı risk grubuna birden sokuyor. Hem çocuğun hem de annenin duygusal ve sosyal yaşamı etkileniyor.

Cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, kişinin kendi rızası dışında cinsiyete dayalı ve eşit olmayan güç kullanımıyla ortaya çıkan şiddet, şiddet tehdidi ve baskıyı da kapsar. Buna maruz kalan kişilerde fiziksel, duygusal, psikolojik ve sosyal travmaların etkisiyle pek çok belirti görülür. Bu şiddet sadece kadın ve kız çocuklarına yönelik değildir. Yetişkin erkekler ve erkek çocukları da bu şiddetin kurbanı olabilir. Cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, çoğu zaman aile bireyleri, yaşanan çevredeki bireyler ya da toplum içindeki bireyler tarafından uygulanır. Mağdurlar üstelik bir de mülteci konumunda ise durum, daha da ağırlaşır. Mülteciler çoğu zaman durumu adli birimlere bildirmemekte ve şiddete maruz kalmaya devam etmekte. Üstelik mültecilerin adli korumadan yararlanamaması, şiddetin günlük hayatlarının olağan bir parçası gibi yaşanmasına neden olmaktadır. Bu grupta olan mülteciler psikolojik desteğe en çok ihtiyaç duyan kişiler arasında. Esenler Merkez'e yapılan başvurular arasında cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet mağduru 78 mülteci belirlenmiş ve psikolojik destek almış bugüne dek.

Kadınlar evlerinde babaları, eşleri ya da abileri tarafından cinsel şiddete, fiziksel şiddete maruz kalmakta. Dünyanın ve Türkiye'nin pek çok yerinde olduğu gibi bu vakalar sık görülüyor ve yardım konusunda da çok zorlanılıyor. Çoğu zaman kadın, fiziksel şiddeti kanıksamış oluyor ve durumunu, *Geçinemiyoruz o yüzden oluyor*, bahanesiyle açıklamaya çalışıyor. Psikolojik yardım, sığınma evi seçeneği gibi olanaklar sunulsa da yardım almak istemiyor, izlem için ev ziyareti yapıldığında bile görüşmekten, konuşmaktan kaçınıyor.

Bu kadınlar “kadın dayanışma” grubuna katıldığında ve güçlendirildiğinde şiddete dur diyebilme cesareti gösterdikleri vakalar yaşanmış...

Erken evlilikler yani çocuk evlilikleri hiç de az değil. Esenler Merkez'den psikososyal destek alan 140 çocuk evliliği vakası var. On üç yaşında ve bebeği olan kadınların olduğunu anlatıyor Yıldız Amca. Eşinden şiddet gören çocuklar var. On üç- on dört yaşlarında evli bir kız çocuğu, *Bu kadınlığı bilmiyorum...* diyen eşinin kendisini dövdüğünü anlatıyor. Kocalar beş, on, on beş yaş büyük oluyor kız çocuklarından. Bu yaşlardaki bir çocuk evlilik hayatı için kendi karar verebilir mi? Ne kadar okula gitmiş bilmiyoruz. Belki de savaş nedeniyle hiç okula gitmemiş... Belki okuyabilir ama yazamayabilir... Bu çocuk, merkeze bile yalnız başına gelemez. Ancak annesi ya da kayınvalidesiyle birlikte gelebilir, kadın dayanışma grubuna, atölyeye katılabilir. Atölyelerde hukuki, psikolojik destek hakkında bilgilendiriliyorlar. O zaman cesaretlenip durumunu grup yöneticisine atölye çalışmasında çitlatabiliyor. Bazen annesi yanındaki kızının evli olduğunu söyleyebiliyor. Ancak o zaman psikolojik destek alabiliyor. Bu yaşta evli ve gebe çocuk için bildirimde bulunulması bile çare olmuyor bazen. Eşin ifadesi alınıp serbest bırakılıyor, hastane bildirirse bu sefer de hastanede doğum yapmaktan kaçınılıyor, evde doğuma zorlanıyor. Hassasiyetleri daha da artıyor. Resmi kurumlarla işbirliği yapılıyor bu durumlarda.

Suriyeli LGBTİ bireyler, psikolojik danışmanlık verilen başka bir hassas grubu oluşturuyor. Merkeze başvurusu olan 99 LGBTİ bireye psikolojik destek sağlanarak, ayrıca bu alanda çalışan sivil toplum kuruluşlarından destek almalarına yardım edilmiş. Ailesinden gizleme, savaşın etkileri, kaçırılma tehdidi, korku ve kaygı, sıklıkla karşılaştıkları sorunlar. Barınacak yer bulmak, homofobik ve transfobik şiddetin hedefi olmak, sıklıkla karşılaştıkları zorluklar. Türkiyeli LGBTİ bireylerin maruz kaldıkları nefret söylemine onlar da maruz kalıyorlar.

Hassas, savunmasız gruplardan biri de etnik ve dini azınlıklar. Başvurular arasında 144 kişide bu hassasiyet saptanmış. Ezidiler kötü muameleyle sıkça maruz kalan gruplardan biri. Bu sebeple Ezidi kadınlar kimliklerini sakladıklarını, öğrenen komşularının çöplerini kapılarına döktüğünü, işten çıkarıldıklarını, maaşlarının ödenmediğini anlatıyorlar. Tartaklanabiliyorlar, hakarete uğruyabiliyorlar ve inançlarını gizlemek zorunda kalıyorlar.

Erkek başvurularında işkence vakalarının sayısı 170'e ulaşmış. Bulduğu ülkede sistematik işkenceye uğramış, kaçmış, İstanbul'da yaşıyor. Kimseye, karısına bile anlatamamış, huzursuzluk, tedirginlik artınca en nihayet danışmanlığa başvurmaya karar veriyor. Aradan bunca yıl geçmesine rağmen işkenceye uğradığını anlatmanın zorluğu, şimdilerde de başvuruların devam etmesinin sebebi.

Yalnız babalar da başka bir hassas grup. Eşleri savaş sırasında ölmüş ya da Türkiye'ye geldiklerinde geçinemedikleri için eşleri çocukları babaya bırakıp terk etmiş. Çocuğuna bakmak zorunda olan, çocuklarını ufak olduğu için yalnız bırakamayıp işe gidemeyen babalarda var. Böyle babalara destek olacak sığınma evi vb. gibi sistem yok. Babanın daha önce kalifiye bir işi olması da nitelikli bir iş bulmasını sağlamıyor. Memleketinde yoğun bakım hemşiresi iken burada inşaatlarda çalışabiliyor. Sayıları çok mu belki değil ama 35 baba bu durumda.

Psiko-sosyal ve hukuksal danışmanlık çok geniş bir alanı kapsamakta. Psiko-sosyal destek kavramı bir travma sonrası ortaya çıkabilecek psikolojik uyumsuzluğun ve sorunların önlenmesini hedefleyen, etkilenen kişilerin olağan yaşamlarına dönmesini hızlandıran ve güçlendirmelerine olanak sağlayan bir süreç. Savaş ve bu savaşa tanık olmak, başlı başına travma nedeni. Travmadan etkilenim bireysel özelliklerin belirleyiciliğiyle farklı düzeylerde ortaya çıkarak danışmanlık hizmetlerinin geniş bir yelpazede verilmesini gerektirir. Üstelik danışmanın, psiko-sosyal desteğe ihtiyacı olan kişilerle gerek ilk temasta gerekse diğer destek adımlarında empati, anlayış ve duyarlılık gibi niteliklere sahip olması da çok önemli. Ancak bu hassasiyetlerle davranılırsa travmatik olaylardan etkilenen kişileri zarar vermeden belirlemek ve uygun alanlara yönlendirmek mümkün.

Psikolojik Destek

Psikolojik destek hizmeti zaman içinde sayıları değişmekle birlikte iki psikolog tarafından yürütülmekte. Son bir yıldır iki psikolog hizmet sunuyor. Ocak 2015-Haziran 2018 tarihleri arasında üç psikolog 2276 kişiyle bireysel görüşme yapmış ve toplam 8892 danışmanlık seansı tamamlamışlar. Psikolojik destek süreci ortalama on iki seans olarak belirlenmiş ancak başvuruların ihtiyaçlarına göre seans sayısının arttığı ya da azaldığı durumlar da olmuş.

Mülteci danışmanlarının yönlendirdiği danışanlar arasında, psikologların önceliklendirme yapması gerekiyor. Psikolojik destek sürecinde erken yaş evlilikleri, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, yalnız kadın, yalnız anne/baba, LGBTİ gruplarından olan başvurulara öncelik sağlanması özel önem taşıyor.

Suriyeli mültecilerin Esenler Merkez'e yaptıkları başvurular içinde psikolojik destek gereksiniminde olup bu destekten yararlananların çoğunun temel başvuru nedeni aksiyete. Başvurularda anksiyetenin yanı sıra korku, depresyon, öfke ve uyku sorunları da var. Belirtilerin çoğunun yaşadıkları travmadan ve ülkemizde yaşarken karşılaştıkları zorluklardan kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Özlem Legat projenin başından beri daha çok erişkinlerle çalışan bir psikolog. Bu proje kapsamında yaptıklarını danışmanlık olarak tanımlıyor. Özlem yaptığı işi, *Başvuran geliyor sorununu anlatıyor, ihtiyacına göre danışmanlık alıyor, psikiyatrik bir durum söz konusu ise psikiyatrla görüşmesi sağlanıp izlemi devam ettiriliyor*, diye kısaca anlatmakta. Psikiyatrik değerlendirme gerekmeyen durumlarda ise üç-dört bazen altı-yedi seans görüşmek destek sağlayıcı olabiliyor. Ancak göç sürecindeki mültecilerin hayatları çoğu zaman dengeli gitmiyor. Hayatla-

rında yeni zorluklarla karşılaşmaları neredeyse kaçınılmaz. Danışanın hayatındaki yeni bir tetikleyici olay, tamamlandı diye düşünülen psikolojik destek sürecini yeniden başlatabiliyor.

Özlem, *Başvurular çok yoğun, bu nedenle yarım saat derinlemesine ön görüşme yapıp aciliyet durumunu belirlemek ve seansları bu ön görüşme üzerinden planlamak en verimlisi*, diyor. Bu ön görüşmeye göre bir, iki hafta sonrasına randevu veriliyor. Ancak durum bir şiddet, işkence vakasıysa hemen görüşmeye alınıp psikiyatr desteğiyle süreç takip ediliyor. Şüphesiz destek ihtiyacı açısından anksiyete ile şiddeti aynı

PSİKOLOJİK BELİRTİ, YAKINMA VE TANILAR	SAYI
Anksiyete	607
Korku	248
Depresyon	149
Öfke sorunu	109
Uyku sorunları	113
Yas	50
Travma sonrası stres bozukluğu	73
Çocuklarda gece işemeleri	34
Konuşma bozukluğu ve kekemelik	32
Yaygın gelişimsel bozukluk	23
Yeme bozuklukları	16
Şizofreni tanısıyla gelmiş vakalar	13
Panik bozukluk	5
Dikkat eksikliği ve hiperaktivite	2
Bipolar bozukluk	1
Toplam	1475

Tablo 3. İKGV Esenler Çok Amaçlı Destek Merkezi'ne Ocak 2015-Haziran 2018 tarihleri arasında olan psikolojik destek başvurularında belirti, yakınma ve tanılarının dağılımı

düzeyde görmek mümkün değil. Acil durumlara karşı tetikte olmak için kapıdan girişle başlayan süreç, mülteci danışmanına, psikologa kadar giden bütün aşamalarda işbirliğini gerektirmekte.

Özlem, günde ortalama dört danışanla çalışıyor, başlangıçtan beri yaklaşık 650 danışanla çok sayıda görüşmesi olmuş. Çoğu başvuru, anksiyete nedeniyle yapılmış. Mültecilerin yaşamındaki belirsizliğin sürmesi anksiyetenin temel nedenlerinden biri. Örneğin İstanbul'a beş yıl önce gelmiş bir danışanın bundan sonra yaşamının nasıl olacağı belirsiz. Danışan, *Anksiyetem var bana bakar mısınız*, demiyor, tabii ki... *Uykusuzluk çekiyorum, tedirginim, içimde huzursuzluk var, cinsel isteksizlik var, sürekli bir tehdit var*, diye anlatıyor. Kadın, erkek, yaşlı, genç hatta çocuk hepsinin ortak sorunu bu durum. Bunun arka planındaysa mültecinin yaşadığı savaşın etkileri dışında, *Dönecek miyim yoksa burada mı yaşayacağım*, sorularıyla birlikte çektiği ekonomik zorluklar, uğradığı ayrımcılık ve yaşadığı psikolojik sorunlar da var.

İlk yıl mültecilerin neredeyse hemen hepsinin temel talebi, üçüncü gü-venli ülkeye gitmek iken burada bir süre daha kaldıklarını kabul etme aşamasına geçişle birlikte diğer başvuru nedenleri ortaya çıkıyor. Mül-

teciler psikolojik destek görüşmelerinde atölyelere katılım konusunda da cesaretlendiriliyor. Bu atölyelerin yaşantılarına çok faydası dokunuyor.

Ev ziyaretleri psikoloji danışmanlık sürecinin bir parçası. Eş şiddetinden kaçan kadınlara, yalnız babalara, birkaç aile birlikte kalabalık yaşayanlara, engellilere, özellikle ev ziyareti yapılmakta.

Kız çocuğu şizofren, babayı bıçaklamış, hastaneye yatırmışlar ama annesi ve abisi çocuğu hastaneden çıkarmak istiyor. Hastaneye psikolog ve tercümanla birlikte gitmek, çocuğun taburcu edilmemesi gerektiği konusunda ailenin ikna olması için doktorla aileyi görüştürmek, yapılan işlerden sadece birine örnek...

Aile içinde şiddet vakaları, eş dayaağı, psikolojik şiddet, sık görülebilen durumlar. Psikolojik şiddetin varlığından çoğu haberdar değil. Psikolojik şiddetten haberdar olan, *Kocam iyi bir insan, kötü niyeti yok, yardıma ihtiyacı var, onunla konuşur musun*, diyerek eşini merkeze getirenler de var.

Suriye'de yasal olan çok eşlilik vakalarına rastlayıp rastlamadığını merak ediyorum Özlem'in. Nadiren gördüğünü söylüyor.

Aliya, kadın, 38 yaşında, mülteci. İç dünyası...

Çocuklar, Gençler

Çocuklar savaş, terör ve çatışma ortamlarından bazen çatışmaya doğrudan maruz kalarak bazen de dolaylı bir şekilde; ses, radyo-televizyon, konuşmalar yoluyla etkilenirler. Suriye'deki iç savaş daha anne karnında başlamak üzere pek çok çocuğu etkiledi. Anne-babalarını kaybedenler, aile büyüklerini kaybedenler, bu kayıplara tanıklık edenler de var.

Savaş yaşantısından sonra çocuklarda çaresizlik, yetersizlik, güvensizlik duygularının baş göstermesi, yas ve üzüntü belirtilerinin olması kaçınılmaz. Bu çocuklarda dünyanın güvensiz ve örseleyici bir yer olduğu bilinci ve duygusu oluştu ve bu duygularla başka ülkelere göç ettiler. Bazıları aileleriyle, bazıları refakatçiyle, bazıları da yapayalnız.

Yeni kültürel ve sosyal ortamlarda var olma, yer ve düzen oluşturma, alışma süreci çok meydan okuyucu. Bildiği ritüellerini gerçekleştirebileceği ortamların olmaması, evinin, eşya ve oyuncaklarının kaybı, destekleyici sistemlerden, okulundan, arkadaş çevresinden uzaklaşmak, çocukların üzüntü ve yas sürecini yoğun yaşamalarına neden olmakta. Bir yandan öfke nöbetleri, huzursuzluk, gece işemeleri, uyumsuzluk gibi psikolojik sorunları var. Diğer yandan eğitim sorunu -okula gidemeler gibi çalışan veya çalışmak zorunda kalan çocuklar. Bir de çocuk evlilikleri söz konusu. Çocukları, bunca problem arasında anlatmak epeyce zor.

Annelerini beklerken...

Müzik atölyesinde...

Kız Çocukları

Zahra, Amira ve Esra, yaşları on beş- on yedi yaş arasında olan gençlerden bazıları... Matematikçi olmak istiyor Amira. Okula gidiyor, çok çalışıyor. *Matematik öğretmeni olacağım, Oxford'a gideceğim*, diyor, Amira. Evde olsalardı, *Evlenmek istemiyorum ama ailem beni evlendirmek istiyor*, diye dert yanıyor. On yedi yaşında ve çalışan bir kız çocuğu ise, *Kendimi okumaya vermek isterim, tekstilde çalışmak yerine okuyabilirim*, diyerek içinde bulunduğu durumu anlatmakta... Duyduklarımız sekiz haftalık bir ergen çalışma grubundan. İkisi grup çalışmalarına katıldıkları sıralarda nişanlanmışlar... Durumlarını utanarak, sıkılarak gruptaki arkadaşlarına söylemişler.

Başka neler neler demişler:

Halep'te bir Ermeni hastanesinde doğdum. Annem bana hep farklısın derdi, bir Rus doktorun eline doğdum. Belki bu nedenle her dine mensup insanla iletişim kurabiliyorum. Müslüman, Alevi, Ermeni çok arkadaşım vardı ve ben hepsi ile konuşurdum...

Annem beni erken doğurmuş. Bilmiyorum bunun bir etkisi var mı ama şimdi utangaç, sakın ve çok sessiz biriyim. Ben de arkadaşım gibi uzun boylu olmak istiyorum, gözlerimin mavi olmasını ve yüzücü bir insanın bedenine sahip olmak istiyorum. Ha bir de saçlarım kızıl olabilir...

Benim zeminim girişli çıkışlı, bazen yumuşak bazen çok sert. Hayat çok karmaşık şimdi bir türlü düz olmuyor ya da ben beğenmiyorum...

Başka yaşamları olan Suriyeli mülteci kız çocukları da var...

Biri on üç yaşında ve bebeği var. Özel hastanede doğum yapmış. İmam nikahlı demiş ailesi ve hastane bildirimde bulunmamış. Bir diğeri on dört yaşında ve ikinci bebeğine gebe... Peki bu çocuklar ne zaman evlendi. Okula gittiler mi? Mülteci korumada çalışan Yıldız, *Aklınıza bu sorular gelmiyor bile*, diye anlatıyor. Kadın olmayı nasıl bildi bu çocuk? Bu sorunun bu yaşta

bir çocuk için sorulması nasıl da şaşırtıcı... “Kadın olmayı bilmiyor” ifadesi, eşinden şiddet gördüğünde, *Boş ol* denilip ortada kalan kız çocukları için öne sürülen bir gerekçe çünkü.

Adı? Adları? Adlarının ne olduğunun ne önemi var ki... On üç, on dört yaşında gebe ya da doğurmuş üstelik eş, aile şiddetine, istismarına maruz kalan kız çocuklarının adını bilsek ne olacak. Bizim ülkemizdeler ve İstanbul'da yaşıyorlar. Yıldız'ın sesi gittikçe soluklaşıyor, kısılıyor utançtan, Bu kızların bazıları on iki bazıları on bir yaşında evlendirilmiş, derken...

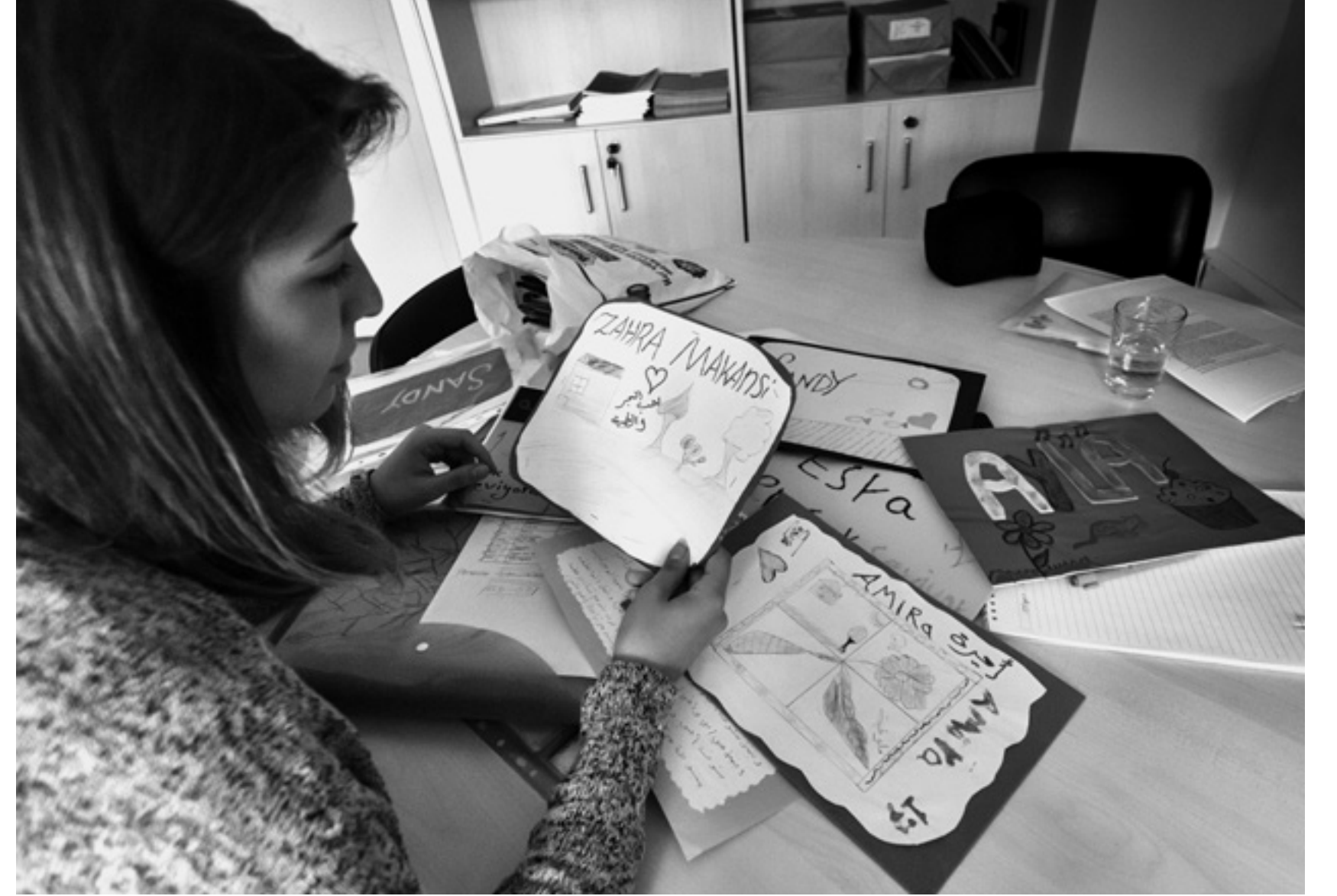
Nasıl evleniyorlar Türkiye'de?

Ailelerin izni var, deniyor. *Biz bilmiyorduk bizim nikah akdimiz Suriye'de yapıldı, biz Suriye'de evlendik, bu Suriye'de yasal*, öne sürülen kaçış cümleleri... Oysa akdi Suriye'deki imama yaptırıp burada evleniyorlar. Evlilik burada gerçekleşiyor, diyorlar. Suriye'den nikah akdi geliyor. Suriye'de herhangi bir imama hocaya başvuruluyor, *Ahmet kızı Ayşe'yi Mehmet oğlu Hüseyin'e nikahladım mihri yüz gram altındır*, diye yazılıp altına anaların babaların şahidlerin adları eklenip gönderiliyor... Ve bu bir akit, hatta matbu formu bile var! Oysa on üç yaşında kız çocuğunun Suriye'de evlenmesi yasal değil.

Bazen on iki bazen de on bir yaşında, evden bir boğaz eksilsin diye evlendiriliyor bu çocuklar. Zor koşullarda yaşayan çok çocuklu aileler çocuklarını daha genç ve erken evlendiriyor. Maksat ne? Oğlu başka bir ülkeye kaçmasın, gözünün önünde yaşamaya devam etsin. Evdeki kız çocuğu bilmedikleri ülkede başgöz edilerek tehlikelerden korunsun. Bu da başka bir gerekçe. Bu konunun daha ayrıntılı sosyolojik inceleme gerektirdiği de aşikar.

Böyle süren zor bir öykü...

Her aile böyle değil tabii ki. Uygulamaları ayıplayanlar da var. Öte yandan *darısı bizim çocukların başına* diyerek olumlayanlar daha çok ne yazık ki...

Kadın Olmayı Bilmek...

Evli kadın rolünü benimsemeye çalışan kız çocukları... Eşinin koluna girmeye çalışan, kucağında bebeği, dudağında beceriksizce sürülmüş rujuyla on dört, on beş yaşlarında kızlar...

Sokakta gördüğünüzde bile fark ediyorsunuz o küçücük haliyle kendine biçilen role girmeye, bürünmeye çalıştığını.

Kalabalık ailelerde erken evliliklerin daha fazla olduğu gözlenmekte. İki kız kardeş aile içinde evlendiriliyor bazen, biri bir amcanın diğeri diğer amcanın gelini oluveriyor. Bazen de flört edeceklerini, beğenildiklerini düşünmeleri sağlanıyor ve sonra bir anda kendilerini evli bulabiliyorlar. “Kadın olmayı bilmek” bu çocuklardan temel beklenti ve yapamadıkları takdirde şiddete uğruyorlar.

Bir aile iki erkek çocuğunu yanlarına alıp kızlarını geride bırakarak bir üçüncü ülkeye, Hollanda'ya yerleşiyor. Kızlarını halaya bırakıyorlar, büyüdüğünde halasının oğluya evlensin diye. Bıraktıklarında on bir yaşında olan çocuk on iki yaşında adet görmeye başlıyor. Halası yeğenininki artık ergen olduğunu evlenebileceğini düşünüp onu oğluna alıyor. Halanın oğlu ise otuz yaşında.

Halanın oğlu, çocuğu “kadınlığı bilmiyor” diye bir süre sonra istemiyor. Halası çocuğa kadınlığı öğretmeye çalışıyor ama çocuk öğrenemiyor... Nasıl öğreysin o bir çocuk! Halanın oğlu çocuğu boşuyor. Hala, *Artık evde kalmaz, bizim aileden değil, boşanmış bir kadın*, diye başka akrabalarının yanına gönderiyor çocuğu. Kız çocuğu henüz on üç yaşında. Yanına gittiği başka bir akraba ona bir süre bakıyor ancak onu dul bir kadın statüsünde görerek sorumluluğunu artık almak istemiyor ve durumu sosyal hizmetlere bildiriyor. Sosyal hizmetler çocuğu koruma altına alıyor. Ardından çocuğun ailesine ulaşıyor. Aile birleşimiyle ailesinin yanına gitme fırsatı doğuyor. Çocuğa ailesine çok kırgın, özellikle de babasına. Babasının, erkek kardeşlerini yanında götürürken onu bıraktığını düşünüyor. Kolayca affedilecek bir durum da yok kesinlikle. Annesinin söz hakkı olmadığını da farkında.

Bir diğer vaka ise ailesinin nerede olduğu bilinmeyenler... Suriyeli bir aile, oğullarını evlendirmek için Halep'ten on üç yaşında bir kız çocukunu getiriyor, Türkiye'de düşün dernekle evlendiriyor. Bu çocuk da yine benzer nedenle yani “kadınlığı bilmiyor” gerekçesiyle sonradan istenmiyor, boşanıp ortada bırakılıyor. Boşanmış kadın ve adam aynı evde kalmaz diye başka akrabalara gönderiliyor. Başka akrabalarda ancak bir süre kalabiliyor, kimse istemiyor ve bir şekilde sosyal hiz-

metlerin korumasına giriyor. Koruma altındayken etrafında Suriyeliler yok. Ailesine ulaşma imkanı yok. Kendini getiren aile nerede onu da bilmiyor. Ailesi Suriye'de nerede, bilmiyor. On sekiz yaşına dek sosyal hizmetlerde kalacak. Belki okula gider, belki bir iş edinir. Ama on sekiz yaşından sonra sosyal hizmetlerde de kalmaz. Ne olacak bu çocuğa? İçinden nasıl çıkılır bu durumun?

Kız çocukları ailenin evden atacağı ilk yük gibi görülüyor çoğu zaman. Evlendirmek ise en kolay uygulama. Bir anne, *Kızımın okumasını istiyorum ancak kocam evlendirmek istiyor bana destek olun*, diyerek başvurabiliyor merkeze. On dört- on beş yaşlarında iki kızı olan bir anne, çocuklarının eğitim almasını istiyor, çabalıyor çaresizce. *Okul bulmama yardımcı olun, okullar açılana dek kızlarımı evlendirmesin*, diyerek babayla görüşülmesi talebinde bulunabiliyor. Yapılabilecekler öncelikle Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile işbirliği yapmak ve aileyi güçlendirmek. Babaya psikolojik destek vermenin yanı sıra anneyi güçlendirmek için kadın dayanışma gruplarına katılımını cesaretlendirmek gerekiyor. Belki kendi ülkelerinde olsalar çocuklarını evlendirmek zorunda kalmayabilirlerdi. Kolaycı bir yöntemle evlendirmenin çıkış yolu olduğunu sanıyorlar.

...o küçücük haliyle kendine biçilen role girmeye, bürünmeye çalıştığını...

Çocuk İşçiler...

Suriyeli çocukların bir bölümü okula gidebilirken bir kısmıysa başka bir yaşam biçimiyle yüzleşiyor. Çocukların kaçtığı okula gidebiliyor, kaçtığı okulsuz? Kaçtığı çalışmak zorunda veya sokaklarda işsiz dolaşıyor? İstatistiklere ulaşmak mümkün değil hatta bilgi için kayıt oluşturulabilen de güç. Ancak Esenler Merkez'e başvuran Suriyeli ailelerin öykülerinden artan sayıda çocuk işçi olabileceği tahmin edilmekte. Çocuğun yaşı on beşin altında ise psikolog görüşmesi ile değerlendirilmesi yapıp gerektiğinde durumlarıyla ilgili rapor hazırlanıyor. Çocuk işçiliği, temel sorun alanlarından birisi. Başvuranlar arasında çocuk işçi olup olmadığını belirlemek için öğrenilmeye çalışılan ilk bilgi, ailenin kaç çocuğu olduğu ve çocuğun hangi okula gittiği. Çoğu zaman okul adı öğrenilemiyor. Aile büyüklerince çocukların çalıştığı anlatılıyor çoğu kez. Haftanın altı günü on iki saat çalıştırılıyor bu çocuklar. Sekiz yaşında bile çalışan çocuk var. Çoğunluğu erkek, kız çocukları daha az sayıda. Çoğu çok cüzi bir ücretle, günde 15 TL'ye tekstil firmalarında ortacı olarak çalışıyor. Ayakkabıcıda çalışanı da var. Çocuklar işe yürüyerek gidiyor. Aslında genellikle işe gitmek istemiyorlar, okula gitmek istiyorlar, okula gidenleri görünce ağlıyorlar. Anneleri ağladığını, uyu-

mak istediğini, işe gitmek istemediğini söyleyen çocuklarını, *Ağamsın, evin direğisin*, diyerek, öpüp koklayarak ikna ediyorlar.

Bazı babalarsa, *İş bulamıyorum, belim ağrıyor*, gibi nedenleri öne sürebiliyor. Bu çocuklar en ağır işleri yapıyorlar... İşyerinde toza, tacize, kötü muameleye maruz kalıyorlar ve birçoğu da tüm gün çalıştıkları işyerlerinin bir köşesinde uyumak zorunda kalıyor.

Okul, oyun, sosyal aktivite olmadan bütün gün çalışan çocuklardan, geleceğe, kayıp bir gençlik yetişiyor... Ne olacak kimse bilmiyor. Çalışan çocukların yaşları da giderek düşüyor. Çocuklar çalışmasın diye ailelere, UNICEF'in şartlı eğitim yardımından yararlanmaları ve çocuk koruma programına başvurmaları öneriliyor. Çocuklarını okula kaydettilerle iki ayda bir maddi destek alacakları ve bu yardımın çocuğun çalışarak kazanacağı paraya denk olduğu özellikle söyleniyor. Aileler, ayrıca Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın sosyal-ekonomik destek programına başvuruda bulunmaları konusunda da bilgilendirilip cesaretlendiriliyorlar.

Akvaryum

Akvaryum gezisinde on iki, on üç yaşlarında Suriyeli mülteci bir çocuğun simsiyah pırıltılı, bir an neşeli ama umutsuz bakan gözleri. Evet evet bu fotoğraf bir akvaryum gezisinden. En büyüğü on iki, on üç yaşlarında, en küçüğü bebek arabasında, anneleriyle katıldıkları sosyal bir etkinlikler.

Çocukların çekingen ve şaşkın, kaygılı, kayıtsız bakışları ve duruşları, huzursuz gülümsemeleri... Annelerinin yanından hatta birlikte geldikleri diğer çocuklardan asla uzaklaşmıyorlar. Bugün travma yaşamıyor olsalar bile nasıl bir süreç yaşandıysa bunlar zihinlerinde hala canlı, aktif... Her an herşey olabilir duygusu. Ne anneden uzaklaşmak güvenli ne de gülümsemek güvenli! Öyle korkmuş ki akvaryumda gördüğü o balıktan sonrakini merak bile edemiyor.

Çalışan çocukların gözlerini ise hayal etmek istemiyorum...

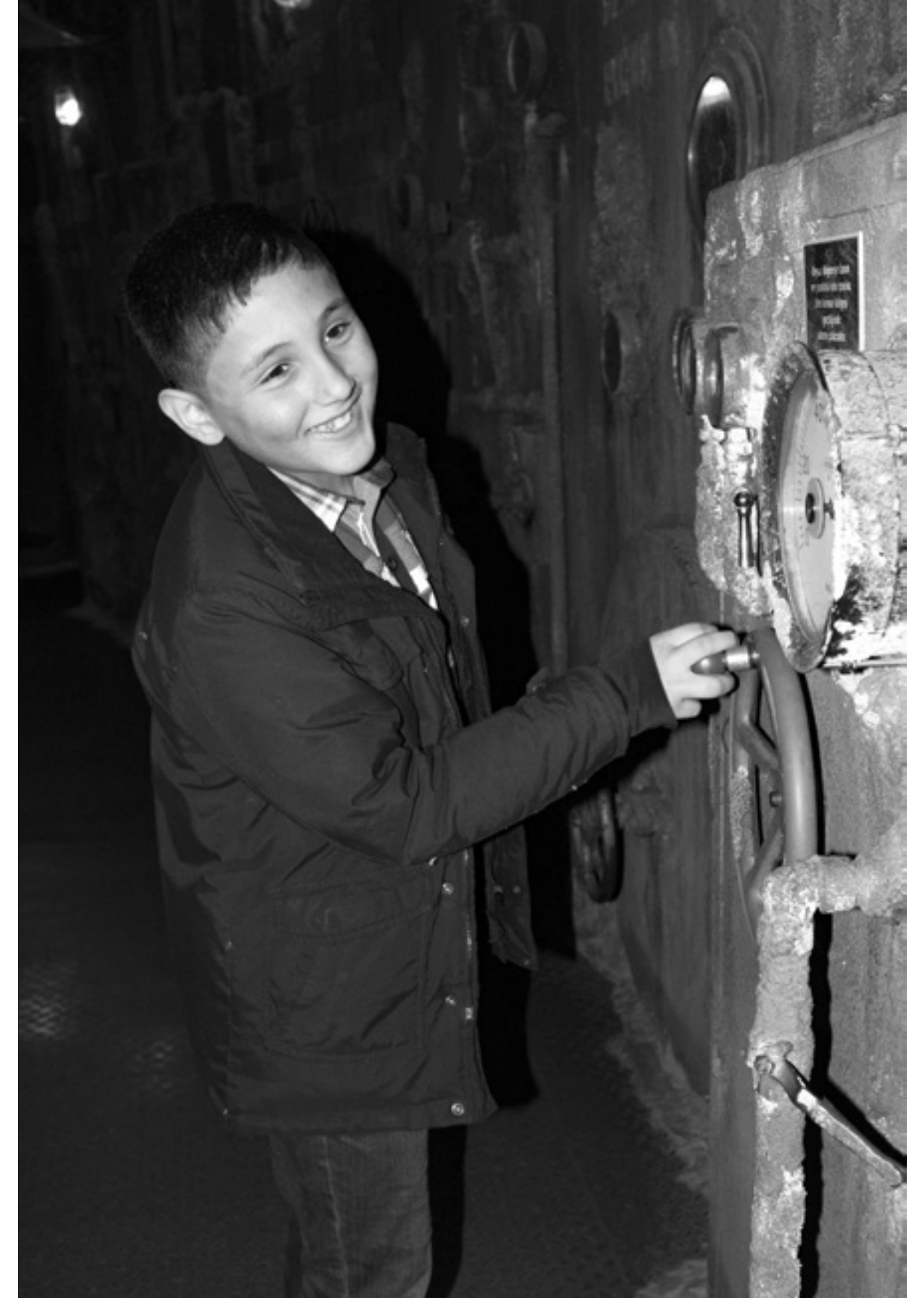
Çocuklar...

Muhammed ve Ahmet, Afrin, Suriye doğumlular. Türkiye'ye Hatay üzerinden 2012 yılının temmuz ayının sıcaklığında geldiklerinde Muhammed seviz, Ahmet ise yedi yaşındaymış. Yaşamlarının bu iki buçuk yılı Hatay'da zor mu kolay mı geçmiş bilmiyoruz... Okula gitmişler mi gitmemişler mi, okuma yazma biliyorlar mı bilmiyoruz... Soğuk geçen 2015 yılı şubat ayından beri İstanbul'dalar. Aynı yılın mayısından beride anneleriyle birlikte evlerine yakın bir tekstil atölyesinde ortacı olarak çalışıyorlar. Çalışmaya başladıklarında Muhammed on bir, Ahmet on yaşındaymış. Tekstilde ortacı

ne iş yapar? Çoğunlukla ayak işi, belki biraz konfeksiyon işini öğrenebilir. Tüm gün atölyedeki dört beş makinecinin arasında koşuşturup, dikilmiş parçaları birbirinden ayırıp üst üste diziyorlar. Sadece bu değil tabii başka ne emredilirse onu yapıyorlar. Günde on bir saat, haftada beş gün çalışmanın karşılığında aldıkları ücret Muhammed için ayda 650 TL, kardeşi içinse 600 TL...

Bir başka benzer öykü İstanbul'da terzilik yapan baba ve üç oğlununki...

Hasan, Abdulaziz ve Omar on üç, on iki ve on yaşlarında üç çocuk şimdilerde. Halep'te yaşarken savaşla birlikte anne, babaları ve yedi yaşındaki kardeşleriyle Kilis üzerinden Şanlıurfa'ya yasa dışı yollarla gelmişler. Bir ay burada yaşadıkdan sonra Osmaniye'de üç yıl kadar kalmışlar. Babaları İstanbul'da iş bulunca Hasan, Abdulaziz ve Omar da İstanbul'a gelmiş. Anneleri yedi yaşındaki kardeşleriyle başka bir kentte, Gaziantep'te kalmış. Abdulaziz, Hasan ve Omar babalarıyla birlikte terzi olarak günde on bir buçuk saat, haftada altı gün çalışıyor ve okula gitmiyorlar. Babaları çocukların kendisine yardım ettiğini, onlara sadece harçlık verdiğini, maaş vermediğini anlatıyor. İş yerleri olan atölyeleri aynı zamanda evleri. Yemek yedikleri, uydukları fırsat bulurlarsa oyun oynadıkları... Abdulaziz'in işitme problemi var, önceden kulağında işitme cihazı varmış fakat sonra cihaz bozulmuş, yenisini alamamışlar, yani bir süredir duymuyor. Çocuklar ve aile Osmaniye'ye kayıtlılar. Bu nedenle sağlık kontrolü yaptırıp işitme cihazı alınamıyor Abdulaziz'e. Sessiz bir dünyada çalışmaya devam...

Ve Diğer Çocuklar...

Ailesinden ayrı düşmüş, refakatsiz çocuklar, başka bir dikkat çekici grup. Özellikle refakatsiz çocuklar yani bir yetişkinin koruması olmadan yaşayanlar en hassas gruplardan biri. Bir çocuk, bir başka ülkede kendisini nasıl refakatsiz bulabilir? Göç yollarında kazayla ailesinden ayrı düşmüş, birileri tarafından kaçırılmış, bazen kendi isteğiyle bağımsız yaşamak amacıyla ailesinden kaçmış olabilir. Güvensiz bir ortamda risk altında olacağına onun tek başına gitmesine göz yummuş belki de ailesi... Ya da askerlik için ailesinden alınmış, daha sonra askerden kaçmış... Ailesi cezaevine girmiş çocuk da ülkesinden kaçmış... Ya da yaşadığı yerdeki durum kötüleşince örneğin çatışmalar artınca yardım görevlileri tarafından bölgeden çıkarılmış... Böyle çocuklarla ilgili ilk yapılacak, çocuğun güvenliğini acil olarak sağlamak. Arkasından uzun vadeli koruma planları yapmak. Bu durumda olup Esenler Merkez'in resmi kurumlarla işbirliği yaptığı ve süreçlerini izlediği 43 çocuk var.

Esenler Merkez'e ilk yıllarda yapılan başvurular, çocukların savaş yaşantıları sonucunda oluşan stres tepkileri ve bunun dışı vurumu olan öfke ve öfke problemleri, kaynaklıymış. Savaşın üzerinden zaman geçtikçe ve ailelerin Türkiye'de kalış süreleri uzadıkça topluma uyumla ilgili problemler nedeniyle başvurular artmaya başlamış. Özellikle yerleşik toplumun, Suriyeli mülteciler üzerindeki söylemleri ve çocukların akran zorbalığına maruz kalmalarının etkileri görülmeye başlamış. Çocukların, maruz kaldıkları ayrımcılık, ötekileştirme ve nefret söylemleri öfkelerinin artmasına ve saldırgan davranışlara sebebiyet vermiş. Buna yönelik psikolojik ve sosyal destekler verilmeye başlanmış. Bireysel psikolojik desteğin yanı sıra grup terapi uygulamaları, dans, resim, müzik vb. yaratıcı sanat atölyeleri yapılarak çocuklar desteklenmeye çalışılmış.

Merkezde çocuklarla bireysel danışmanlık ve grup çocuk travma etkinlikleri de yürütülüyor. Psikolog Sandy Bağban deneyimlerini anlatırken iki-on iki yaş arasındaki çocuklarla psikolojik destek travma çalıştığını, on iki-on sekiz yaş aralığını ise hiç görmediğini belirtiyor.

On iki-on sekiz yaş grubu, çocuk işçilik, erken evlilik, ergenlik nedeniyle Esenler Merkez'in etkinliklerine neredeyse hiç gelemiyor. Sandy'nin en sık gördüğü vakalar yedi-on iki yaş arasında. Anne karnında savaş seslerine maruz kalan çocuklar bugün bile travmatize. Annenin nerede, hangi şartlarda gebe kaldığı, gebeliğini sürdürdüğü ya da Türkiye'de hangi şartlarda doğduğunun hikayesi kadar, yaşadığı yerlerde taşıdığı kaygılar da çok önemli. Anne savaş koşullarında korku yaşamışsa karnındaki çocuk da varoluşsal olarak bu korkuyu taşıyor.

Bazı çocuklar savaşı bizzat görüp yaşamış. Çocuklar birebir yaşamamış bile olsa, aileler şahit oldukları şiddeti, herhangi bir tehlikeye karşı önlem olarak anlatmışlar onlara. Aileler ister istemez korumacı tavırlar sergileyebiliyor ve çocukları korkutabiliyorlar. *Aman çıkma dışarı bir şey olur*, diye aktarıyorlar yaşadıkları kaygıyı, korkuyu bugüne. Ailelerinden korkuyu, dünyanın güvenilmez bir yer olduğunu öğrenerek büyüyor çocuklar.

Dışarı çıkamayan, kendini ifade edemeyen, öfke nöbetleri geçiren, gece yatağını ıslatan çocuklar...

Sandy üç buçuk yılda yaklaşık 400 kadar çocukla görüşmüş. Bazı ailelerin çocuklarını sadece bir kez getirdiğini, bazı ailelerin psikolojik destek kavramından habersiz olduğunu söylüyor.

10 yaşında, erkek, mülteci. İç dünyası ve savaş..

Psikolojik destek almak için gelen ailelere ilk olarak psikoloji nedir, psikolojik destek nedir, nasıl işe yarayacak, bunlar anlatılır. Ailenin aklına yatarsa görüşmeler devam eder. Bu durum ailelerin eğitim seviyesine de pek bağlı değil, seanslara devam eden iyi eğitilmiş ailelerin yanı sıra düşük eğitimli aileler de var. Ailenin dinamiği çocuğun psikolojik destek alıp almayacağını belirliyor. Ortalama on iki seans, verimli bir sonuca ulaştırabiliyor çocukları. Çoğu zaman daha bu seanslar tamamlanmadan korkular, sorunlar azalmış oluyor ve psikolojik sürecin vedası, ayrışması olmadan aileler çat diye çocuğu getirmez oluyor. Bu, veda etmeden ayrılık, demek... Bir anda yok olabiliyorlar! Çocuklarla bir ilişki başlıyor ve kapanış yapılmadan aniden kayboluyorlar.

Merkezin ilk dönemlerinde bireysel psikoterapi çalışmaları sürerken çocuk dayanışma atölyeleri de düzenlenmiş. Çocuklarla, sağlık boyutundan, hukuk boyutuna, cinsel boyuttan psiko-eğitimsel boyuta farklı içeriklerde on hafta boyunca etkinlikler yapılmış.

Ergenlik ve çocuk evliliklerinin konuşulduğu atölye çalışmaları olmuş. Ancak gençleri bir araya getirmek de inanılmaz zor. Kızların erken yaşta evlendirilmesi, erkek çocukların çalışmaya başlaması, gençlere yönelik atölyeleri oluşturmanın en zorlu yanı. Bu gruplarda bir araya

gelebilenler duygu ve düşüncelerini paylaşma fırsatı buluyorlar. Yirmi kadar genç gelebileceğini belirtirken atölye altı-yedi çocukla yapılıyor. Katılımcı bulunamayınca atölye sürdürülebilir olmuyor... Çalışan Suriyeli mülteci çocuklar, atölyelere katılması gereken en önemli gruplardan biri. Hafta sonları bu çocuklar için etkinlik düzenlemekse bambaşka bir emek, organizasyon gerektiriyor.

Travma mağduru Suriyeli çocuklara yönelik geliştirilen “Yan Yana Grup Terapi Programı” kapsamında Sandy önce terapist olarak eğitim alıyor ve sekiz-on bir yaş arasında on Suriyeli çocukla on hafta süreyle düzenli grup terapisi yapıyor. Programda, psikodrama, oyun terapisi, sanat terapisi vb. teknikler kullanılmakta. Bu program sırasında çocuklar kendi travmalarını çalışıyor, kendi arkadaşlık ve güven, güvenli yer ilişkilerini kuruyorlar. Oturumlar geliştikçe sevdikleri insanlardan oluşan bir ağ yaratıp buna ailelerinin yanı sıra Sandy ve ekibi de koymaya başlıyorlar -aralarında görünmez bağlar oluşuyor. Böyle devam ediyor etkileşimleri... Temas kurmaya izin vermeleri ve sürdürmeleri çok önemli!

Sandy'nin sözü hep, *savaşın yarattığı travmanın etkilerinin yıllarca süreceği*, yorumuyla sonlanıyor!

...savaşın yarattığı travmanın etkileri yıllarca sürecektir...

Şansızlık İçinde Şans...

On yaşlarında ikiz erkek çocuk, bir de erkek kardeşleri var. Babalarıyla yaşıyorlar, çocuklar dört yaşındayken anne onları Suriye’de terk etmiş. Annenin nerede olduğu bilinmiyor. Anne gittikten sonra çocuklar aralarında farklı bir iletişim şekli geliştirmişler, sadece birbirleriyle ve babalarıyla konuşuyorlar. Bu konuşma mırıldanarak oluyor, çok sessizler. Soru sorulduğunda yanıt vermiyorlar. Kimseyle göz teması kurmuyorlar. Konuşmayan çocuklara nasıl erişilecek, nasıl güven sağlanacak ve nasıl iletişim kurulacak?

Ev ziyareti yaparak, boya kalem götürüp bağ kurulmaya çalışılıyor. Babaları çok ilgili bir baba, çocukların şansızlık içinde şanslı... Çocuklar önce evlerine gelen Özlem’e şaşırıyor yine de iletişim kurmaya istekli değiller. Özlem’in, *Ben size geldim siz de bana gelir misiniz*, sorusuna olumlu yanıt vermiyorlar. Ancak beklenenin aksine Esenler Merkez’e geliyorlar. Önce kendilerince oynuyorlar, tercümanı seviyorlar sonra Özlem’le oynamaya başlıyorlar. Ardından çocuk atölyelerine katılıyorlar. Bu Eylül, okula başlayacaklar...

Müzedede Bir Gün...

Sıcak bir o kadar da yağmurlu bir İstanbul günü çocuklar ve anneleriyle Esenler'den Sarıyer'e Sadberk Hanım Müzesi'ne doğru yola çıktık. Çoğunun yaşları on-on altı yaş arasında, içlerinde üç-dört yaşlarında minik güzel bir kızın da olduğu çocuklar ve altı anne. Uzun sayılabilecek bir yol, ergen gençlerin Türkçe Arapça müziklerini hep beraber dinleyerek hızla bitti.

Müzedede bizi müze eğitimcisi Gökçe Oflu karşıladı. Gökçe, gençleri peşine aldı, her bir salonu eğlenceli bir şekilde gezdirmeye başladı. Uslu dursalar, söz dinleseler de çocukları müzenin bir parçası yapmak kolay iş değil. Müze gezisinin temel hedefi bizim kültürümüze ait çinileri, havanları, nalınları, giysileri, gelenekleri mülteci çocuklara tanıtmak. Gördükleri eserleri bir de kendi gözlerinden anlattırmak, yorumlatmak. Çocuklara motifte gördüğü tefi nasıl çalacaklarını hayal ettirmek ya da bir sünnet yatağının üzerine neden kaplumbağa ve fare asıldığını tahmin ettirmek. Ailenin, sünnet olan erkek çocuğu için dileklerini temsil edermiş meğer... Kaplumbağa gibi uzun yaşamasını, fare gibi hızlı çevik olmasını simgelermiş asılanlar.

Çocuklar çok soru sordu mu? Aslında sormadılar ama sorulara yanıt verme yarışına katıldılar. Annelerse salonları gezerken hem anlatılanları dinlediler, hem de ellerindeki cep telefonlarından bolca çocuklarını, eserleri fotoğrafladılar.

Müze girişindeki salonda çocuklar ve annelerini bir sürpriz bekliyordu. Anneler ve çocukları büyük masanın etrafına oturdu. Masada renkli, kalı-

cı boya kalemleri vardı. Masanın zemini müzenin salonlarında sergilenen çini tabaklardaki eskizlerle kaplıydı. Her bir çocuğa minik, boş bir tabak verilerek kendi çizimlerini yapmaları istendi. İster eskizlere bakarak, ister hayal ettikleri gibi...

Önce biraz durakladılar... Bazı çocukların tabaklarına anneleri çizimler yaptı, bazısı bir süre çizmeyi reddetti. Çizenleri gördükçe motivasyon arttı.

Çocuklar neler çizdi neler... Çok acemice olanları da vardı, çok naif, zarif olanları da. Birkaç tabağı anlatmak isterim. Kenarlarına lacivert hat çizilmiş bir tabak, ortasında kelebekler, uğur böceği ile süslenmiş kırmızı bir çiçek ve gökyüzünde üç tane lacivert bulut. Bir başkası ise tam ortasına "Yasin Hamsi" diye adını yazmış, etrafına kırmızı dalgalar çizmiş, dış kenarını sarı çiçeklerle süslemiş. Yasin dokuz-on yaşlarında simsiyah gözlü bir çocuk-övünçle gösteriyordu tabağını.

Züheyir ise masadaki eksizlerden hatta müze salonunda gördüğü tabaklardan esinlenmişti. Eteğinde, elbisesinde laleler bulunan, mavi süslü bir taç taşıyan kadını, kırmızı lalelerle süslemeyi tercih etmişti. Çocuklar müzede gördükleri sürahileri, fincanları tabaklarına yansıttılar. Çiçekler ve güneş en fazla kullanılan motifti.

Eserleriyle gurur duyan çocukları kutladık, kapıdan çıkıp boğazın maviliklerine baktık... Acaba buradan gitmesek mi duygularıyla, mekandan ayrıldık.

Kadınlar

Suriyeli kadınlar dendiğinde muhtemelen gözümüzün önüne esmer, sürmeli gözleri olan, saçı bağılı belki başörtülü, uzun etekli, kucağında ve elinde en az üç-dört çocuk, ayağında terlik olan bir kadın geliyor olabilir.

Oysa kadınların belki de tek ortak özellikleri savaştan kaçmış olmaları. Bekar, eşi Suriye'de, başka bir ülkede ya da eşini savaşta kaybetmiş, yalnız ya da çocuklu kadınlar. Bazıları hiç eğitim almamış, bazılarıysa üniversite mezunu. Bazıları daha önce ev dışında hiç çalışmamış, bazılarıysa Suriye'de iken öğretmenlik, dekanlık, yöneticilik gibi meslekler, işler yapmışlar.

Yüzlerce kadın içinden bir genç kadının öyküsü oldukça dikkat çekici. Layla, yirmili yaşlarda. Türkiye'ye geldiğinde, babasından şiddet görüp intihara teşebbüs ediyor. Bir şekilde Esenler Merkez'e psikolojik destek için yolu düşüyor. Geldiğinde çok fazla ilaç alıyor, neredeyse ilaçlara boğulmuş durumda imiş... Psikiyatrla ortak çalışılarak verilen psikolojik

destek sayesinde iyileşme süreci hızlanıyor. Atölyelere katılmaya teşvik ediliyor. Bu kadın daha sonra Türkiye'de bir üniversitede psikoloji eğitimine başlıyor, ardından Almanya'ya yerleşiyor. Orada eğitimine devam ediyor, kendisinden artık iyi haberler alınıyor.

Sorunları ortak olsa da karmaşık... Kendi içlerinde çok farklı renkleri var.

Ezidi, Müslüman, Arap, Kürt, Şamlı, Halepli kadınlar. Her bir grubun kendilerine göre çok farklı özellikleri, inançları var. Haleplilerle, Şamlılar birbirleriyle didişen bir grup kadın. Şamlılar daha okumuş, daha entellektüel, kendilerini daha yüksek sınıfta görürken, Haleplileri daha az okumuş, daha az entellektüel daha düşük sınıftan görüyorlar ve birbirlerine yaklaşıyorlar. Kürtlerle, Araplar arasında da yakınlık yok, çarşafı sadece gözleri görünen kadınlar da var saçları açık olan kadınlar da.

Birçok kadının birçok öyküsü vardı. Bunlardan üçü Senaa, Mizgin ve Huda hayat hikayelerini paylaşmaya gönüllü olup evlerini açtılar.

Sena'nın Öyküsü...

İlk ev ziyareti, Esenler'de bir binanın dördüncü katında yaşayan Senaa ve annesine yapıldı. Evlerine girdiğimizde Senaa ve arkadaşları bizi sıcak bir şekilde, tüm misafirperverlikleriyle karşıladılar. Senaa Türkiye'ye 2012 yılında o zamanlar seksen yedi yaşında olan annesi ile gelmiş. *İstanbul her yıl tatil için geldiğim, giysi, ayakkabı alışverişi yaptığım, gezdiğim, bildiğim bir kentti*, diye anlatıyor Senaa. Suriye'de ilk olaylar başladığında amaçları İstanbul'a gelip buradan Fransız vatandaşı olan abisinin yanına gitmekmiş. Önce Esenler'de küçük bir evde kalmış, sonra beş çocuklu abisi de onlara katılınca daha büyük bir yere şimdi oturdukları eve geçmişler.

Vize başvuruları iki kez reddedince, abisi çocuklarıyla Fransaya dönmüş. Ancak Senaa ve annesinin Suriye'ye dönmeleri mümkün olmadığı için İstanbul'da kalmışlar. Ellerindeki sınırlı parayla sıfırdan yeni bir yaşam kurmaya çalışmışlar. Ev bulmak, bildiği işi yapamamak, tekstil atölyelerinden iş aramak, komşuların verdiği, sokağa atılan eşyaları toplayıp yepyeni bir düzen kurmak... Bunlar, anne kızın, başlarına gelebileceğini hiç düşünmediği durumlar. Çok iyi bir yaşam, savaş nedeniyle geride bırakılmış...

Senaa, *Düşünün ki çok iyi bir hayatınız var, buraya geliyorsunuz, -evindeki eşyaları eliyle gösterip- bunu arkadaşınız veriyor, -büfeyi eliyle gösterip- bunu sokakta buluyorsunuz, sebze taşıma arabasıyla eve getiriyorsunuz, bu evi kurabilmek için çok yoruldum, bunu hazmedebilmek çok zor*, diyor.

Savaşın kendisini, sıfır noktasına getirdiğinin de, karşılaştıklarının sı-

radan hayatına meydan okuyup içindeki güçlü kadını ortaya çıkardığının da farkında. Tatile geldiği zamanlardan daha farklı bir hayatı var şimdi İstanbul'da. Yeni bir hayat, yeni insanlar, farklı bir kültürle iç içe olmak. Şimdi geçimini birkaç kaynaktan sağlamaya çalışıyor. Oturduğu evin kirasını Fransa'daki kardeşi ödüyor. Kirası bu bölgeye göre hiç az değil, 1500 TL. Elinden elbiselere boncuk işi yapmak geliyor, bu nedenle tekstil atölyelerini dolaşarak boncuk işleme işi arıyor. Parçasına göre, aldığı ücret değişiyor. İşleme azsa 25 kuruş, çoksa 50 kuruş, parçaları ve malzemeleri alıp evine getiriyor ve işliyor. Kaç parça işlediyse toplayıp parasını alıyor. Bu aralar tekstil atölyelerinde de iş yokmuş. Oturduğu evin bir odasını üniversite öğrencisi bir kıza kiralamış, ek gelir oluyormuş.

Senaa altmış üç yaşında iyi eğitilmiş, kamu yönetimi okumuş, Fransızca, İngilizce biliyor. İç savaş öncesi Şam'da doktorlar sendikasında müdür olarak çalışmış.

Yaptığı işi anlatırken, *Doktorların, sağlık bakanlığı, diğer bakanlıklar, özel kurumlardaki sorunlarıyla uğraşan, doktorların sesi olmaya çalışan, hak arayıcı bir pozisyonda bulunduğunu, her gün çalıştığı binada bir aşağı bir yukarı koşturduğunu*, özlemlerle hatırladı. Önceden sahip olduğu yaşamı gözleri dolarak andı: *Yaşıtlarıma göre iyi kazanıyordum, evin geçimini ben üstlenmişim, çok güzel bir evim vardı, arabamız vardı, her yıl bir Avrupa ülkesine gider tatilimi yapardım...*

Suriye'deki yaşamını anlatmaya başladığında sık sık gözleri doldu, zaman zaman da ağlayarak konuşmaya devam etti. Şam'a 27 km

uzaklıkta bir ilçe olan Ayn Terma'da yaşayıp Şam'ın merkezinde çalışıyormuş, her gün bu mesafedeki yoldan işe gidip geliyormuş. Suriye'de olaylar başladığında yaşadığı ilçe kuşatma altına alınmış, giriş çıkışlar yasaklanmış, önce işine gidip gelememiş.

Senaa, *Elektrik, su, yiyecek olmadan bomba sesleri ve patlamaları içinde yirmi gün yaşadık, artık kalamayacağımızı anlamıştık. Çok zor koşullarda her an ölüm tehlikesiyle önce kız kardeşimin yanına Şam'a gittik. Çok zor bir yoldu, annemle bazen tarladan bazen caddeden patlamaların içinden geçerek vardık*, diye anlatmakta. Üç kızkardeşi var ve kızkardeşleri Şam'da kalmış -hâlâ oradalar. Şam'a ulaştıktan sonrası biraz daha kolay olmuş, annesiyle birlikte otobüsle Beyrut'a geçip, İstanbul'a uçakla gelmişler. *Hayat çok kıymetli bir şey, şu an hayattayız, yaşıyoruz ve buradayız*, diyerek şükrediyor haline ama Suriye'deki evinin nasıl harap olduğunu gösterirken üzümlüyor yeniden, *Bu ev böyle değildi, önce evin içini soydular*, diye resimlere videolara gözleri dolarak bakıyor....

Senaa'nın gelecekle ilgili en büyük hayali eski hayatına geri dönebilmek, işine, evine kavuşmak. *Durum düzelirse, tehlike geçerse vatanına dönecek ilk insanlar biziz*, demekten kendini alamıyor.

Senaa'nın Esenler'deki yaşamı diğer Suriyelilere göre nispeten iyi koşullarda olsa bile yine de zor. Senaa, İstanbul'daki ilk yıllarında çok bunalımdaymış, hiç sokağa çıkmak istememiş, kimseyle konuşmak içinden gelmezmiş, tam elli kilo almış.

Suriye'de yaşarken incecik bir kadındım, derken kilolu halinden memnuniyetsizliğini dile getiriyor. Bu mutsuz günlerinde Kevser diye bir arkadaşı, Esenler Merkez'den çok söz etmiş, onu gitmesi için zorlamış.

Senaa bir süre gitmemekte direnmiş. *Sonra Kevser beni kolumdan tuttu zorla götürdü, kadın dayanışmanın toplantısına*, diye anlatırken gözleri parladı. Kadın dayanışma atölyesinde, içindeki sıkıntıyı, yaşadıkları zorlukları paylaşmak psikolojisini olumlu yönde etkilemeye başlamış. Atölyeleri, sosyal etkinlikleri bizzat kendisi takip etmeye ve katılmaya başlamış. Üç yıldır bu merkezdeki etkinliklere katılıyor. Merkeze gidip Nilgün'ü bir odadan diğerine geçerken, aşağı yukarı inip çıkarken gördüğünde kendini hatırladığını, kendisinin de bir zamanlar tıpkı Nilgün gibi koştuğunu anlatıyor.

Senaa'nın annesi Hayaat ise ev hanımıymış. Yedi yıllık bir ilkokul eğitimi almış, doğduğu yıllarda öğretmen olmasına yetiyormuş bu eğitim. Fakat öğretmen olamamış, evlenmiş, iki erkek, dört kız çocuğu doğurmuş. Bütün çocuklarına okumaları için gereken imkânı sağlamaya uğramış. Fikri, zihni açık bir kadıymış. Hatta Senaa'nın ilkokuldan sonra okuması annesinin çabaları sonucunda gerçekleşmiş. Annesi şimdi çok yaşlı, doksan üç yaşında -tansiyon, kemik erimesi, kalp yetmezliği gibi bütün hastalıkların olduğu bir yaş bu. Zaman zaman acilden, zaman zaman da poliklinikten sağlık hizmeti alıyor. Kullandığı pek çok ilaç var.

Senaa ilkokulu bitirdiği yıllarda başarıyla bitirenler gazetede ilan edilmiş, övünç kaynağıymış. Ortaokula yazılmak için babasından para istemeye gittiğinde babasının tepkisi, Bu kadar yeter, başka okul yok, olmuş. Annesi kızını okutmak için devreye girmiş. Ortaokulun müdiresinden yardım istemiş, müdireyi ikna etmiş. *Kızım ortaokula babasından habersiz gelecek, evden hep babasından sonra çıkacak, bazen sırf bu nedenden geç kalacak*, diye anlatmış derdini. Senaa okulun ve annesinin desteğiyle bu şekilde dört yıl daha okula gitmiş.

Bir gün Senaa babasının hastalığı sırasında, okulunda öğrendiği ilkyardım bilgilerini kullanmak zorunda kalmış. Böylece babası kızının okumaya devam ettiğini öğrenmiş ve bu tarihten itibaren Senaa özgürce liseye hatta üniversiteye gidebilmiş. Üniversiteye giderken hem çalışmış, hem de okumuş.

Senaa'nın başarısında çalışkan bir öğrenci olmasının rolü çok ama annesinin kararlı gözüpek olmasının payı belki de daha çok...

Hayaat, 1925 doğumlu, mavi gözlü, akli pırl pırl bir kadın. Yürüteciyle salona girdiğinde ellerinin titrediğini fark ediyorum. Ağzından çıkan ilk söz, *Yaşlandıkça yaşamak bir derd*, oldu. Geçmişini, çocukluk yıllarını heyecanla anıyor, küçükken çok iyi Fransızca bildiğini, çok okuduğunu sonradan her şeyi yapmayı unuttuğunu söylüyor -yaşını kastederek.. Kulakları da iyi duymuyor, *Artık geriye sayıyorum*, demekten kendini alamıyor.

Türkleri çalışkan, ailesine bağlı insanlar olarak görüyor, ilk geldiğinde daha küçük bir evde yaşamış, Türk komşuları annesi ve Senaa'ya kucak açmışlar, yardım etmişler. Duygusal olarak destek olmuşlar. Eski komşularıyla hâlâ görüşüyorlar. Şimdi oturduğu apartmanda ise kimseyle iletişimleri yok. Kimse onlara yaklaşmıyormuş -Senaa istenmediğini hissediyor.

Senaa'nın evine girer girmez Esenler meydana bulduğu büyük aynalı büfe ve önündeki yemek masası, gireni karşılamakta. Karşılıklı iki kanepeler, kanepeler yastıklarla süslenmiş, ortada el işlemesi örtüsüyle bir sehpa. Bir bilgisayar masası ve bilgisayar, camın önünde canlı çiçeklerin büyüdüğü bir masa ve buzdolabı. Duvarlarda hiç fotoğraf yok. Eşyaların hiçbiri yeni değil, ancak tertemiz, el işlemesi örtülerle, yastıklarla özenle süslenmiş. Senaa'nın Suriye'deki yaşantısının izlerini evine misafir olduktan sonra görmemek, hissetmemek mümkün değil. Ekonomik olarak iyi durumda değil, ancak elinden gelenin en iyisini yaparak yaşamaya, ayakta kalmaya çalışıyor.

Mizgin'in Öyküsü...

Mizgin, üç çocuğu ve eşiyle Esenler'de üç katlı bir binanın giriş katında yaşayan otuz yedi yaşında Suriyeli bir kadın. Mizgin müjde anlamına geliyor. Afrin'e yakın köylerden birinde doğmuş, on çocuğu olan bir ailenin dokuz kızından biri. Annesi çok baskı görmüş kız doğurduğu için. Babası hep şehir dışında çalışmış, annesi terzilik yaparak kazandığı parayla bütün çocuklarını okutmuş. Mizgin de öğretmen olmuş, ilkokul çocuklarına sınıf öğretmenliği yapıyormuş Halep'te. Türkiye'ye 2015 yılında gelmiş, geliş biraz karışık ve zorlu olmuş. *Halep'te nasıl bir hayatın vardı*, diye sorduğumda durdu biraz, iç çekti sessizce. *Ben öğretmenlik yapıyordum eşim de fabrikada mobilya döşemecisi olarak çalışıyordu. Kalabalık bir aileydik, çok fazla akrabamız vardı etrafımızda*, diye anlatmaya başladı.

Eşi de on çocuklu -dört erkek, altı kız- bir ailenin oğlu. Birbirlerine gidip gelen, destek olan güzel bir aileymiş. Kardeşleri avukat, psikolog, iktisatçı, rehber öğretmen, anestezi teknisyeni gibi çeşitli mesleklerden kalabalık ve okumuş bir aile. Suriye iç savaşı sırasında ve sonrasında kardeşleri, annesi babası Almanya, Belçika, Lübnan, Türkiye gibi çeşitli ülkelere dağılmış durumda. Eşi, Suriye'de çalıştığı fabrika kapanınca Mizgin ve çocuklardan bir buçuk yıl önce Türkiye'ye çalışmak için gelmiş. İki üç ayda bir de yanlarına gidip gelirmiş. Mizgin ve çocuklar Türkiye'ye, Avrupa'ya geçmek için gelmişler, ancak yollarda ölenler, boşulanlar oldukça bu fikirden vazgeçmişler ve İstanbul'da kalmışlar.

Savaş başlayınca Mizgin önce Halep'ten köyelerine gitmiş, kayınvalidesinin yanına yerleşmiş. Köyde de hayat zormuş. Köyden Halep'e işine gidip gelmeye çalışmış bir süre. Ardından yol da güvensiz olunca sadece maaşını almaya gitmeye başlamış. Bir süre sonra bu amaçla da gidememiş. Çocuklar da okula gidemez olmuş.

Köyde on yaşındaki kızına silah talimi yaptırmak istenince Mizgin iyice endişelenmiş. *Buradan gitmemiz gerektiğine o zaman karar verdim*, diye anlatıyor... Çocuklarla birlikte sınıra yakın bir yerde üç gün beklemiş. Eşi zaten İstanbul'daymış. Yanında on, dokuz ve dört yaşlarında üç çocuklu bir kadın, kendilerine rehberlik eden kaçakçının arkasından kendisi gibi sınır geçmeye çalışan insanlarla birlikte yola düşmüş. Üç defa Türkiye'ye girmeyi denemişler.

Sınır güvenli olmadığı için herkes dönmeye başlamış. Mizgin ısrar etmiş, *Dönmeyeceğim, geçeceğim*, demiş kaçakçıya. Kaçakçı onları başka bir grupla birlikte gece sınırdan geçirmiş. Mizgin ve çocuklar, sırtlarında eşyalar, karanlık, çamurlu yollarda ine çıka nerede olduklarını bilmeksizin yürümüş durmuşlar, dört yaşındaki küçük de yürümek zorunda kalmış.

Çocuklarla ağır ilerliyorduk geride kalmıştık, ürkmüştük, korkmuştuk, yorulmuştuk... Kaçakçıya, geride kaldık biz diye telefon ettim. Kaçakçı, yürümeye devam etmemizi, bizi izlediğini, yakında yola varacağımızı söyledi. Bir süre sonra gerçekten de yola çıktık ve kaçakçı bizi arabasıyla almaya geldi, diye anlatıyor Hatay Kırkhan'a girişlerini Mizgin. O geceyi kaçakçının evinde geçirmişler. Bu geçişin bir de maliyeti var. Kişi başı 400 TL ve ayrıca araç için de 300 TL ödemiş sınırı geçebilmek için. Şimdi ücretler daha yüksekmış. Mizgin'in kızı Rohsan sınırı geçtikleri unutulmaz geceyi şöyle anlatıyor: *Çok yorucu bir geceydi, çok ağlamıştım. Yanımızda tanımadığım insanlarla beraber yürüyorduk ve onlar ellerindeki ağır eşyaları taşıyamayıp yere atıyorlardı, attıklarının ne olduğunu anlayamadım önce ölen insanlar olduğunu düşündüm...* Bu yolculuk üç gün sürmüştü!

Mizgin'in kocası İstanbul'da bir mobilya döşemecisinin yanında çalışıyor. Mizgin eşinin patronunu çevreye göre daha fazla ücret veren, fazla mesai yaptığında da ödeyen iyi bir adam olarak tanımlıyor. Eşinin patronu, oturdukları evin de sahibiymiş. Hatta onlara yaşamları için koltuk, yatak, mutfak eşyası gibi ihtiyaç gören eşyalar da vermiş.

İstanbul'a gelince Mizgin ne iş yapmış? Önce Suriyeli çocukların gittiği okullara öğretmenlik için başvurmuş, Kürt olduğu ve başı açık olduğu için iş vermemişler. Kızı ilk yıl Suriyelilerin okuluna başlamış, ancak bu okula devam etmesi için başını örtmesi, uzun etekler giymesi gerekmiş. Çocuklar ancak, Türkiye'deki devlet okullarına kayıt olduktan sonra düzgün eğitim almaya başlamışlar. Mizgin, Suriye'de çocuklarının sokağa çıkmasına izin vermezmiş. İstanbul'da bütün çocukların sokakta oynadığını görünce izin vermeye başlamış. Çocukları Türkçe kursuna göndermiş, okul öncesi hazırlık olsun diye. Biraz Türkçe ve bolca küfür öğrenmiş küçük oğlu... *Ona söylediklerinin ne anlama geldiğini anlatınca vazgeçti küfretmekten*, diyor Mizgin.

Suriye'de öğretemdim, eğitim sistemini biliyordum çocuklarım için bir yol çizebiliyordum, ama burada sistemi bilmiyorum bir yol çizemiyorum onlara, diyerek endişesini dile getiriyor Mizgin. Kızı liseye, oğlu sekizinci sınıfa en küçüğüse ikinci sınıfa başlayacak bu yıl. Bir öğretmen olarak onların eğitimlerini sürekli düşünmekte.

Mizgin kadın dayanışma, Suriyeli kadınlar korosu, komşu masallar kitabı etkinlik ve atölyelerinin üyelerinden biri.

Esenler Merkez'de mülteci çalıştırılabilen dönemlerde çocuk atölyelerinde öğretmenlik yapmış. Telefonla aranarak atölyelere davet edilmiş, davetlere olumlu yanıt vererek katılmaya başlamış. Bir sosyal etkinlik sırasında sohbet ederken Nilgün, müzik atölyesinden söz edip davet etmiş Mizgin'i. Mizgin de, *İyi fikir, geldik kötü şeyler yaşıyoruz, müzik*

iyi gelebilir, diye düşünmüş. Böylece, müzik atölyesinden, koroya konserlere giden bu heyecanlı ve eğlenceli yolculukta hep varmış Mizgin.

Ayşegül eğlenceli iyi bir müzik eğitmeniydi, atölyeden eve dönünce bile şarkı söylemeye devam ediyordum, diye anlatıyor o günleri Mizgin. Kocasının, *Sen delirdin mi, neden bu kadar çok şarkı söylüyorsun*, dediğini de anlatıyor.

Nasıldı konsere sahneye çıkmak, diye soruyorum ona.

Konserde çok heyecanlandığını, sahne ışığı altında seyircileri göremediğini, sonradan oynayan seyircileri fark ettiğini, Merve'yi, Nilgün'ü orada görünce ailesinden birini görmüş kadar rahatladığını, gülen gözlerle ve coşkulu bir sesle gülerek anlatıyor Mizgin...

Müziği severmiş fakat önceden hiç şarkı söylememiş Mizgin. Suriye'deki kahve ve müzik kültürünü, sabah kahvesi ile Feyruz dinlendiğini, öğlenleri ise Ümmü Gülsüm dinlendiğini, hatta kendisinin temizlik yaparken yabancı müzik dinlediğini neşeyle anlatıyor...

Evim Suriye'de okulun tam karşısında yüksek bir binaydı, çok geniş bir balkonum vardı ve ne kadar sıcak olursa olsun serindi. Kardeşlerimle balkonda bazen nargile, bazen kahve içer, Şivan dinlerdik, diye eski günlerini anmaya başladı. Mizgin'le başladığımız kahve sohbeti onu evine geçmişine götürdü, sormadan anlatmaya başladı: *Maaşım vardı, içimden ne geçerse alabilirdim, evim müze gibiydi, o kadar güzel mutfak eşyalarım vardı, plazma televizyonum vardı. Kahve fincanlarım o kadar güzeldi ki, görümcelerim geldiğinde kahve fincanlarımla fotoğraf çekerlerdi. Arabamız vardı, yatak odalarım ayırdı, çocuklarımla çocuk odaları vardı. Her şeyim vardı. Para kazanıyordum, her istediğimi alıyordum. Burada alamıyorum. Hem maddi gücüm yok, hem de yeniden yeniden bu eşyaları almaya başlayacak enerjim yok...*

Bütün eşyalarını, Halep'teki evinde, bir gün dönüp almak üzere bırakmışlar, aslında o eşyaları taşıyacak paraları da yokmuş, ama dönememişler ve yaşadığı bina bombalanmış, yağmalanmış ve şimdi harap haldeymiş.

Suriye'de savaş sırasında köye gittikleri sırada hiç elektrik yokmuş. Akşamları vakit geçirmek, çocukları sakinleştirmek için amcası ve aile büyükleri masal anlatırmış. Masallar çoğu zaman ihanetler üzerine kuruluymuş. İstanbul'a gelmeden önce bir süre masal dinlemek, geceleri geçirmenin bir yolu olmuş.

Esenler Merkez'deki masal atölyesinde bu gecelerin izini taşıyan üç masal anlatmış Mizgin, bazıları çok ağırmış. Fakat bunlardan biri şimdi "Komşu Masallar" kitabında yer alıyor.

Mizgin masal atölyesini katılımcı gözüyle anlatırken, İran'dan, Irak'tan gelen kadınları ve masallarını anımsıyor. Masal atölyesi yöneticisi Roza Erdem atölyeye mumlar, taşlarla süslenmiş bir ortamda Afrika'da doğum yapan kadınlara söylenen cesaret veren bir şarkıyla başlamış. Çok etkilenmişler, farklı ülkelerden kadınların her biri buraya nasıl geldiklerini anlatıp ağlamışlar. Birbirlerine kendi masallarını anlatmışlar. Masallarının ne kadar birbirine benzediğini fark etmişler. Anlattıkları masalların yazıya dökülmüş hallerini okuyup kitap için onay vermişler. Hazırlanan kitabın tanıtım gününde, sahneye çıkıp seçilen bir masalı heyecandan tir tir titreyerek kendi dillerinde satır satır okumuşlar.

Çok üretken bir kadın Mizgin.

Gelecekle ilgili planları yakın zamana dek Türkiye'de yaşamlarını sürdürmek olsa da son zamanlarda Avrupa'ya gitme fikrini daha çok düşünmekte. *İş ve güvenlik olsa da dönebilsek ülkemize*, diyor Mizgin. Eşine, *Kaçak yollardan git ve bize Avrupa'da bir düzen kur*, diye ısrar ettiğini anlatıyor. *Halepteyken de buradayken de tek hayalimiz çocuklarıma iyi bir eğitim vermek ve düzen kurmaktı, ancak bunu nasıl yapacağız şimdi endişeliyim. Çok hayal kurdum, hayallerim hiç olmuyor bıraktım hayal kurmayı*, diye üzüntüsünü dile getiriyor Mizgin.

Suriye'den ilk geldiği dönemdeki tedirginliğini mutsuzluğunu hatırlıyor ve bu zor günleri aşmasında kadın dayanışma grubunun etkisinden bahsediyor Mizgin. Bu gruplar sırasında edinilen arkadaşlıkların kalıcı destekleyici etkilerini görmek mutluluk verici.

Mizgin kendisini denizin ortasında rüzgar nereye savurursa oraya gidecek gibi hissediyor. Hiçbir şey artık hayatlarında eskisi gibi değil. Çocuklarının okula başlaması iyi bir gelişme ama iş lazım, ne olacak bulamazsa? Türkçe'yi de öğrenmek gerekiyor, her şey onu bunaltmış sanki. Konuşmanın sonunda aynı cümleyi tekrarlıyor:

Bir denizin ortasında rüzgarın savurduğu yere gidecekmışiz gibi hissediyorum...

Huda'nın Öyküsü...

Huda, elli beş yaşında, heyecanlı bir kadın. Evine görüşmeye kolay gidelim diye tercümanımız ve Nilgün'le bizi gelip merkezden aldı. Esenler'de beş katlı bir binanın giriş katında oğlu ve geliniyle birlikte oturuyor. Çok becerikli bir ev sahibi, bizim için lezzetli atıştırma hazırlamış, görüşmeye bunların tadına bakmadan başlayamadık.

Huda, Şam'ın Zebadini ilçesinde yaşamış. Memleketini sahile yakın, turistik, çiçekli, ağaçlıklı güzel bir yer olarak anlatıyor. Dört kız kardeşin en küçüğü Huda. Çok küçük yaşta –on dört yaşında evlendirilmiş. Evlendiğinde eşi yirmi sekiz yaşındaymış.

Nişanlım ziyarete geldiğinde bir an önce gitse de sokağa çıkıp oynasam derdim, diye anlatıyor o yaşlarını. Erken yaş evliliklerin çok zor olduğunu, gençlerin erkenden evlendirilmemesi gerektiğini vurguluyor deneyimlerine dayanarak. *Evlilik benim için bir ölüm hayatıydı*, diyor. Kalabalık bir ailede azarlanarak, dövülerek, sokağa atılarak, baskı gö-rerek yaşamış. Dört çocuğu olmuş, onlara adanmış kendini. İlk çocuğu olduğunda çok bunalmış. Çocuğuna nasıl bakacağını bilmiyormuş, boşanmak istemiş. Ancak ailesi, boşan ama çocuğu ailesine vermen gerek demiş ve dönmek zorunda kalmış yine aynı baskıya.

Kocası şöförmüş, büyük kamyonlarla kum taş taşırılmış. Çocukları her şeyi olmuş. Görmediği saygıyı, sevgiyi, eğitimi çocukları alsın diye uğraşmış tüm hayatı boyunca. Üç oğlu bir kızı var. Hepsi okumuş iyi eğitim almış, mesleki beceriler kazanmış. En büyük oğlu Zebadini'de tanınmış bir mobilyacıymış. Kızı üniversiteyi bitirmeden evlenmiş, ortanca oğlu mühendislik, küçük oğlu Fransız Dili ve Edebiyatı okurken savaş nedeniyle okulunu bitirememiş ve Türkiye'ye gelmek zorunda kalmışlar. Şimdi İstanbul'da Suriye ekmeği dağıtımında çalışıyorlar-

mış. İki yıl önce eşi, kızı ve büyük oğlu Almanya'ya kaçak gitmişler, fakat ailenin tümünün gitmesine para yetmemiş. Burada kalan oğlunu da evlendirmiş. Şu an yaşadıkları ev çok küçük, küçük oğlu ve geliniyle oturuyor.

Suriye'den 2012 yılının sonundan itibaren önce iki oğlu, sonra kendisi, sonra kızı gelmiş. Gelişleri yasal yollarla olmuş hep. Büyük oğlu çok başarılı bir marangoz olmasına rağmen Türkiye'de becerisini kullanabileceği bir iş bulamamış. *Daha çok hamallık işleri yaparak çok az ücretle çalışınca kaçak yolla tekne ile Almanyaya gitti*, diye anlatıyor Huda.

Savaş sırasında Zebadini tam kuşatma altındaymış. En çok eylem, karışıklığın olduğu bölge burasıymış. Sokağa çıkma yasağı ve çatışmalar sık yaşanmış.

Bir ramazan ayıydı, kızım, damadım üç torunum iftar için biraradaydık. Elektrikler kesildi, bu füze saldırısı, çatışma demektir, kızım damadım çocuklarıyla evlerine doğru yola çıkmıştı, damadım keskin nişancının ateşine maruz kalmış, kolundan yaralanmış, küçük torunum ise tam alından vurulmuş...

Bir şey de yapamamışlar, bir doktor bulmuşlar ve o zaman fark etmişler torununun öldüğünü. Çok ağlamışlar, yapılabilecek bir şey yokmuş. Zebadini'de ölüm o kadar sıradan, kolay olmuş ki artık isim söylenmi-yormuş, Bu evde üç numara öldü, iki numara öldü, gibi sayılarla anlatılıyormuş ölüm.

Çocukları, Türkiye'ye gelmeleri için çok zorlamışlar. Huda hemen bırakmak istememiş vatanını. Ambargo varmış. Muhalifler, yiyecek

girmesine izin vermiyorlarmış. Su kesik, elektrik kesik, yiyecek bir şey yokmuş.

Aylarca evden dışarı çıkamıyorduk, arka bahçede sebze ektik. Sebze toplamaya çıktığımızda üstümüze küçük küçük füze parçaları yağıyordu. Su kesikti, bidonları su ile doldururduk. Bidondaki sular kurtlanıyordu. Süzüyorduk, ateş yakıyorduk suyu kaynatıyorduk, hasta olmamak için öyle içiyorduk. Sakladığımız ekmek küfleniyordu, küfleri silkeleyip yiyorduk, diye yaşadığı anların zorluklarını anlatıyor bize Huda. Kar altında mazotun, odunun olmadığı çok zor bir kişi, giysilerini yakarak geçirmişler. Füzenin geceleri saat bir buçukta atıldığını, sığınağa düşse kalka koştuklarını, hayatın durduğunu, meyve bahçelerinde çalışan gençlerin kurşuna dizildiğini görmüş Huda. Aileler ölen çocuklarını çoğu zaman saatinden, pantolonundan tanırmuş, bazen de üzerlerinde tanıyacak bir ipucu bile kalmamış.

*Evimizin üzerine bomba düşerken biz de evdeydik, dördüncü kat oğlumun boş eviydi ve bombayla yok oldu, bomba havada düşerken kokusu, tornadosu oluyor, gaz yayılıyor diye anlatırken Huda, savaşın çok kötü bir şey olduğunu, zorluklarını, annelere acı çektirdiğini içten gelen bir haykırışla dile getiriyor. Uçak korkusu içine işlemiş, İstanbul'da uçak sesi duyduğunda bile ürküyormüş artık. Yine de, *Kurtulduk ve buradayız,**

diye şükrediyor Huda, savaşın birinci gününden bugüne yaşadıklarını yazsa kocaman bir kitap olacağını söylüyor...

Oğullarının ve kendilerinin güvenli bölgeye geçişleri de çok kolay olmamış. Yollarda on beş, on altı yerde, askerlerin kontrol yaptığını, *o askerler rejim askeri mi, DAESH mi, muhalif mi bilmen mümkün değil,* diyor Huda. Çocuklarına pasaport çıkartıp, rüşvet verip, bu kontrol noktalarından teker teker geçirtmiş. Yaşamının çok değerli olduğunu, savaşın içinde mücadele ederek öğrenmiş Huda. Çocuklarının, hiç kimsenin savaşmasını istememiş, *Hem rejim hem muhaliflerden çok insan öldü, savaşmasın iyi yaşasın gençler istedim, benim oğullarımın, kızımın geleceklere böyle değildi, çocuklarımla umutları, geleceklere bambaşkaydı, çocuklarımla kurtarmasaydım, zindana girer, işkence görürlerdi,* diye anlatmakta...

İstanbul'a geldiklerinde çocukları, hem yorgun hem de bıkkın haldeymiş. *Savaştan kurtulmak yaşamak çok önemliydi ancak umutlarını gerçekleştirilememek, bunlardan vazgeçmek çaresizlik, umutsuzluk hissettiriyordu* diye çocuklarının ruh halini anlatmakta Huda. Çocuklarını, *Çalışın, Türkiye güzel, güvenli,* diyerek hep cesaretlendirmiş. Oğulları, *Biz böyle bir hayat istemiyoruz ölmek istiyoruz,* demişler. Huda ise onları yeni bir umuda bağlasınlar diye evlenmeye ikna etmiş.

Kendisi için de zormuş her şey: *Ev başka ev, insanlar başka insanlar, dil başka dil, ortam başka bir ortam, diye anlatmakta...*

Suriyeli olmak hep zor oldu burada, diyor Huda. Bazen bir toplulukta Arapça konuştuğunu görenler, *Sen Suriyelisin*, diyerek kötü bakışlar atıyorlarmış. *Gidin istemiyoruz sizi burada*, deniyormuş. Bu tepkilere kendince bir çare bulmuş: *Yanılıyorsunuz ben Filistinliyim*, diyormuş böyle diyenlere ve hemen bakışlar değişiyormuş. *Filistin kalbimizdesin*, deniyormuş arkasından...

Huda, artık herkesin gözünden anlıyor. Tepki görecekse kim olduğunu saklıyor bunu da tatlı bir serzenişle anlatıyor... Öyle dolmuştu ki ve anlatmak ihtiyacındaydı ki Huda, onun için her soru, yaşadığı savaşa ve bundan kurtulmanın yolu olan barışa olan özleme çıkıyordu. Esenler Merkez'i nasıl duydun diye sorduğumuzda birden ruh hali değişti ve gözleri parladı, heyecanla anlatmaya başladı:

Psikolojisi çok bozuk, umutsuz bir haldeyken Kevser'den duymuş merkezi. Üçüncü ülkeye gitmek istediği için randevu almış. Merkezde atölyeler hakkında konuşan kadınları duymuş ve katılma talebinde bulunarak kadın dayanışma atölyesine girmiş. Huda sonra hangi atölye düzenlenirse gönüllü katılmış. Müzik atölyesi, sosyal etkinlikler vb. hepsine katılmış.

En iyisi tadamu nisa², diyor... *Orada içimizden ne geliyorsa konuştuk içimizdeki sıkıntıları paylaştık, attık, rahatladık*, diye anlatıyor.

...savaştan, varlarını yoklarını bırakarak canlarını kurtarmak için kaçıp geldikleri...

Yaratıcı Kadınlar...

Senaa, Huda ve Mizgin... Sürekli düşünen, fikir üreten, yaratıcı kadınlar. Üstelik kadın dayanışma grubunu devam ettirecek eğitici eğitimine de katılmışlar. Sadece kadınların gidebileceği, atölye etkinliklerinin olduğu bir merkez, bir kadın dayanışma merkezi, derneği kurmak istiyorlar. Neler yapılabilir böyle bir dernekte, merkezde?

Senaa olabilecekleri daha çok kendi tekstil atölyeleri ile ilgili gözlemleri üzerinden anlatıyor. Burada pek çok Suriyeli kadın var ve çoğu tekstil atölyelerinde çalışıyor. Kaçınılmaz olarak da bu atölyelerdeki kadınlara erişmeyi hedefliyor. *Tekstil atölyelerinde çalışan kadınları makinelerde çalışmaya eğitecek eğitimler yapılabilir, dikiş nakış öğretilir*, diyor. Terzilik derslerine gelen kadınların çocuklarına anaokulu, okula hazırlık düzeyinde Türkçe dersleri verilebilir. Atölyeler yemek molasında dışarıdan yemek alıyorlar, kadın mutfağı çalıştırmak ve bu atölyelere yemek satıp gelir elde etmek de düşünceleri arasında. Elişi atölyelerinde turistlere hitap edebilecek düzeyde nitelikli çanta vb ürünlerin yapılabilceğini, satılabileceğini düşünmekte Senaa. Böyle bir merkezin açılabilmesi için öncelikle mekan bulmak, bütçe bulmak gerekli. Yol gösterecek, ellerinden tutacak öncülere ihtiyaçlarının olduğunun da farkında.

Mizgin, kullanılmış kıyafetleri toplayıp yıkayıp paklayıp bir dükkânda sadece 1 liraya satabilecekleri bir merkez hayal ediyor. Böylece hem kadınların ihtiyaçları karşılanacak hem de dükkânın kirası ödenecek -engelli, yalnız kadınlara kıyafet yardımı yapılabilir... Hatta bu merkezde, derneğin dayanışma grubu atölyelerinin bile düzenlenebileceğini düşünüyor.

Huda da böyle bir merkez hayalini paylaşan başka bir kadın ve yaklaşımı kendi deneyimi üzerinden. Erken evliliklere, kadına yönelik zulme karşı yapılabilecekler olduğunu ısrarla savunuyor. Sadece kadınların gidebildiği bir merkezin önemini vurguluyor. Eşinin,“erkek var” diye gitmesine izin vermediği kadınların da gelebileceği bir merkezin olmasının çok önemli ve gerekli olduğunu düşünüyor. *Suriye yemekleri yapan kadınlarla, Türkiye yemekleri yapan kadınların açacağı ortak bir lokanta neden olmasın* diye heyecanla anlatıyor. *Huda, Kadın beşiği salarken sağ eliyle, sol eliyle de dünyayı sallayabilir*, derken kadının gücüne inancını bir kez daha vurgulamakta.

Eylül 2018'de Esenler Merkez'de yeni bir kadın dayanışma grubu başlayacak... Huda, bu grubun kolaylaştırıcılarından olacak. Bu gruba kız çocuklarını erken yaşta evlendirmek istemeyen, eşlerinin bu konuda baskısından yakınan kadınlar katılacak. Huda, böyle bir grubun katılımcısıyken kolaylaştırıcısı olacağı için çok heyecanlı ve büyük sorumluluk hissediyor. *Ne öğrendiysek şimdi sınava girecek ve öğrendiklerimizi başkalarına vereceğiz*, diye anlatıyor duygularını.

Anlattıklarım üç kadının farklı öyküleri idi. İstanbul'da yarım milyondan fazla Suriyelinin farklı, farklı öyküleri olması kaçınılmaz. Bazıları daha kolay, bazıları daha zor şartlarda gelmiş ve ülkemizde yaşıyorlar. Çoğu zaman haklarında genelleyerek konuşuyoruz, yazıyoruz.

Hatırlamamız gereken aslında onların buraya savaştan, varlarını yoklarını bırakarak canlarını kurtarmak için kaçıp geldikleri...

Erkekler

Erkeklerin Türkiye'deki yaşamlarında temel sorunları iş bulamama, mesleki becerilerini kullanamama ve savaşın üzerlerinde yarattığı yıkım ve bunun yabancı bir ülkedeki süregiden tezahürleri. Paris'te yüksek lisans yapmış bir mühendis burada tekstilde terzi, ortacı olarak çalışıyor. İş bulmak, para kazanmak öncelikleri ancak iyi eğitilmiş bireylerin seviyelerinin altında işlerde çalışması onurlarına dokunuyor, ağırlarına gidiyor.

Erkeklerin çoğu zaman çocuk büyütme pratikleri yok. Eşi gidince, terk edince ya da ölünce, çocuklarıyla sudan çıkmış balık gibi ortada kalıyorlar. Baba için çocuk ya da çocuklar yedi yaşın altındaysa onlara bakmak ve ihtiyaçlarını sağlamak çok daha zorlayıcı. Hayatında daha önce hiç yemek yapmamış, çocuk maması hazırlamamış ya da bebek bezi değiştirmemiş bir baba, çocukların bakım sürecinde fazlasıyla zorlanıyor. Yalnız babalık durumunda erkeklerin ve baktıkları çocukların da hassasiyetleri artıyor. Eğer çok çocuğu varsa mesela dört-beş çocuğa bakmak için işe gidemiyor ya da gidiyorsa sekiz-dokuz yaşlarındaki en büyük kız çocuğunun annelik edip kardeşlerine bakması gerekiyor. Bu durum yalnız babaların, kendilerini yetersiz, beceriksiz ve kötü baba olarak tanımlamalarına yol açıyor, psikolojik durumlarını bozuyor.

Psikologların gözlemi, Suriyeli erkeklerin Türkiye'ye geldikten sonra iktidarlarıyla ilgili ciddi bir sarsıntı yaşadıkları yönünde. Çoğu bu durumu kabullenmekte sıkıntı çekiyor hatta reddediyor. Suriye'de yaşarken ekmeği eve getiren, ailede belki de tek söz sahibi kişiyken, İstanbul'da iş bulmakta zorlanan ve hatta çoğu işsiz konumda. Artık çocuklar, evin gelirini kazanıyor. Erkeklerse savaş travması yaşamış, bir de üstüne "iktidar kaybı" ile karşılaşmışlar. Sonuçta özgüvenlerini kaybedip eve kapanmış bir kısmı.

Erkeğin erkini kaybedişi, ailesinin lideriyken etkisinin artık kalmaması, hatta aileye bakanın on beş yaşında çalışan çocuğunun olması, ortaya yeni bir yıkım çıkarıyor. Bu durum bireysel terapilerin yanı sıra erkek dayanışma atölyelerinin kurulmasını tetikliyor...

Arafta Olmak...

Türkiye’de yaşarken ne Türkiyeli ne de Suriyeliler, araftalar. Ayrımcı nefret söylemine maruz kalıyorlar sık sık. Yeme, gezme, cinsellik gibi temel insani ihtiyaçlarını karşılamaları bile aşılanmak için baha-ne olabiliyor. Suriyeli altmış yaşında fizik öğretmeni kadın, otobüste oturduğu için eleştiriliyor, Suriyeli olduğu için buna layık görülüyor. Otobüste, *Kalk niye oturuyorsun sen Suriyelisin*, lafını işittikten sonra kendini iyi hissetmesi, sakinleşmesi ne kadar çok zaman alıyor... Hem onunla hem de ona danışmanlık veren psikologla empati kurulması gerek!

Mülteci, sığınmacı nedir? Bunu iyi anlamak önemli -çoğunun ölme-mek için ülkesini zorunlu terk eden insanlar oldukları aklımızın bir köşesinde hep durmalı.

Suriyeli bir kadının buruk bir şekilde, *Aslında büyük bir hapishanede yaşıyoruz, kısılmış kalmış durumdayız, bir başka şehre gitmek istesek izin alacağız, ne ülkelerimize dönebiliyoruz ne de burada kalabiliyoruz, işimiz çok zor*, diye serzenişi arada kalmışlıklarına iyi bir örnek. Ülkelerine ne zaman dönecekler, başlarına neler gelecek, ne tür hakları var, bilinmezliklerin sıkıntısı ve endişesi sarmış her birini...

Hemen her gün en az dört Suriyeli mülteciye psikolojik danışmanlık yapan biri olarak Özlem, *İnsan olduklarını unutuyoruz... Onlar da bizim gibi insan!* diyor.

İlk yıl, bir ev ziyareti yaptım... Ev değildi, kömürlüktü! Hiçbir eşya yoktu, eski iki döşek -iki yaşlı insan biri zihinsel engelli-iki kız bu kömürlükte yaşıyordu, o kömürlükte yaşamazdı! Hiç kimse bu koşullarda yaşamak için Halep’teki Şam’daki evini bırakıp buralara gelmedi. Canlarını kurtarmak için geldiler, diye anlatıyor Özlem...

Bayramlarda Suriye’ye gidiyorlar; *O zaman bunlar orada da yaşayabilirler*, söyleminin yaygınlaşması üzerinde düşünülmesi gereken durumlardan biri. Bir yere gitmekle orada yaşamak aynı şeyler değil aslında. Ülkesini ölmek için zorunlu olarak terk etmiş, ailesinin bazı fertlerini geride bırakmış kişi, bazen vedalaşmak, bazen özlemine gidermek için doğduğu yere gitmek istiyor. İnsanlar tatile gitmiyorlar. Memleketlerinde iş yok, aş yok, belki de elektrik yok, kalabilecek bir yer bile yok.

Giden aslında vatanını görmek, var olduğu yerleri hatırlamak istiyor. Köklerine tutunmakla ilgili bu durum sadece...

Hukuksal Destek

Hukuksal destek bölümünde başlangıçtan beri dört avukat çalışmış, bunlardan biri avukat Mahmut İsal. Hukuki talep gereken durumlarda kişiyle görüşüyor, durumu anlıyor ve soruna göre ekiple birlikte çözü-mü için ne yapılacağına-yapılması gerektiğine karar verip gereken hukuksal desteği sağlıyor.

Başvurular çeşitli konularda: Aile hukukuna ilişkin; evlenme, boşanma, aile içi şiddet, velayet, koruma kararı vb. gibi durumların yanısıra kimlik yenileme, kimlik nakil isteği sırasında karşılaşılan sorunlara yönelik olabiliyor. İş hukukuna dair çalışma izni, iş kazaları ve dolandırıcılık, sıklıkla karşılaşılan durumlar. Üçüncü ülkeye yerleştirilmek vaadiyle yüksek meblağları dolandırıcılara kaptırma ise oldukça sık rastlanılan bir durum. Kimlik çıkarma, yenileme ve kimlik nakliyle ilgili bilgi talepleri, hukuki yardım istenen durumların başında geliyor.

Mültecinin sorunu, vekaletli bir işse ve uzun zaman gerektiriyorsa İstanbul Barosu’nun ücretsiz adli yardım bürosuna yönlendiriliyor. Dilekçeyle, yetki belgesiyle çözülebilecek veya şikayet durumlarında ise karakola, adliyeye veya kamu kurumlarına eşlik edilerek sorunun çö-zülmesine yardımcı olunuyor.

Erken evliliklerle karşılaşıldığında Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne bildirim yapılması ve durumun gelişimiyle ilgili takipler yapılıyor. Cinsel şiddet vakalarıyla çok daha az karşılaşıyor. Bu durumlarda hemen koruma kararı çıkartılıyor. Ancak cinsel şiddet vakaları muhtemelen daha az bildirimde bulunma eğiliminde oluyorlar.

Suriyeli mülteciler kira konusunda sorunlar yaşayabiliyorlar. Ev sahiplerinin bazen kirayı 500’den 1000 TL’ye çıkarmak, iki ayda bir kira artışı istemek gibi beklenmedik talepleriyle karşılaşıyorlar ve bu tür vakaların sayısı hiç de az değil. Barınma ile ilgili sorunlar sık karşıla-rına çıkıyor, *Ben beşinci katta oturuyorum oğlum astım hastası. Hergün defalarca aşağı inip çıkıyorum. Ev bakıyorum, bana bakıyorlar vermiyorlar, sen Suriyelisin diyorlar. Varsa ya beşinci kata veriyorlar ya da bodrum kata veriyorlar. Ya da çok pahalı 1000 liranın üstü fiyat istiyorlar*, diye yakınıyorlar.

Suriyeli mültecilere hukuki danışmanlık, yol gösterici ve yardımcı oluyor.

Hukuk Seminerleri

Hukuk seminerleri her atölyenin ayrılmaz bir parçası. Sunum ya da soru-cevap şeklinde Avukat Mahmut tarafından yürütülmekte. Birebir danışmanlığın yanısıra atölyelerde hukuki bilgilerin aktarılması, mülteciler için önemli bir hukuksal destek görevi sağlıyor. Herkesin farklı soruları var. Bu sorular; kimlik, geçici koruma, aile hukuku, aile birleşimi, kadın hakları, erken evlilikler, çalışma-iş hukuku gibi konularda yoğunlaşıyor. İlk yıllardaki, kimlik nasıl çıkartılır, sağlık hizmetinden nasıl yararlanırsız soruları yerini, şimdilerde kimlik güncelleme, internet hesabı açma ve vatandaşlık nasıl alınır, sorularına bırakmış.

Hukuk seminerlerinde katılımcıların şehirlerarası yer değiştirmeye ilgili soruları yanı sıra Türkiye’de doğan bebeklerin hangi ülkenin va-

tandaşı olduklarının belli olmaması gibi sorular merakla tartışılmakta. Bu bebekler de geçici koruma kapsamında ve geçici koruma kimliği çıkartmak gerek. Bebeklerin vatandaş olma olasılıkları yok.

Hukuk seminerleri çok fazla sorunun tartışıldığı oturumlar. Hukuki bilgilenmesi eksik olan mülteci, örneğin izinsiz yurtdışı çıkışı yaparak geçici koruma kimliğini kaybediyor. Bu konuda bilgilenmeleri çok önemli. Türkiyelilerle evlenenlerin miras, ev, arsa edinme gibi durumlarda hakları merak edilen diğer konulardan. Evlendikten sonra vatandaşlık için; aile ikametini alınması, pasaport çıkarılması ve ardından üç yıl beklenmesi gerekmekte. Çocuklarının burada okuması, evlenmesi; vatandaşlık haklarının olup olmadığı, sıklıkla sorulan sorular arasında.

Atölyeler

Psiko-sosyal ve hukuksal destek sürerken mültecilere çeşitli atölyeler aracılığıyla destek vermenin de gereği ortaya çıkınca Esenler Merkez’de pek çok farklı etkinlik, bir arada yürütülmeye başlamış. Yaklaşık üç yıldır kadınlar, çocuklar ve erkeklere yönelik atölyeler düzenlenmekte. Atölyeler çoğu zaman Sadberk Hanım Müzesi, Boğaz turu, Akvaryum gezisi, Topkapı sarayı gibi bir sosyal etkinlikle tamamlanıyor. Hatta 2018 yazında İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı’nın davetiyle Led Zeplin’in efsanevi solisti Robert Plant’ın İstanbul konserine bile gidildi.

Özellikle mültecilerin Türkiye’deki ilk yıllarında kadın dayanışma grubundan gelen yoğun istekle, günlük Türkçe dil atölyeleri yapılmış. Bu atölyeler, sokakta nasıl adres sorulur, hastanede şikayet nasıl anlatılır, vb. gibi günlük hayat rutinine yönelik temel düzeyde iletişimi hedefliyordu. Her yaştan, cinsiyetten mülteci katılmış. Ancak eğitim etkinlikleri ile ilgili yasal düzenlemeler nedeniyle devam edilememiş Türkçe dil atölyelerine. Tablolarda yer alan atölye bilgilerinin bir bölümü bu yasal düzenleme öncesinde olan durumu yansıtıyor. Halen bu konuda talepler geliyor, mülteciler şimdilerde Halk Eğitimi gibi merkezlere yönlendiriliyor.

Sağlık seminerleri Suriyeli mültecilerin sağlıkla ilgili konularda bilgi ve becerilerini arttırmak amacıyla İstanbul Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalıyla işbirliği içinde sürmekte. Hijyen ve sağlık, yaz hastalıkları, üreme sağlığı, menopoz, hipertansiyon, şeker hastalığı gibi çok farklı konularda olan sağlık seminerleri çok sayıda mültecinin katılımıyla devam etmekte.

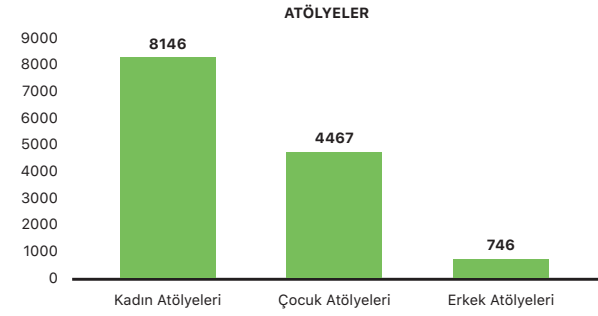
Yürütülen atölye etkinliklerinde planlı sunumların yanı sıra sorularla gereksinimlerle şekillendirilen yarı yapılandırılmış esnek bir yöntem

kullanılmakta. Bu yaklaşım erişkinlerin öğrenme gereksinimlerini karşıladığı için atölye oturumları verimli geçiyor. Atölyelerin içeriğiyle ilgili Suriyeli mültecilerle odak grup tartışmaları yapılarak, karşılaştıkları sorunların öğrenilmesi, işlenecek konuların belirlenmesi ve atölyelerin çeşitlendirilmesi açısından önemli bir değerlendirme ve geliştirme aracı olmuş. Öte yandan mültecilerden yazılı, sözlü geri bildirimlerin alınması, atölyelere katılımı ve atölyelerin yararını arttırmakta. Özellikle atölyeyi beraber değerlendirmenin önemini, yararını atölye yürütücüleri de fark etmekte ve atölyelerin başarısında bu payı önemsemekteler.

Bu atölyelere ait katılım bilgileri şekil ve tablolarda görülebilir.

Erkekler için düzenlenen atölyeler kadın atölyelerinden farklılık göstermekte. Kadınlar paylaşmaya çok daha açıktır... Erkeklerin beklentileri daha çok mesleki beceri ve iş öğrenme yönünde. Erkeklerle dayanışma grubu erkek terapi grubu olarak başlayıp yarı yapılandırılmış bir çerçevede yürütülerek, sorunların paylaşıldığı, çözüm önerilerinin konuşulduğu bir atölye olarak tamamlanmış. Erkeklerle yönelik atölyelerde zaman zaman terapi etkinlikleri de yapılmış. Grubun başlangıçtaki adı, travma terapi destek iken, daha sonra ismin zorlayıcı etkisinden kurtulmak için “erkek dayanışma grubuna” dönüşmüş. İlk haftalarda tartışılan konuların başında, savaş gelmiş. Savaştan önce nasıl yaşadıkları danışanların pek anlatmadığı, unuttuğu veya hatırlamakta zorlandığı bir konu. Oysa kişinin her şeyi savaşla özdeşleştirmeden bütün geçmişiyile birlikte var olduğunu hatırlaması önemli.

Çoğu kişi savaş ve sonrasına o kadar odaklanmış ki buradaki yaşam, beklentiler, karşılaşılan zorluklar, iş bulma gibi sorunlar daha çok pay-

Şekil 5. İKGV Esenler Çok Amaçlı Destek Merkezi'nde Ocak 2015-Haziran 2018 tarihleri arasında düzenlenen atölyelere katılan kişilerin dağılımı

DÜZENLENEN ATÖLYELER	SAYI
Sağlık seminerleri/ sağlık kampanyası	1938
Hobi atölyeleri (nakış, örgü, takı vb.)	1751
Sosyal etkinlik/organizasyonlara katılım	1263
Film saati/ kütüphane saati	500
Hukuk atölyesi	456
Türkçe atölyesi/yazı atölyesi/kodlama haftası	372
Kadın dayanışma grubu/eğitici eğitimi	340
Odak grup çalışması	340
Türkiye'de sosyal kültürel yaşam ve kurumlar	211
Kültürlerarası dayanışma atölyeleri	198
Müzik atölyesi	170
Acil yardım eğitimleri	102
Anne çocuk beslenme/destek	162
Sanat terapisi	90
Aile /okul/yaşam becerileri	83
Mesleki eğitim atölyeleri (KADAV- Dikiş ve tasarım kursu)	59
Bilgisayar atölyesi	55
Travma terapi atölyesi	30
Spor atölyesi (pilatés)	21
Cinsellik atölyesi	5
Toplam	8146

Tablo 4. İKGV Esenler Çok Amaçlı Destek Merkezi'nde Ocak 2015-Haziran 2018 tarihleri arasında yürütülen kadınlara yönelik atölyeler ve katılan kadın sayıları

DÜZENLENEN ATÖLYELER	SAYI
Sosyal etkinlik	179
Türkçe atölyeleri	151
Sağlık seminerleri/ sağlık kampanyası	115
Hukuk atölyesi	60
Teknik atölye (işe başvurma, cv hazırlama vb.)	50
Erkek dayanışma	50
Film saati/kütüphane saati	41
Bilgisayar atölyesi	40
Travma terapi	25
Acil yardım eğitimleri	25
Odak grup tartışmaları	10
Toplam	746

Tablo 5. İKGV Esenler Çok Amaçlı Destek Merkezi'nde Ocak 2015-Haziran 2018 tarihleri arasında yürütülen erkeklerle yönelik atölyeler ve katılan erkek sayıları

DÜZENLENEN ATÖLYELER	SAYI
Çocuklarla film saati	1658
Sosyal etkinlik	1221
Yaratıcı sanat atölyesi	683
Türkçe atölyesi	225
Stop motion	115
Hiphop	133
Bilgisayar atölyesi	96
Drama atölyesi	75
Resim atölyesi	78
Hayalindeki kitap atölyesi	45
Sağlık seminerleri- diş sağlığı/sağlık kampanyası	44
Kültürlerarası dayanışma atölyeleri	32
Tasarım atölyesi	19
Grup terapisi	14
Kütüphane saati	10
Müzik atölyesi	10
Sanat terapisi	9
Toplam	4467

Tablo 6. İKGV Esenler Çok Amaçlı Destek Merkezi'nde Ocak 2015-Haziran 2018 tarihleri arasında yürütülen çocuklara yönelik atölyeler ve katılan çocuk sayıları

laşılmış. Erkeklerle yürütülen atölyelerde savaş, hukuk, sağlık, toplumsal cinsiyet, şiddet gibi konular uzmanların desteğinde tartışılmış. Topkapı Sarayı, akvaryum, Boğaz turu gibi sosyal etkinlikler yapılmış. Bu gezilere erkekler bir kez çocuklarını getirmiş ama çoğu gezi erkeğe olmuş.

Başlangıçta, yasal durumun izin verdiği ölçüde erkeklere yönelik Türkçe dil kursu, iş arama kursu, bilgisayar kursu gibi etkinlikler de düzenlenmiş. Erkeklerinki kadın dayanışma grubuna pek benzemiyor aslında. On iki hafta süren, on-on beş erkeğin katıldığı altı atölye düzenlenmiş. Erkek atölyelerine daha çok otuz beş-kırk yaş üstü erkekler gelmiş. Çoğu işsiz, yaşları nedeniyle iş bulmaları da kolay değil. Çalışanlar da izin günlerini atölyeye katılarak kullanmış. Bir süre ara verilmiş, Temmuz 2018'de yeni bir erkek grubu ile hukuk, sağlık seminerleriyle atölye çalışmalarına tekrar başladı.

Gelen erkeklerin satranç oynama, iletişim kurma ve sohbet etme talepleri olmuş. Bu talebi dikkate alıp kitap okuma etkinliği planlanmış. İngilizce, Türkçe ve Arapça beş yüz kitap başlığı yapılması, binada kütüphane oluşturma fikrini cesaretlendirmiş...

Çocuklar özel bir grup, çoğu zaman atölyelere gelen annelerine eşlik ediyorlar. Anneleri bir atölyeye katılmak için geldiyse eğer, çocuklar için film saati düzenleniyor. Çoğu zaman filmlerin Türkçe olması tercih edilerek çocukların dinleme ve konuşma becerilerini geliştirmek

hedefleniyor. Çocukları desteklemek için yaratıcı sanat aktiviteleri de düzenleniyor. Yaratıcı sanat aktiviteleri ile altı-on iki yaş grubu çocukların savaş sonrası travmalarına karşı hayal güçlerini güçlendirmek ve aileleriyle etkileşimlerini geliştirmek hedefleniyor. Akvaryum gezileri ve Sadberk Hanım Müzesi, favori sosyal etkinlikler arasında. Bunun dışında çocuklar için drama, resim, dans etkinlikleri içeren atölyeler de düzenleniyor. Bu etkinlikler her çocuğa açık olduğu halde ne yazık ki çalışan çocuklar gelemiyorlar.

Sosyal uyumu güçlendirmede müziğin, dansın, sanatın rolü yadsınmaz. "Uçan Goriller", İngiltere'den gelen bir grup. Müziği dansı kullanarak çocukların sosyal uyumuna bir nebze bile olsa katkı sağlıyorlar. İstanbul'daki müzikli danslı etkinliklerden biri Esenler'de Suriyeli mülteci çocuklarla da yapıldı. Palaya benzer uzun bir metalden çıkan büyümlü sesleri, gözlerini kocaman açarak seyreden çocuklar, belki de ileride kendi müzik aletlerini yapmak için daha cesur olacaklar.

Kadın dayanışma grubu ile başlayan kadınlara yönelik atölyeler ise çok farklı ve çeşitli. Nakış, örgü, takı, dekoratif ev malzemesi yapımlarını öğrendikleri hobi atölyelerinden, kültürlerarası etkileşime, müzik atölyelerine dek geniş bir yelpazedeler. Temel hedefleri kadınların güçlenmesi, sosyalleşmesi ve dayanışması. Her atölyenin farklı bir öyküsü var. Bu öyküler arasında kadın dayanışma, komşu masallar ve koro çalışmaları özellikle dikkat çekici...

Her Atölyenin Bir Hikayesi Var

Esenler Merkez'e 2015 kışının soğuk günlerinde, fazla sayıda "yalnız kadınlar" ve "yalnız çocuklu anneler" başvurmaya başlar. Onlar için ne yapabiliriz sessiz sorgularının önce sesli düşüncelere, ardından atölye organizasyonlarına ve nihayet kadın dayanışmasına dönüşümünün öyküsü bu.

Anlatıcıları bazen iki bazen daha çok kadın, rol alanlar ise yerlerinden yurtlarından edilmiş kadınlar ve çocukları... Kadın dayanışmasında temellenip sınırsız ve heyecanlı bir dönüşümle dostluğa, dayanışmaya, gezilere, çeşitli atölyelere, korolara, kitaplara ulaşan yolculuklar.

Proje ekibi bu konuda birkaç kez toplanıp yapılabileceklerini tartışıyor ve Suriyeli kadınların gereksinimleriyle şekillenecek yarı yapılandırılmış bir atölye çalışması denemeye karar verip işe koyuluyor. Amaç, benzer deneyim ve sorunlar yaşayan mülteci kadınlar arasında paylaşım ve dayanışmayı güçlendirmek. Aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı yaratmak, cinsiyetçi şiddetle mücadele edebilmelerine destek olmak ve sorunun sahibi mülteci kadınların, çözümün parçası haline gelmelerine sağlayacak yöntemler geliştirmek...

Kadın Dayanışması -Tadamu Nisa

Proje ekibinden Nilgün Yıldırım, 2015 Nisanında kadınlara telefonla ulaşarak tanışma ve sohbet toplantısına çağırıyor. Öncesi, yoğun ve ayrıntılı hazırlıklar. Annelerin bu çalışmaya katılmalarını kolaylaştırmak için aynı saatte aynı katta çocuk atölyesi planlanıyor. Çocuk atölyesi için masalar, sandalyeler, oyun alanı ve kırtasiye malzemeleri, kadın grubu için rahat iletişim kurabilecekleri bir oturma düzeni ve ikramlar hazırlanıyor. İlk toplantıya on yedi kadın geliyor. Bu toplantı epey zorlu geçiyor.

Sadece tanışma, sohbet ve dayanışma amaçlı bir toplantı olacağı vurgulansa da kadınların beklentisi farklı, *Burası UNHCR, bize nakit destek verecekler, bir an önce üçüncü ülkeye yerleştirmemiz sağlanacak, çeşitli yardımlar yapacaklar*, oluyor. Proje ekibi, *Haftada bir toplanalım, sohbet edelim birbirimizi tanıyalım, çözüm önerileri geliştirelim*, dediğinde kadınlar, *Benim önceliğim bu değil, benim derdim barınacak bir yer bulmak, çocuğumun karnını doyurmak, haftada bir seninle sohbet etmek benim işime yaramayacak*, yorumlarıyla gerçek sorunlarını açıklıkla ifade eden serzenişlerde bulunuyorlar.

Kadınlara, *sizi anlıyoruz, hayati ihtiyaçlarınız için mücadele ettiğinizin farkındayız ancak beklentilerinizi karşılamamız sadece belirli alanlarda mümkün, sohbet etmek için gelmenizden de çok mutlu olacağız haftaya burada bu saatte sizi yine bekliyor olacağız*, diyerek oturum kapatılıyor. İkinci haftaki toplantıya on beş kadın katılıyor, gelemeyenlerin gerçekten mazeretleri var. Böylece on beş kadınla, on dört hafta süren değişimin, dönüşümün yaşandığı oturumlar gerçekleşiyor.

Kim bu on beş kadın? Nerelerde yaşıyorlar? Korkuları, kaygıları neler?

Bu toplantılarda birbirleriyle konuştukça aynı ya da farklı özellikleri ortaya çıkıyor. Hiç tanımadığı bir ailenin yanında çocuklarıyla yaşayan, çalıştıkları atölyenin bir köşesini ev gibi düzenleyip yaşayan, ailesinin yanında yaşayan, hatta evleri bile olmayan kadınlar... Gruptaki kadınların hepsi, babasız çocuk büyütme, savaşı ve savaşta yaşadıkları kayıpları kendi dilleri ve bakış açılarıyla anlatıyorlar.

Hepsinin ortak sorunu, savaş travmasının hâlâ sürmesi.

Bu kadınlar Türkiye'ye savaştan kaçarak gelmişler... Hem kendileri hem de çocukları için endişe ve kaygıları yoğun ve savaş travmasının bütün belirtileri var. Hepsi bununla baş etmeye uğraşiyor. Çocuklarının gece kabuslarını, idrar kaçırma, yemek yememe, şiddete meyilli olma ve arkadaş edinememe gibi sorunlarını anlatıyorlar. Kadınların bazıları hiç eğitim almamış, bazıları üniversite mezunu. Kimisi daha önce ev dışında hiç çalışmamış, kimisi ise Suriye'deyken öğretmenlik, yöneticilik gibi mesleklerde çalışmış. İlk iki-üç toplantı sadece kadınların serbest bir şekilde deneyimlerini paylaştıkları ve deneyimlerinin benzer olduğunu fark ettikleri, paylaştıkça gözyaşı döktükleri ve biraz da rahatladıkları bir süreç olarak geçiyor. İlk haftalarda binayı, ağlayan kadınlar olarak terk ediyorlar. Bu arada oturumları yöneten Nilgün grupta, *Ağlayan bir çok kadın var... Nasıl davransam*, diyerek Psikolog Özlem'den destek istiyor. Bazı kadınlar için bireysel psikolojik destek gerekiyor ve kadınlar bu desteği alıyor.

Birinci ayın sonunda ağlayan kadınlarla çözüm yolları konuşulmaya, tartışılmaya başlıyor. Kadınlar kendi aralarında küçük küçük dayanışmalar oluşturmaya başlıyorlar. *Dil sorununu aşarsak daha kolay iş bula-*

biliriz, Türkçe öğrenmeliyiz, diyerek görüşlerini üçüncü buluşmalarında açıklıyorlar, sonra diğer kadınlar da dil bilmedikleri için hastanede karşılaştıkları sorunları, iş bulamadıklarını anlatıyorlar, dil kursu talep ediyorlar ve bu istekler Türkçe dil öğrenme atölyelerinin açılmasını sağlıyor.

Kadınların yavaş yavaş hazır hale gelmesiyle birlikte atölyenin oturumları da daha net yapılandırılmaya başlanıyor. Bir oturum hukuk danışmanına ayrılıyor ve henüz Türkiye'deki yaşamlarının ilk aylarında olan kadınlara, kimliklerini nasıl çıkaracaklar, hukuki durumları, hakları neler, gibi konularda aydınlatıcı bir hukuk oturumu gerçekleştiriyor. Kadınlar sorularına cevap aldıkça ne yapacaklarını öğreniyorlar, örneğin kaymakamlığa nasıl gideceklerini...

Bir sonraki oturumun konusu "ayrımcılık" olarak belirleniyor. Bu oturumda kadınlar özellikle evde, dışarıda, hastanede maruz kaldıkları ayrımcılık deneyimlerinden bahsediyorlar. Kadınlarla, onların hep ezilen konumda olmadığı bazen de ezdiği durumları kapsayan, kendilerinin de farkında olmadan yaptığı ayrımcılıklar hakkında konular açılıyor, tartışılıyor. Sorunları ortak olsa da bu grup karma bir grup ve Ezidi, Müslüman, Arap, Kürt, Şanlı, Halepli farklı kökenlerden kadınlar var.

Her bir grubun kendilerine göre çok farklı özellikleri, inançları, bakış açıları olmasının yanı sıra devam eden savaşta mensup oldukları grupların birbirlerini öldürdükleri gerçeğiyle bir arada yaşıyorlar. Ayrımcılık oturumunda kendilerinin yaptıkları ayrımcılıklarla yüzleşiyorlar. Yüz yüze bakamayan, arkasını dönen, yan yana durmaya bile tahammül edemeyen kadınlarla ayrımcılığı oyunlar üzerinden tartışmak konuşmak farkındalıklarını artırıyor.

Kız ve erkek çocuklara cinsiyet odaklı farklı davranış ve tutumların tartışılması başka bir oturumun konusunun "toplumsal cinsiyet" olmasını sağlıyor. Kadın hakları denince, *Benim haklarım yok, kadın hakkı ne ki,* diye başlayan konuşmalar kadınların haklarını öğrendiği ve sorguladığı süreçlere aşama aşama dönüşüyor. Özellikle eşi olmayan kadınların, evden çıkarken hep bir abi, baba, anne refakatinde olması gerekliliği beklentisi kırılıyor, özgürce hareket etmeye doğru bir gidiş gözlemleniyor, kadının yaşam alanları rahatlamaya başlıyor. Esenler Merkez'e hep bir refakatte gelen ve giden kadınların bu döngüsü kırılıyor. Bağımsız hareket etmeye başlıyorlar. Ağlayarak ayrıldıkları binadan merdivenleri gülüşerek çıkan bir gruba dönüşüyorlar. Bunlar düzenlenen atölyenin başarısı...

Ülkelerinde yaşanan olaylar, örneğin o günlerde Şam'da çatışmalar fazla olduğunda, yürütülen oturumların dinamiği etkileniyor. Böyle günlerde oturumun konusu ertelenip kadınların gereksinimi olan dertleşmeye öncelik veriliyor. Böylece rahatlama tekniklerinin kullanıldığı bir oturum haline dönüşebiliyor. Kadınların taleplerinin, ihtiyaçlarının oturumları belirlemesi kadınların arasındaki dayanışmayı da güçlendiriyor.

Neler anlatıyor, nasıl dayanışıyor kadınlar:

Ben çalışmak istiyorum ama çocuğumu bırakacak yerim yok, dediğinde diğer kadın, *Ne olacak ki, yakınız, komşuyuz getir çocuğunu bana bırak, sen de maaş almaya başladığında küçük küçük katkıda bulunursun,* diyor.

İki kadın birlikte ev tutarak aynı eve çıkıyor ve böylece çalıştığı atölyede yaşayan kadın bir eve sahip oluyor.

Geceleri seslerden çok korktuğunu söyleyen kadına diğer kadın telefon numarasını verip *İstedğin zaman ara yalnız değilsin*, diyerek destek oluyor.

Ayşe beş çocuğu olan elli iki yaşında bir yalnız anne, *Dil sorununu aşarsak daha kolay iş bulabiliriz. Türkçe öğrenmeliyiz*, diyor.

Şamlıyım... Şam'a saldırdılar. Mecbur kaldım Şam'ı bıraktım Suriye'yi bıraktım Türkiye'ye geçtim, ölümden hiç korkmadan ayrıldım. Kalabilirdim ama Türkiye'ye geçtim. Sebebi annem babam farklı dindendi, ayrımcılık oldu, bazıları onlara saldırıyordu, babam Katolik annen Müslüman bu çok sıkıntı yarattı, tehlike altında hissettik. Savaştan önce çalışıyordum. Aynı işyerinde Katolik Müslüman bir arada çalıştık, ancak sonra, arkadaşımı yanıma gelmeye yasak ettiler...

Ah biz de yaşadık bunları! Benim de başıma geldi...

Sohbet ve dertleşmeyle başlayan oturum konuları; hukuk, ayrımcılık, toplumsal cinsiyet, şiddet ve sağlık konularına dek uzanıyor. Bu arada kadınların sadece Esenler Merkez'e erişimle sınırlı olan yaşamlarını renklendirmek ve yaşamın diğer alanlardaki farkındalıklarını güçlendirmek amacıyla sosyal etkinlikler düzenleniyor. Sadberk Hanım Müzesi'ne gidiliyor hep birlikte. Aaa deniz, diye tepkilerini göstermeleri,

geldikleri ruh haliyle belki de üzerinden geçip görüp de fark etmedikleri denizi, sokağı, müzeyi görmenin heyecanını yansıtıyor.

Son oturum, değerlendirme çalışması olarak şekillendiriliyor. Kadınlara, *Ne hissettin, ne oldu, sizin için neler değişti*, diye sorulduğunda görüşlerini, yazıyla resimle paylaşıyorlar. Bazı kadınlar okuma yazma bilmiyor ve görüşlerini resim yaparak anlatıyor. Bu geribildirim oturumunda resimler duyguları göstermek açısından oldukça önemli ipuçları taşıyor. Bir ağaç resmi ve her bir dalına grubun üyelerinin isimlerini yazan bir kadının, *Ben yalnızdım şimdi bu ağacın dalları gibi çok güçlüyüz*, demesi, evi olmayan kadınlardan birinin *ev, ortasına bir masa ve kenarlarına katılımcıları çizip, Burası benim evim*, diye anlatması sadece birkaç örnek.

İlk kadın dayanışma grubunun bıraktığı etkiler kadınlar arasında hemen yayılıyor, ilgi ve talep artıyor. Kısa bir zaman sonra yeni bir kadın dayanışma grubu oluşturuluyor. Hatta öyle fazla kadın katılmak istiyor ki on beş gün geçmeden başka bir grup daha toplantılara başlıyor. Bu gruplarda farklı din, mezhep, etnik grup ve siyasi düşüncelere sahip kadınlar bir araya geliyor, yoğun duygu paylaşımlarında bulunuyor. *Amil Fatma'nın acısını hissetmiyorsa tadamu nisa yoktur*, diyorlar. Aynı fikirde olmanın gerekmediğini ama farklılığa saygı göstermek gerektiğini bilen kadınlar...

Kadın dayanışma grubunun birlikteliği bir başka biçimde sürdüreceği yeni bir atölye Nisan 2018'de başladı. Nilgün dayanışma grubuna katılan kadınlar içinden ilgili ve gönüllü olabilecek yirmi kadını davet etti. Kadın dayanışma gruplarını bizzat savaşı, yerinden yurdundan kaçmayı yaşamış kadınların yürütmesini amaçlayan etkinliklerin ilk toplantısıydı bu. Önce eğitim alacaklar, sonra atölyelerde yardımcı, kolaylaştırıcı olacaklar sonra da bu atölyeleri kendileri yönetecekler. Hepsi ilgiyle dinledi, ellerindeki defterlere soldan sağa yazarak notlar aldılar. Pek çok, pek çok soru sordular, görüşlerini heyecanla paylaştılar. Çocuklar onlar için aynı mekanda planlanan başka bir etkinliğe katılırlar genellikle. Oysa bu defa toplantıda beş-altı yaşlarında etrafta dolaşan, koşturan çubuk krakerini yiyen bir kız çocuğu da sonuna dek dinledi tüm konuşmaları. Gelecekte güçlü bir kadın olacağını öngörmek zor değil.

Seslerindeki heyecan, konuştukları dili anlamasanız da anlaşılıyor. Kendilerini bilmediğim bir dilde ifade ediyorlar ve tüm heyecanları kolayca bize de geçiyor.

Kadın dayanışma grubu etkinlikleri diğer sivil toplum kuruluşları tarafından da ilgiyle izleniyor, hatta UNHCR, mülteciyle çalışan kuruluşlara örnek modellerden biri olarak öneriyor. Böyle olunca da proje ekibi bu birikimi yazıya döküp model oluşturmak için çalışmalara başlıyor. Her bir oturum; amacı, içeriği, etkinlikleri, paylaşılması gerekenleri içerecek şekilde yazıya dökülüyor. Her adımında kadınların ve proje ekibinin emeği var. 2018 sonuna dek üç dili içerecek şekilde kitabı hazırlanıyor.

...seslerindeki
heyecan,
konuştukları dili
anlamasanız da
anlaşılıyor...

Kapı Kolu Süsü

Bir kapı kolu süsü nasıl gözükür, ne işe yarar biliyor musunuz?

Biraz altın yaldızlı kalınca bir ip, bir miktar orta incelikte dantel, birkaç farklı renkte çiçek ve sıcak yapıştırıcı... Bütün gerekenler bunlar. Suriyeli kadınların katıldığı hobi atölyelerinden birinde denk geldiğim bir etkinlik. Pürdikkat çalışan yirmi iki çift el. Birincileri yapmışlar ikinci kapı kolu süsünü bitirme telaşındalar... Eğitmen Burcu, neşeli, otuzlu yaşlarda koyu kumral saçlarını tepesinde topuz yaparak toplamış bir kadın.

Burcu dillerini kültürlerini bilmediği için başlangıçta çok çekinmiş. *Sonra alıştık birbirimize ben de bu çevrede yaşıyorum, sokakta karşılaşıyoruz, çocuklarımız aynı okula gidiyor, katılımcıları yolda görüyor selamlaşıyorum,* diyerek anlatıyor...

Atölye dinamiği iki ayrı gün çalışmayı gerektiriyor. Kadınlar ilk gün etkinlikleri iyice inceliyorlar. Tıg işiyse veya ilgilerini çekmediyse ya devam etmiyorlar, ya da ikinci gününe katılmamak için türlü bahaneler -çocuklar gelecek, yemek yapmalıyım- üretiyorlar.

Keçeden çanta, sepetler, takılar, taçlar, örgü oyuncaklar, kokulu taşlar, çerçeveler yapmışlar. Bardaklarını spreyci boyalarla süslerken çok eğlenmişler. Malzemeler pahalı olmasın istiyorlar. Kolayca alıp evlerde yapmak hatta bunları satmak istiyorlar. Malzemelerin adı ne, nereden alınabilir, kaçta satılıyor, bütün bilgileri yazdırıyorlar. El becerilerinin yettiği, satabilecekleri ürünleri kendi kendilerine yapmaya çalışıyorlar.

Kokulu taş yaptıkları malzemenin alçı gibi bir malzemesi var, kilosu beş lira, bir kilodan beş ürün çıkartabiliyorlar. Tanesi iki liradan satılırsa verilen emeğe değer.

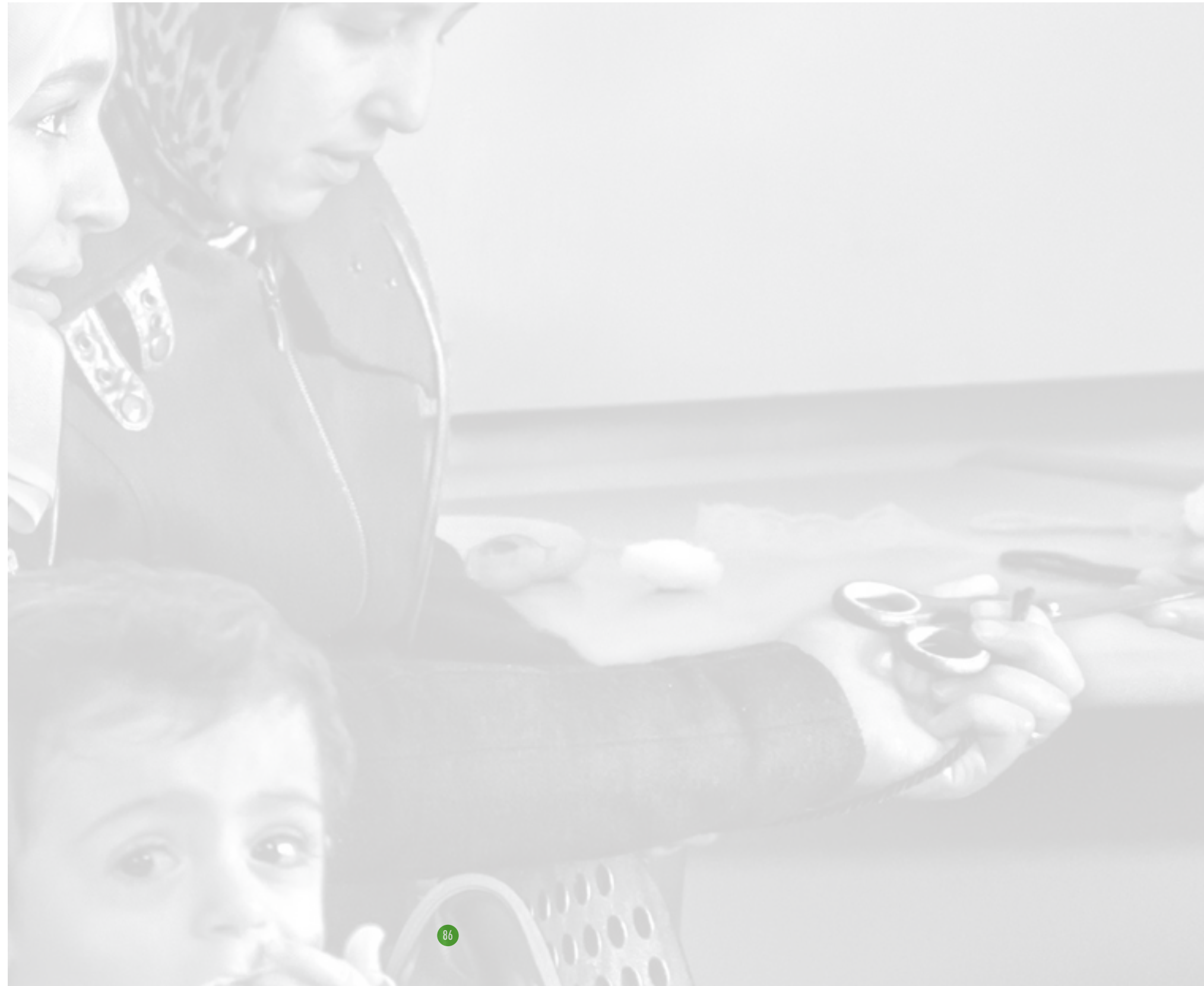
Firzad yirmili yaşların başında bir kadın. Dokuz aylık hamile on beş günü kalmış doğuma, çok bol giyinmiş hamile olduğu neredeyse hiç belli olmuyor. Kapı kolu süsü yaparken tanışıyoruz. Odada elma yiyerek dolaşan, kapkara gözlü, kapkara saçlı, sol dudağının üstünde minik siyah beni olan iki- üç yaşlarındaki oğlunun adı Ömer.

Diğer bir kadınsa çok ama çok genç görünüyor, on yedi yaşında dediler, on beş- on altıydı bence en fazla... İki aylık bebeği var kucağında-bebek de iki ay erken doğmuş. Yüzüm nasıl endişeli gözüksüyse kadınların arasından Hemrin yanıma yaklaşıyor ve kulağıma beni teskin edici bir şeyler fısıldıyor: *Hepimiz onun gibi erken evlenmiyoruz merak etme bak ben yirmidört yaşındayım yeni nişanlandım...* diyor.

Kapı süsü yaparken bunları konuşuyoruz.

Kadınlar atölyeleri ipe çekiyor, çünkü buraya kaçıyorlar, burası terapi... Fakat hep böyle sakin değiller. İşbirliği yapılacak diyelim, biri tutacak diğeri kesecek mesela -işte bazen bir makası bile paylaşmak istemiyorlar.

Komşu Masallar

Komşu Masallar kitabı 2017 yılında sosyal uyum etkinlikleri kapsamında üretilen ürünlerden biri. Kültürel zenginlikleri ön plana çıkarabileceğimiz bir alan, masallar... Hepimiz annemizden büyüklerimizden masal dinleyerek uyumuşuzdur. Masal anlat, diye zorlamışızdır nine-lerimizi, dedelerimizi. Kulağımızda, dağarcığımızda birçok masal var. Bazı masallar belki sadece bizim kültürümüze özgü, bazıları ise daha evrensel bilinşe sahipler.

Suriyeliler ve diğer mülteciler ülkemize gelirken beraberlerinde sadece valizlerini değil bildikleri masalları da getirdiler. Masalları kültürel etkileşim için kullanma fikri heyecan verici bir yolculuğu başlattı. Böylece masalları gün yüzüne çıkartma ve paylaşma amacıyla çalışmaya başlandı.

Ekip üyeleri masalların önemine inandı, konuyu masaya yatırdı, öte yandan fikrin mülteciler nezdinde nasıl bir tepki yaratacağı bilinmiyordu. Belki de masal sevmediklerini, kültürlerinde masalın önem taşımadığını söyleyeceklerdi. Onlarla tepkilerini ölçmek için odak grup çalışması yapılması kararlaştırıldı.

Bu sırada bir de masal anlatıcısı bulundu. Roza Erdem masal anlatıcılığı eğitimi almış bir profesyoneldi. Masal anlatıcısı ile çalışma düşüncesi nasıl karşılanacaktı, merak içinde Roza ve yirmi mülteci kadın bir araya getirildi.

Roza bir masal üzerinde çalıştı ve masalı Türkçe ve Arapça olarak kadınlarla paylaştı.

Mülteci kadınların masallardan nasıl etkilendikleri, nasıl tepkiler verdikleri izlendiğinde, heyecanla kendi ülkelerinden masallar paylaştıkları görüldü. Sadece Suriyelilerin değil diğer ülkelerin (Afrika, Ortadoğu vb.) masallarına da ulaşılmaya çalışıldı. Iraklı, İranlı, Türkmen kadınlara ulaşıp masal anlatmaya davet edildi. Elbette herkes davetleri hemen kabul etmedi. Öngörüşmeler başladı. Kadınların anlattıklarının bir kısmı masal değildi zaten, bazıları anlatmaya niyetlenip sonradan bilmediğini söyledi, böyle böyle uzun görüşmeler yapıldı. En nihayet on beş kadının masal anlatısı kaydedilip yazıya dökülerek, içlerinden birbirini takip eden altı masal seçildi. Bu masalların sahibi kadınlarla yeni bir atölye düzenlendi. Bu arada belirtmekte fayda var masallar sözlü tarih yöntemiyle üretilmiş anlatılar, nasıl hatırlanıyorsa ve anlatılıyorsa, öyle olduğu kabul edilen.

Kadınlar atölyede biraraya geldiklerinde önce kendi masallarını anlatırlar, dinledikleri masallar için, *Bu masal Irak'ta da var ama biz şöyle anlatıyoruz, İran'da da anlatıyoruz ama ismi başka*, diye söze karışırlar. Çocuklarının kulaklarına fısıldadıkları pek çok masalın bilindik olduğunu, kendi yorumlarıyla farklılaştığını görmek kadınları çok heyecanlandırır.

Bu çalışmalar sırasında masal anlatan kadınlarla kendi yaşam öykülerini anlattıkları görüşmeler yapıp ardından uzun bir masa başı çalışma süreciyle, kadınların yaşam öyküleri derlendi. Anlattıkları masallar dil ve içerik açısından gözden geçirilerek düzenlenip Türkçe, İngilizce, Arapça ve Farsça çevirileri yapıldı. Son aşamada masal anlatıcıları ile biraraya gelindi ve masalları birlikte okuyarak son onaylar alındı, matbaa aşamasına geçildi...

Kitabın tanıtım sürecinde yapılan bir toplantıda altı anlatıcı ve Roza sahneydi. Roza masala Türkçe başladı, arkasından her bir kadın aynı masalı kendi dilinde anlattı. Bu çok dilli anlatım gözleri yaşartacak kadar dramatik bir sahne yaratmıştı.

Mülteciler ellerinde valizleri, geldikleri ülkeye sadece yaşadıkları zorlukları, kaosu, mutsuzluğu, kaybı, yoksulluğu getirmiyor. Onlarla beraber, şarkıları, masalları, yemekleri, hayalleri, adetleri, yaşamları hatta binlerce yıllık geçmişlerinin gizli kalmış mirasları da geliyor. Onları kabul etmek için o kadar geçerli neden var ki, sahip oldukları güzellikleri görmek için biraz gayret göstermek yeterli...

Bu masal kitabı aslında çocuklar için değil, yetişkinler için. Çünkü farklı çocuklar bir araya geldiğinde kısa sürede oynamaya başlar, birbirlerinin nereli olduğunu önemsemezler, oysa yetişkinler için aynı şey söz konusu değil. Büyüdükçe gelişen temkinlilik ve çeşitli sebeplerle beslenen ön yargılar birlikte var olmaya engel teşkil edebiliyor.

Komşu masallar kitabı, bu önyargıları kırmaya, kültürel zenginlikleri ve aslında birbirimize ne kadar benzediğimizi, hatta birbirimizden öğrenecek ne kadar çok şeyimizin olduğunu fark ettirme amacına hizmet ediyor.

Komşu Masallar Kitabı ve kitabın oluşum süreci, sivil toplum kuruluşlarının ilgisini çok çeken, İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı'nın onur duyduğu işlerden biri oldu.

Suriyeli Kadınlar Korosu

Özlem bir gün, *Sulukule'deki Roman çocuklarla çalıştığımız derneğimiz kapandı, elimizde dokuz tane darbuka bir tane org var, ne yapalım, burada işimize yarar mı*, diye sorar. Alp, *Getirin, der, Kadın dayanışma grubu kuruyoruz!* Ekip bir yandan da, *Kadınlar acaba darbuka çalarlar mı*, diye düşünmeye başlar. Bu konuşmalar başlangıçta beyin fırtınası iken, zamanla somutlaşıp kadınlarla, çocuklarla müzik atölyeleri oluşturmaya doğru şekillenir. Ardından etkinliği yönetecek bir sanatçı bulma süreci başlar. Ayşegül Yordam, daha önce kadınlarla çalışıp müzik çalışmalarını yürütmüş bir solist. Şiddete uğramış kadınların ağıtlarından oluşan bir albümü de var. Vakıftan gelen müzik atölyesini yönetme teklifini kabul eder ve böylece hazırlıklar başlar.

Arkasından tatlı bir telaş başlar, acaba kadınlar böyle bir atölyeye gelecekler miydi? Nilgün, Suriyeli kadınları davet ettiğinde aldığı ilk yanıtlar, *Kaç yaşında kadını, gelip şimdi şarkı mı söyleyeceğim, yapma böyle şeylere çağırma beni*, şeklinde oldu. Nilgün yüzden fazla kadını aradı. *Olmaz, belki, karıştırma bizi*, türü yanıtlar aldı. Bir kısmı aslında sadece Nilgün'ü kırmamak için gelecekti.

Heyecanla beklenen müzik atölyesine ilk gün, yani Kasım 2015'de on beş kadın geldi. Kadınlarla çeşitli atölyeler düzenlenirken hep kadın tercümanla çalışılıyor aslında, o gün de şansız bir gün, kadın tercümanlar hep daha acil ve önemli işler için merkezde değiller. Tercüman Kemal'le müzik atölyesini yürütmek gerekti.

Atölye anlatılıyor kadınlara, Ayşegül tanıtılıyor, Ayşegül kadınlarla tanışıyor, hep konuşulacak değil ya *Hadi bir şarkı söyleyelim*, diyor Ayşegül. *Olur ancak Kemal içerdeyken söylemeyiz*, diyor kadınlar. Hatta, *Bir erkek bile sesimizi duymayacak o şartla şarkı söyleriz o dışarı çıksın*,

kadınların verdikleri ilk tepkiler. Kemal'in dışarı çıkması da yetmiyor, Bu katta erkek olmasın, diye ısrarlarını sürdürüyorlar. Katın kapısına, “bu kata erkek çıkmasın” levhası asılıyor böylece. Kadınlar şarkı söylesin, kendilerini rahat hissetsinler diye tek bir erkeğin bile bulunmadığı tamamen haremlik bir alan oluşturuluyor. Kadınlar, Ayşegül'ün yönetiminde Arapça bir şarkıyı söylüyor ve çalışıyorlar. Koronun çalışmaları her hafta çarşambaları devam ediyor, ikinci hafta yirmi kadın gelirken üçüncü hafta müzik atölyesinde elli kadın oluyor. Atölye bir süre bu şekilde devam ediyor, değişen sayılarla ve yüzlerle... Kadınlar sadece şarkı söylemiyor, ritim tutuyorlar, dans ediyorlar, göbek atıyorlar, eğleniyorlar ve evlerine mutlu dönüyorlar.

Bu atölye sırasında öyle bir gürültü, ses ve hareket vardı ki bina sarsılıyordu neredeyse, diye anlatıyor Nilgün ve Merve. Bina sallana sallana kadınlar eğleniyor, bu arada ekibe güven oluşuyor.

Düzensiz katılım verimli olmayınca müzik atölyesine çeki düzen vermek gerekiyor ve kim devam etmek ister, kim ilgi gösteriyor, kim düzenli geliyor bakılıp bir liste hazırlanıyor ve onlarla devam ediliyor. Çalışmaları izlemeye hâlâ erkekler giremiyor. Ayşegül bu atölyede müzisyenlerle de çalışmak gerektiğini söylediğinde ise itiraz etmiyorlar, *Müzisyenler gelebilir elbette*, diyorlar. Müzik atölyesine erkeklerin ilk girişine müzisyenlere yeşil ışık yakarak izin veriyor kadınlar.

Kadınlar şarkı söylerken Timur gitar çalıyor. Sonra erkek tercümana izin vermeye başlıyor kadınlar. Bu arada proje ekibindeki erkekler de merak edip dinlemek istiyorlar koroyu. İzin istiyorlar, *Bir şarkı dinlemeye gelebilir miyiz*, diye soruyorlar çekinerek. *Elbette Alp, Cenk dinleyebilir*, yanıtıyla izin alanı genişlemeye başlıyor.

Bir buçuk yıl sonra, 2016 Mayıs'ında koro ilk konserini vermeye karar veriyor ancak kadınlar, dinleyiciler arasında erkekler olaksa konser vermeye yanaşmıyorlar. Sadece kadınların davet edildiği bir konser düzenleniyor. Hatırlamakta yarar var bu kadınların hiçbirinin müzikal geçmişi yok sadece iyi zaman geçirme, sosyal uyumu geliştirme için düzenlenen bir etkinlik, ta konsere kadar uzanıyor.

Şişli Belediyesi bir konser salonu kullanmalarına olanak sağlıyor ve salonda orkestra ve vakıf görevlileri dışında hiçbir erkek yok. Şaşırtıcı olan orkestradaki erkekleri hiç dert etmemeleri. Kendi kültürlerinde erkek kadın ayrı düşünürlerse de saz çalan adama alışkınlar. Konserde akdemisyenler, sivil toplum kuruluşlarından kadınlar davet ediliyor, etkinlik sadece kadınlara açık ve adı da "Şarkılarımızı Unutmayacağız". Konser başlıyor tüm koristler çok heyecanlı, ilk kez sahneler, çok heyecanlılar. İlk şarkı "Vatanım", kadınların heyecanları müziğin coşkusuyla gittikçe başka bir hâl alıyor. Öyle heyecanlılar ve utangaçlar ki bazı kadınlar nota defterleriyle yüzlerini saklayarak şarkı söylüyorlar. Arapça, Kürtçe ve Türkçe şarkıların olduğu konser alkışlarla bitiyor.

Konser kadınları çok motive ediyor, sahnede olmak, şarkı söylüyor olmak, alkışlanmak onları mutlu ediyor. Bu konserde görüntü kaydı alınmasına izin vermiyorlar. Bir iki ay geçmeden, *Biz bir konser daha verebiliriz, hatta erkekler de bizi dinleyebilir neden dinlemesinler ki*, dedikleri bir dönem başlıyor. Tabii ki bu sadece müzik aşklarından kaynaklanan bir durum değil. Değişimin arka planında, atölye sırasında yaşanan inanılmaz düzeydeki bireysel güçlenme sürecinin de payı var. *Biz konsere çıkacağız*, diye inandılar koroya, müziğe. Zamanla daha da özgürleşti kadınlar.

İkinci konser Mart 2017'de Boğaziçi Üniversitesi'ndeydi. Anne sahnede şarkı söylüyor, çocuğa baba bakıyor. Başka bir eş büyük bir gururla sahnede şarkı söyleyen karısını kameraya alıyor. Muhtemelen müzik

atölyesinin ilk gününden sahneye çıkabilecekleri söylenseydi kadınların kocaları asla buna izin vermeyeceklerdi. Gerçi koronun bu kadar gelişeceğini önceden öngörmek de güçtü. Boğaziçi Üniversitesi'ndeki konseri erkek kadın herkesin izleyebilmesi konusunda korodaki tüm kadınlar hemfikirdi. Hatta görüntü kaydının alınmasına izin vermenin yanı sıra birçok kadın basına birebir röportaj verdi, ulusal medyada büyük kuruluşların canlı yayınlarında sesli röportajla yer aldılar.

Kendi hikayelerini herkese anlatmaktan çekinmediler.

Müzik atölyesinde değişik olaylar da yaşandı. Konser öncesi kadınlardan birinin gelmediği fark edildi. Heyecanla arandı... Meğer konser günü sancuları başlamış, hastaneye doğuma gitmiş.

Müzik atölyesine ilk günden beri çekirdek yirmi-otuz kadın düzenli devam ediyor. Doğum nedeniyle, evlilik nedeniyle yurt dışına gidiş nedeniyle koro kadrosunda değişiklikler de olmuş. Bu koroyu yöneten Ayşegül için kesinlikle zorlayıcı bir durum elbette -yetmiş korist gidiyor yerine başka biri geliyor, onu da diğerlerine yetiştirmek, yetkinleştirmek gerekiyor. Her şeye rağmen bu etkinliğe katılıp gelişip güçlenen çok kadın olduğunu göz ardı etmeden koronun dinamizmini hissetmek çok heyecan verici.

Koronun ilk halini hatırlayalım... Nilgün'ün hatırı için gelenlerle başladı, oysa -ve nerdeyse iki yıl sonra- üçüncü konserlerini İKSV Caz Festivali kapsamında sanatçı konuk olarak veriyorlar!

Dördüncü konserleri ise TEDx kapsamında gerçekleşiyor. Yer Zorlu Performans Merkezi büyük salon, en az 2000 kişi var. İki kadın konser sırasında konuşma yapacaklar, sahne alacaklar. *Şarkılar bizim umudumuz*, diye haykıracak, müziğin gücünü hayatlarını şekillendirmede, direnmede kullanan kadınlar...

Şarkılar çok dilli, sadece Arapça değil, Türkçe, Farsça, Kürtçe söylüyorlar övünçle, coşkuyla. Suriye'deyken fakülte dekanı, öğretmen, doktor, terzi, ressam, ev kadını ve öğrenci olan farklı din, dil, kültüre sahip kadınlar, *Şarkılar bizim umudumuz*, diyorlar 2000 kişilik salona ve TEDx aracılığıyla tüm dünyaya. İlk söyledikleri şarkının adı "Mavtını", yani vatanım...

Hilvan yirmi yedi yaşında, evli, bir çocuklu, Halepli, Suriye'de Türk dili ve Edebiyatı okumuş. TEDx'de Türkçe açılış yapıyor, *Hoşgeldiniz*, diyor salona ve dünyaya. Koronun hikayesini anlatıyor -hem kendi hem de korodaki tüm kadınlar adına. *Savaş ve göçün hikayesi bu*, diyor. Savaş yüzünden zorunlu geldiklerini, her yirmi dakikada bir kişinin mülteci konumuna düştüğünü anlatıyor. Barışa, özgürlüğe, kardeşliğe özlemi dile getiriyor.

Sabah, Arapça öğretmeni Suriyeli bir kadın.. *Çok umutsuzdum geldiğimde ama artık müzik atölyeleri ile güçlendik, müziğin gücüyle hayatımızı yeniden inşa ediyoruz*, diye sesleniyor koronun hikayesini anlatırken. *Şarkı söyledik, eğlendik yeri geldikçe ağladık, şarkılarımızı unutmayacağız dedik ve sahne aldık*, diyerek Arapça, Türkçe iki dille söyledikleri şarkıya katılmaya davet ediyor tüm salonu.

Şarkılar Bizim Umudumuz, Suriyeli Kadınlar Korosu⁴unu izlemek heyecan verici, deneyin...

Kadınlar katıldıkları bu atölye sırasında müzikal anlamda büyük gelişim gösteriyorlar fakat bu aynı zamanda savaş ve göç sonrasında ayakta kalabilmek ve güçlenmek adına yaptıkları büyük bir yolculuk. İlk konserde kadınlar yüzlerini kapatarak şarkı söylerken, son konserde beden dillerinin ve seyirci temaslarının geliştiğini rahatça izlemek mümkün. Bütün konserleri izleyen Müzikolog Evrim Hikmet Ögüt, koroyla ilgili yazısında kadınların şarkı söylerken giderek güçlenen seslerine dikkat çekiyor.

Koro çalışması birçok sorunla ülkemize gelen Suriyelilerin farklı zenginliklerini de beraberlerinde getirdiklerini hissettirerek toplumun algısını olumlu yönde etkiledi. Onlar hem kendi şarkılarını hatırladılar hem de bize öğrettiler.

Onlar için olan umut, bize de umut oldu -mülteci meselesinin aydınlık kısmı korolar.

4. Şarkılar Bizim Umudumuz, Suriyeli Kadınlar Korosu: <https://www.youtube.com/watch?v=DfcT62hvoJI>, TEDxİstanbul: <https://www.youtube.com/watch?v=DKDMdbpelIU>

Biterken

Okuduklarınız “göç” gibi devasa olguyla ilintili olarak İstanbul’da yüz bin kadar Suriyeli mülteciye destek sağlayan bir merkezin etkinliklerinden bir kesitti. Bu kesitte üç bileşen anlatıldı: Mülteciler, mültecilere sunulan hizmet modeli ve bu işleri yürüten ekibin nitelikleri.

Suriyeli mültecilerin, savaş sırasında açlık, şiddet, kaçırılma, bombalama ses ve görüntülerine, hatta bombalamaya maruz kaldığı, ailelerinin ve yakınlarının ölümüne tanıklık ettikleri, maddi kayıplar yaşadıkları malum. Bu travmaların yanı sıra yasal ya da yasal olmayan yollardan geldikleri Türkiye ve diğer ülkelerde verdikleri yaşam mücadelesi de hiç kolay değil. Yaşadıkları kültürel ve sosyal yabancılaşmanın yanı sıra ülkede geçirdikleri sürelerin uzamasıyla birlikte iş, eğitim, sağlık gibi alanlarda da zorluklar yaşıyorlar, hayatta kalma savaşı veriyorlar. Suriyeliler ağırlıklı olarak Esenler ve çevresi bölgelerde yoksullukla ciddi anlamda mücadele ediyorlar. Bu mücadeleyi, gerek mültecilerin gerekse Esenler Merkez çalışanlarının gözüyle ve anlatılarıyla hissettirmeye çalıştım.

Suriyeli mültecilerin ülkemizde kalış süreleri uzadıkça onları kabul etmek, toplumun bir parçası olarak düşünmek zorlaşıyor. Toplum olarak gösterdiğimiz ev sahipliği bünyesinde belki de yeterince anlayış ve empati barındırmıyor. Bu olumsuz bakışın yeşermesine imkan vermemek adına aklımızdan çıkarmamız gereken şey, onların buraya

savaştan, varlarını yoklarını bırakarak canlarını kurtarmak için kaçıp geldikleri ve bizim gibi insanlar oldukları gerçeği aslında... Şarkılarıyla, masallarıyla, yemekleriyle aramızda var olmaya, hayata tutunmaya bizimle kaynaşmaya çalışıyorlar. Özellikle kendilerine iyi niyetli, önyargısız, sıcakkanlı, güler yüzlü yaklaşıldığında takdirlerini, minnetlerini göstermekte de çok cömertler.

İşte bu var olma savaşı içinde mültecilerin psiko-sosyal ve hukuksal destek almaları yaşamsal öneme sahip ama yeterli değil. Mültecilerin, gündelik yaşam içinde güçlenmeleri, sosyal uyum çalışmalarına katılmaları, birbirleriyle ve toplumla kaynaşmaları, farklı beceriler kazanmaları, dil öğrenmeleri gerekli.

Psiko-sosyal ve hukuksal danışmanlık dışında, toplum merkezi çalışmalarıyla da bu zorlu süreçte destek veren İKGV Esenler Çok Amaçlı Destek Merkezi’nin, çalışma modelini aktarmak açısından bu kitap önemli bir fırsat oldu aslında. Mültecilerle çalışma modelini, onları kapıda ilk karşılama aşamasından, mülteci danışmanı ile görüşme, gerektiğinde mülteci korumaya yönelik psikolojik ve hukuksal destek sunma, çeşitli atölyeler ve dayanışma gruplarıyla güçlendirme ve sosyal etkinliklerle kaynaşmayı sağlama olarak özetleyebiliriz. Modelin her bir bölümünü deneyimlere ve anlatılara dayanarak paylaştım. Ayrıntılarını okuduğunuz kadın dayanışma grupları, bu proje kapsamında geliştirilen

örnek çalışmalardan biri. Özellikle mültecilerin gereksinimleri doğrultusunda adım adım geliştirilen bu ve benzeri atölyeler, onların hayatta kalmalarına ve zorlukları aşmalarına bir nebze olsun katkı sağlıyor, sağlayacak.

Mültecilerle çalışmak şüphesiz bir ekip işi ve her bir ekip üyesi, diğerinin yaptığı, yapacağı işi doğrudan etkiliyor. Çatışma-diyalog ikileminde, hep diyalog üzerinden mülteci lehine arabuluculuk yapılmaya çalışılıyor. Merkezde çalışanların, mültecilerle ve birlikte çalıştığı iş arkadaşlarıyla etkili bir iletişim içinde olması, empati, duyarlılık göstermesi ve “iyi ki burada çalışıyorum” diyebilmeleri çok önemli. Hemen her düzeyde merkez çalışanı, mültecilerin seslerini duyurmak için bir kanal görevi görüyor çünkü.

Bu anlamda, Esenler Merkez çalışanlarının karşılaştıkları duygusal zorluklar da söz konusu: Hemen her gün mültecilerin iç acıtan öyküleriyle karşılaşmak, onlarla etkili bir iletişim kurmaya çalışmak, işe aralıksız devam edebilmek... Duyarlı yaklaşım çok önemli, özellikle danışanlar bu yaklaşıma ihtiyaç duyuyor. Öyle ki mülteciler çalışanların sıcakkanlılığına, güler yüzlülüğüne olan takdirlerini her aşamada söylemekten geri kalmıyorlar. Çalışanların, danışanlara verdiği motivasyon ortak bir sinerji yaratıyor ve verilen hizmetin niteliğini yükseltiyor.

Suriyeli mültecilerde savaşın etkilerinin yıllarca süreceğini öngörmek güç değil. Psiko-sosyal, hukuksal desteğe, kaynaşmaya, sosyal uyuma gereksinimleri hep olacak. Ülkemizde de, ülkelere döndüklerinde de...

İnsan olma hali ırk, dil, din, milliyet vb. gözetmez. Ulusları, insanlar oluşturur. Duygu ve düşünceler ise insanları. Oysa savaş, insanların duygu ve düşüncelerini acımasızca yok sayar. İnsani hasletleri yok sayılan toplumların var olma savaşı ise yakıcıdır. Savaş, insan olma halini tehdit eden, öldüren, örseleyen durumlardan belki de en kötüsü.

Bugün savaş Suriye’de, bundan yetmiş yıl önce Avrupa’daydı. Hatta ülkemize ikinci dünya savaşı sırasında Almanya’dan nitelikli beyin göçü yaşandı. Museviler Nazi Almanyası’ndan kaçıp Türkiye’yi bir geçiş noktası olarak gördüler. Bosna-Hersek, Kosova, yakın tarihlerde benzer nedenlerle göç veren yerler. Tarihte birçok örnek var. Yüz yıllardır milyonlarca göçmene ev sahipliği yaptı Anadolu... Savaş nedeniyle göç, sadece Orta Doğu’ya ait bir şey değil ve yeni dünya düzeninin, ülkelelerin önüne nasıl sürprizler çıkaracağı da belirsiz.

Görünen o ki her şey, insanlar için... İnsan gibi yaşama ihtiyacı ise istisnasız bütün toplumların arzusu!

Yararlanılan Kaynaklar

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 11.04.2013 tarih ve 28615 sayılı Resmi Gazete.
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>

Aksakoğlu, Y. STK'lar için Savunuculuk Rehberi, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, 2006.
<http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/s/a/savunuculuk.pdf>

Castles, S., & Miller, M. J. Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri. İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.

İltica ve Göç Mevzuatı. BMMYK Türkiye ve Türk İçişleri Bakanlığı, Ankara, 2005.
http://www.goc.gov.tr/files/files/iltica_goc.pdf

Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme. TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu.
<http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/179-199.pdf>

TC. İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Geçici Koruma İstatistikleri, Ağustos 2018.
http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik

TC. İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Türkiye ve Göç., 2013.
http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_tasar%C4%B1m_icler.pdf

UNHCR, Global Trends Forced Displacement 2017.
<http://www.unhcr.org/5b27be547.pdf>

UNHCR, Turkey: Strengthening Legal Protection and Access to Justice, Aug, 2018.
<https://data2.unhcr.org/en/documents/download/65449>

United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2017). International Migration Report 2017: Highlights (ST/ESA/SER.A/404).
http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf

Veneklasen, L., Miller, V. A new weave of power, people & politics: the action guide for advocacy and citizen participation, World Neighbours, March, 2007.
<https://justassociates.org/en/resources/new-weave-power-people-politics-action-guide-advocacy-and-citizen-participation>

World Migration Report 2018, International Organization for Migration.
<https://www.iom.int/wmr/world-migration-report-2018>

Yazar Hakkında

Nuray Özgülner, sağlığın aynı zamanda sosyal bir iyilik hali olması için uğraşan hekimlerden biri. Bizler onu doksanlı yıllarda popüler olan HIV/AIDS'in önlenmesine yönelik İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı'nın yürüttüğü bir proje ile tanıdık. Proje her ne kadar seks işçilerine güvenli cinsel davranış kazandırma amacıyla yapılmış olsa da bambaşka bir gerçeği de gözler önüne serdi. Bu, insan davranışlarının herşeyden önce ekonomik ve sosyal iyilik haliyle ilintisiydi. O zamandan beri savunmasız gruplara ilgi duymakta Nuray Özgülner. Bir toplumdaki insan haklarından yararlanma düzeyi ne kadar yüksekse o toplumun sağlığının o kadar iyi olacağına inanarak çalışmakta. Kadınlar, hizmetlere ulaşamayanlar, seks işçileri, erkeklerle cinsel ilişki kuran erkekler, insan ticareti mağdurları, mülteciler çalışma odağı oldu bu doğrultuda.

Halen İstanbul Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak görev yapıyor ve öğrencilerinin eşitlikçi, insancıl ve toplumun bütününe kapsayan bir anlayışla yetişmesine gayret gösteriyor. Aynı zamanda geziyor, fotoğraf çekiyor, okuyor, düşünüyor ve yazıyor.

İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı'nın Yönetim Kurulu üyesi olması yanı sıra destekçisi ve emek vereni.

Suriyeli mültecilerin ülkemizde kalış süreleri uzadıkça onları kabullenmek, toplumun bir parçası olarak düşünmek zorlaşıyor. Toplum olarak gösterdiğimiz ev sahipliği bünyesinde belki de yeterince anlayış ve empati barındırmıyor. Bu olumsuz bakışın yeşermesine imkân vermemek adına aklımızdan çıkarmamız gereken şey, onların buraya savaştan, varlarını yoklarını bırakarak canlarını kurtarmak için kaçıp geldikleri ve bizim gibi insanlar oldukları gerçeği aslında... Şarkılarıyla, masallarıyla, yemekleriyle aramızda var olmaya, hayata tutunmaya bizimle kaynaşmaya çalışıyorlar. Özellikle kendilerine iyi niyetli, önyargısız, sıcakkanlı, güler yüzlü yaklaşıldığında takdirlerini, minnetlerini göstermekte de çok cömertler.

Implemented by
giz Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

